PORTRETE ISTORICE

DE

G. I. IONNESCU-GION

BUCUREȘCI

EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG

STRADA SELARĬ No. 18

1894

www.dacoromanica.ro

Profesorului bun, scriitorului de frunte,

D-lui A. I. Odobescu,

aceste „Portrete“ cu iubire închină

Autorul.

www.dacoromanica.ro

VORNICUL ALECU BELDIMAN

www.dacoromanica.ro

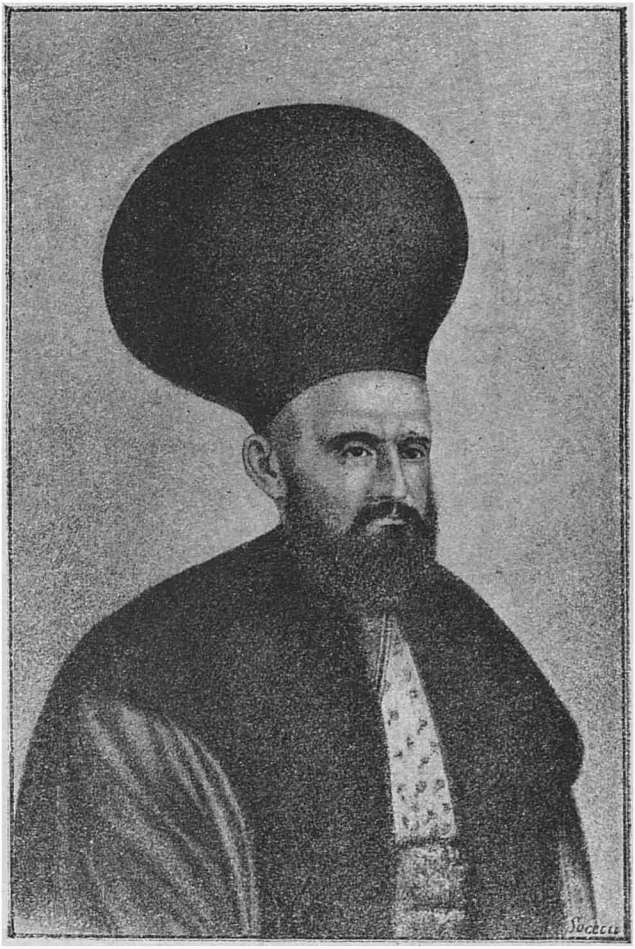

VORNICUL ALECU BELDIMAN

www.dacoromanica.ro

VORNICUL ALECU BELDIMAN

'n firea geniuluĭ de a lua 'naintea timpuluĭ sĕŭ, şi este uă însuşire a marilor talente ca, din cunoscinţele epoceĭ lor, sĕ plăsmuiéscă un ce noŭ, trainic şi artistic în tóte arĕtările luĭ.

Vornicul Alecu Beldiman nu a fost nicĭ un geniŭ, nicĭ un mare talent, nicĭ chiar unul din aceĭ scriitorĭ carĭ, pênĕ şi cu uă limbă «*necanonisită şi lipsită de meşteşugul gramaticesc* » [1]) — adică şubredă în formele-ĭ gramaticale şi săracă în capitalu-ĭ de espresiunĭ şi de locuţiunĭ, ajung totuşĭ a 'ţĭ da din când în când pitorescul în descripţiune, profunditatea în observare, energia verbuluĭ în acţiune.

---

[1]) Din prefaţa traducţiunoĭ luĭ *Numa Pompilius*, de Alecu Beldiman.

www.dacoromanica.ro

Autorul *Tragodiei* este omul timpului şi casteĭ sale, boer iubitor de-citire, — de uă citire fără alegere: filosofiă, romanţe, matematică, istoriă, stichurĭ şi mitologiă mergeaŭ una în capul Vorniculuĭ Alecu Beldiman. In viéţa indolentă a boeruluĭ de la sfârşitul secoluluĭ trecut şi de la începutul aluĭ nostru, romanţele, francese, sérbedele producţiunĭ ale scóleĭ clasice care trăgea sĕ móră, eraŭ tot ceia ce convenia boerilor noştri.

Ión Beldiman traducea *Istoria amorurilor celor maĭ gingase a Parisuluĭ* [1]), ér Vornicul nostru «tălmăcea spre procopsirea neamuluĭ românesc» *Moartea luĭ Avel* şi *Alecsie saŭ Căsuţa din Codru.*

Şcóla luĭ Florian, pastoralele falşe, copiele spălăcite, trase după *Estelle et Némorin*, istorióre şi lungĭ povestirĭ pe atât de morale pe cât de nenaturale şi 'n carĭ scriitorul s'ar fi crezut desonorat décă, la fine, nu ar fi făcut ca virtutea sĕ fiu recompensată ér viţiul pedepsit, — tóte aceste scrierĭ plecate din Paris şi dintr'alte oraşe ale Franciĕĭ, inundaseră Europa.

Marea maioritate a boerilor de la începutul acestuĭ véc, — generaţiune plămădită cu apă 'n vine sub jugul Fanarioţilor şi care se deosebesce în istoriă de

[1]) Nĕtipărit; aflător în colecţiunea de mss. ale Academieĭ Române, sub n-rul 126.

www.dacoromanica.ro

generaţiunea Renascereĭ şi luptelor înferbîntate ca cerul de pămênt — marea maioritate a acestor boerĭ adoraŭ a semenea scrierĭ dulcegĭ, molâĭ, otova şi carĭ aḑĭ, de la pagina a doua, te leşuĭe pe inimă. Lor nu le plăcea emoţiunile sguduitóre, cugetările carĭ pun judecata la chin, problemele carĭ înghenuchĭând puterea minţeĭ cu atât maĭ mult o învăpăiéză spre a lor deslegare.

După cum, pentru a se sui în butcă, eĭ călcaŭ în cadenţă şi ţinuţĭ de subţiorĭ de douĭ feciorĭ carĭ aveaŭ datoriă sĕ le spună în mers că'ĭ «*prag, Măria Ta*» şi se'ĭ ajute a se avênta în butcă, — tot aşa, scrierĭ carĭ i-ar fi turburat cu adâncimea séŭ mândreţa neasceptată a cugetărilor, nu eraŭ de ighemoniconul lor.

Amorurile gingaşe ale Parisului séŭ bine pregătita *Moarte a luĭ Avel* coprindeaŭ întocmaĭ dosa de emoţiune ce boerul fanariotisat voia sĕ administreze minţeĭ, inimeĭ şi nervilor sĕĭ. Εἰς τὴν μεγάλην ἡσυχίαν, — în linisce mare, fără hopurĭ, lin, c'un στάσου μωρὲ la orĭ-ce pas, la orĭ-cĕ mişcare, cu cadenţă pianisimă pênĕ şi'n bătaia mânelor ca sĕ viă feciorul se'l scarpine pe talpa picióreloŕ, când Luminăţia Sa se culca după prânz de la 12 la 2 — ast-fel boerul muntén şi boerul moldovean de acum uă sută de anĭ îşĭ petreceaŭ viéţa.

Pênĕ şi'n felul de a'şĭ iubi ţéra sincer, fără cugete

www.dacoromanica.ro

rele séŭ interesate, boerul mergea tot aşa, cu linisce, agale-agale, fără salturĭ carĭ i-ar fi zăticnit işlicul, colosalul işlic de miel nefătat şi pentru a căruĭ ţinere pe cap trebuia boeruluĭ uă sciinţă de ecuilibrist *di primo cartello.*

Alecu Beldiman care, după cum se arétă neted din scrierile maĭ jos citate, îşĭ iubea sincer Moldova, este tocmaĭ boerul care 'n tóte se mişca cu 'ncetul. Atât în viéţa politică, în cea socială, cât şi în cea de scriitor — aceia care ne interesă aci — Vornicul nostru nu se trecea, nu voia, nu'ĭ plăcea sĕ se treacă cu firea.

Citea mult, dér citea pentru el.

Punêndu-se sĕ tălmăcéscă din franţuzesce pe românesce, Alecu Beldiman credea că e eşit din mĕsura obicĭnuită şi că face un mare sacrificiŭ, că 'şĭ dă silinţe ne maĭ pomenite pentru procopsirea némuluĭ românesc.

Citiţĭ titlul uneia din scrierile séle, tipărite la Buda «în crăiasca tipografiă a Universităţeĭ Ungarieĭ» la anul 1820: *Tragodia luĭ Orest, de pré învĕţatul şi cu învăpăiată dragoste spre procopsirea neamuluĭ românesc, marele postelnic Alecu Beldiman, acum întâia oară tălmăcită din limba franţuzească în cea românească.*» [1])

[1]) *Oreste*, tragediă în cinci acte de Voltaire, represintată pentru prima óră la Paris, în 12 Ianuariŭ 1750.

www.dacoromanica.ro

Pentru că a tălmăcit pe *Orest*, Alecu Beldiman arde în «învăpăiată dragoste» pentru luminarea neamuluĭ românesc. De ce? Lucrul se esplică prin aceia că boeriĭ, carĭ se trudeaŭ un pic pentru folosul obștei, credeaŭ a fi eșit din mĕsura obicĭnuită, a fi făcut marĭ jertfe.

Ĕcă titlul uneĭ alte scrierĭ tipărite tot la Buda, «în crăiasca tipografiă a Universităţeĭ Ungarieĭ», la anul 1818: *Moartea luĭ Avel de cel cu învăpăiată dragoste spre procopsirea neamuluĭ românesc, prĕ învĕțatul și marele postelnic Alecu Beldiman.*[1])

«Invăpăiata dragoste» reapare.

Aḑĭ poţi sĕ te consumĭ în focul chinurilor minţeĭ și se 'ţĭ jertfescĭ anĭ de-a lungul bunul vieţeĭ, și tot nicĭ tu (de sigur), nicĭ posteritatea (póte) nu veţĭ recunósce învăpăiata dragoste ce cu adevĕrat aĭ în inimă și 'n suflet pentru procopsirea némuluĭ tĕŭ.

Uă altă traducţiune, tot după franţuzesce și tipărită la 1820: *Istoria luĭ Numa Pompiliŭ, al doilea Craĭ al Romeĭ*[2]) are pe titlu cuvinte ceva maĭ

---

[1]) *Tod Abels*, poemă biblică în patru cânturĭ de Gessner (1730—1787), publicată la 1758 și îndată tradusă în franţuzesce. Gessner o considera singur ca cea maĭ slabă din tóte producţiunile séle.

[2]) *Numa Pompilius*, roman poetic de Florian, apărut la Paris în 1786, adică în tinereţea Vorniculuĭ Beldiman, — compositiune de un gen fals și pe care aḑĭ nicĭ chiar nu'l maĭ înţelegem.

www.dacoromanica.ro

slabe, dér tot consunătóre cu învăpăiata dragoste de la cele două de sus tălmăciri. *Numa Pompiliŭ* este tipărită «spre podóba limbeĭ românescĭ» şi «spre îndeletnicirea patrioţilor».

Pe lângă aceste treĭ traducţiunĭ maĭ adaugem încă una tipărită: *Alecsie saŭ căsuţa din Codru* [1]) şi alte treĭ netipărite:

a) *Istoria cavaleruluĭ de Grie* (sic) *şi a iubiteĭ luĭ Manon Lescò* (sic), care tâlcuindu-se de pe limba franţuzească în limba moldovenească prin osteneala şi osârdia drepteĭ [2]) domnieĭ sale Banuluĭ Alecu Beldiman, s'aŭ prescris acum de mine Costache Borş, la 23 Sept. 1815; [3])

b) *Intâmplările luĭ Tarlo şi a prietenilor luĭ*, prescrise tot de Costache Borş la 1823;

c) *Călătoria luĭ Cox în Rosia* (1824), în două caete din biblioteca Elencăĭ Beldiman.

---

[1]) Care, după spusa luĭ Alecu Balica, oditorul prim al *Tragodieĭ*, era sub tipar la 1861, şi pe care n'o cunosc decât din mss-ele Acad. Române, n-rile 40, 41 42 şi 55.

[2]) Adică cu mâna dréptă.

[3]) Mi-aduc aminte a fi vĕdut uă altă traducţiune din celebrul roman al abatelui Provost tipărită la 1857, lucrată de un d. Băjescu într'uă limbă românéscă de tótă nostimada şi dedicată — o! iubire paternă! — fiuluĭ sĕŭ în vîrstă de 17 anĭ. *Manon Lescaut* închinată unuĭ flăcăiandru de 17 anĭ, e uă minunăţiă care merită a fi împrospĕtată în memoria unora şi adusă la cunoscinţa celor tinerĭ!

www.dacoromanica.ro

Aceste treĭ traducţiunĭ netipărite se găsesc în bogata colecţiune de manuscrise ce posede Academia Română.

De altmintrelĭ, manuscriptele beldimănescĭ, pe carĭ Academia Română le are din biblioteca sturdzoscheĭană şi din darurile d-lor D. A. Sturdza şi Al. I. Odobescu, sunt în număr de treĭ-spre-ḑece.

Cele cu n-rele 331 şi 346 conţin *Tragodia, saŭ maĭ bine a ḑice Jalnica Moldoveĭ Intêmplare după resvrătirea Grecilor 1821*, lucrarea orginală şi de căpeteniă a Vorniculuĭ Alecu Beldiman.

Manuscriptul 336, donat Academieĭ de d. D. A. Sturdza, este scris cu ênsăşĭ mâna luĭ Beldiman. După el, Kogălniceanu a publicat în vol. III al *Cronicelor* acéstă poemă narativă a Vorniculuĭ nostru.

Uă altă ediţiune a *Tragodieĭ* fusese la 1861 tipărită în tipografia *Buciumuluĭ Român* (Iaşĭ) de către Banul şi Cavalerul Alecu Balica sub titlul de: *Eteria saŭ Jalnicele scene prilejite în Moldova din resvrătirea Grecilor, prinţeful lor Alexandru Ipsilant, venit din Rosia la anul 1821, de Vornicul Alecu Beldiman.*[1])

[1]) In al sĕŭ *Catalog General de Cărţile Române* (Bucurescĭ, 1872) Dimitrie Jarca ḑice la pag. 27 sub anul 1825 că s'a tipărit la Buda: *Jalnicu Tragodie saŭ întâmplările din 1821* (in versurĭ.) Cadrul acesteĭ schiţe nu ne permite a enumĕra aci argumentele carĭ ne autorisă a crede că uă ediţiune tipărită la Buda în 1825 *nu a esistat.*

www.dacoromanica.ro

Din manuscriptul ad̦ĭ academic (n-o 336), nemuritorul Kogălniceanu a publicat:

a) Tragodia, cu ale eĭ 4266 versurĭ de câte 15 silabe, — şi p'ici pe colea şi câte maĭ multe, căcĭ darnice sunt *strunele,* adică versurile şi versificaţiunea vorniculuĭ nostru;

b) Tălmăcirea Caimelei luĭ Vogoridi, ce se scrie la Silistra;

c) Jurnalul mergereĭ boerilor deputaţĭ la Ţarigrad;

d) Tractaturile prin carĭ s'aŭ închinat ţara de către Bogdan-Vodă, Domn al Moldoveĭ, împĕrăţind Sultan Baiazet II;

e) Stihurile făcute în Tazlăŭ, în vremea închidereĭ mele acolo, 1824.

Despre scrierea *Tractaturile,* Kogălniceanu ḑice:

«*Ea* este aceiaşĭ care a fost publicată de mine în «Arhiva Românească sub titlul de *Tractaturile «vechĭ ce aŭ avut Moldova cu Poarta Otomani-«ceascĕ,* şi care este scrisă parte de Niculae Costin, «parte de un autor maĭ noŭ. Beldiman a prescris «această scriere făcênd óre-carĭ micĭ schimbărĭ de «cuvinte, carĭ n'aŭ nicĭ un fel de importanţă.» [1])

Lucrarea ênsĕ cea de căpeteniă a Vorniculuĭ Alecu Beldiman este şi rĕmâne, după cum ḑiserăm, mult.

[1]) *Cronicele,* tom. III, pag. 336.

www.dacoromanica.ro

citita pe vremea eĭ *Tragodiă*. Copiele după acéstă lucrare, îndată după sfârşirea eĭ, începură a circula în numĕr mare. Era uă lucrare originală şi fiind făcută de unul din aĭ noştri despre ale nóstre, firesc era ca curiositatea şi interesul cititorilor se fiă cu putere atrase de *Tragodiă*. Româniĭ, ca şi strămoşiĭ lor Romaniĭ, duceaŭ dorul lucrărilor originale.

Cicerone ḑisese: *esset egregium non quaerere externa, domesticis esse contentos*[1]); pênĕ aḑĭ — dér-mi-te în vremea Vorniculuĭ Alecu Beldiman! — pênĕ aḑĭ, noĭ ḑicem acelaşĭ lucru.

Subiectul poemeĭ justifică interesul publiculuĭ. Intr'ênsul s'ar fi vĕḑut în deplinĕtatea lor podóbele de cugetător, de poet şi de scriitor, décă Vornicul Beldiman le-ar fi avut. Aci, în *Tragodiă*, nu maĭ era vorba sĕ traducă pe dulcégul Florian, nicĭ pe necunoscuţiĭ autorĭ al luĭ *Alecsie saŭ Căsuţa din codru*. In *Tragodiă* se cerea uă *pénă* în puternicul înţeles al cuvîntuluĭ. Nenorocirea Moldoveĭ, jafurile şi infamiele Grecilor carĭ se năpustiseră ca corbiĭ asupra Iaşilor şi întreguluĭ principat, spaima şi fuga locuitorilor, zăpăcéla boerilor rĕmaşĭ, chinurile Mitropolituluĭ, înecarea unora din Grecĭ în Prut, incendiele şi prădarea mănăstirilor Slatina, Secul, Agapia şi Vărateculŭ, patriotismul luĭ Tóder Balş,

[1]) Ciceronis *Orator*, cap. IV.

www.dacoromanica.ro

caimăcămia luĭ Vogoride şi'n fine peripeţiele carĭ aŭ premers alegerea luĭ Ion Sandu Sturdza de Domn pământén în Moldova, cereaŭ tóte uă altă pénă, altă putere de observaţiune, alte culorĭ, alte răcnete de mâniă la auḑul cărora sĕ tremure cititorul pênĕ şi'n cea maĭ depărtată viitorime.

Tembel, dulce, blând, fugind de amarurile vieţeĭ, Vornicul nostru recunósce singur că el nu e făcut pentru asemenea lucru:

Aicc-am trebuinţă pe Iraclit sĕ aduc
Starea Moldoveĭ sĕ plângă, saŭ sĕ pùĭ sĕ scria Young. [1])
Dar, în câtu-ĭ prin pu.inţă, mĕ voiŭ nevoi şi eŭ
Osânḑa ţĕrĭĭ a scrie orĭ câtu'mĭ va fi de grou.

Şi orĭ de câte orĭ simte că evenimentele séŭ infamia ce povestesce sunt marĭ, Beldiman recunósce neputinţa luĭ de a le zugrăvi întocmaĭ. Bunióră, la prădarea şi arderea mânăstirilor:

Dumnezeule înalte, condeiul meŭ este slab
S'arĕt sgomotul, strigarea, putere nu pot se *aib* (?)

De aceia nu se ridică, rĕmâne în tonul monocord şi monoton al *Cronicĕĭ rimate*, şi când l'ajunge

1) Beldiman cunoscea de sigur *Noptile luĭ Young* (Night thoughts) după traducţiun.a francesă în prosă, făcută de Le Tourneur (1769, doué vol. în 8°), atât de cunoscută în ţéră la 'nceputul acestuĭ secol.

www.dacoromanica.ro

şi pe el, ca pe orĭ-ce bun Român, — şi Vornicul. Alecu e bun Român, — când l'ajunge durerea durerilor ţĕrĭĭ, atuncĭ el înalţă glasul la ceruri şi ḑice cu sinceritate dér fórte prosaic :

Cerescule împĕrate, veḑĭ de sus al nostru chin,
Privesce osânda ţĕrĭĭ şi-al norodulŭĭ suspin !

Acéstă rugăciune o repeta maĭ tot déuna. Beldiman nu scia — cum va sci generaţiunea ce'l va urma — că, *de te veĭ ajuta tu, şi cerul te va ajuta*, ci, pentru a nu se zăticni în obiceiurile'ĭ indolente, ruga cerul sĕ facă cele de cuviinţă pentru ţéră.

Ideĭ marĭ, priceperea ridicărĭĭ tuturor popórelor din imperiul Sultanilor, priceperea legăturеĭ evenimentelor sincronice, întrevederea Unireĭ ţĕrilor surorĭ, — tóte acestea sunt *terra ignota*, lucrurĭ cu desĕvêrşire necunoscute pentru Vornicul nostru.

Despre Ţéra-Românéscă şi despre Tudor Vladimirescu ḑice de la început :

In Craiova se vestise un Toader resvrătitor.....
Căcĭ şi'n Ţara-Românească osândă, necaz cât vrecĭ,
Dar această îngrijire vor avé a scrie cĭ.

Er maĭ departe tot despre Tudor :

Un Toader Vladimirescu, un viclean înşelător,
Ridicase cap în ţară . . . . . .
De aŭ urmat de la sine, saŭ de la alţiĭ aŭ fost pus,
La a cerceta acesta cel ce va fi în prepus.

www.dacoromanica.ro

Ales la Divan, fiind Turcii la Iaşi şi Vogoride Caimacam, Beldiman iscălesce tóte mĕsurile vexatorie, carĭ storceaŭ Moldoveĭ ultima picătură de viéţă. E trist Vornicul, plânge, se bocesce, dér înghite şi iscălesce ḑicênd:

Intr'uă vreme ca aceasta nu iscăli dacă poţĭ!
Sc tânguia divanişti şi mânile îşĭ frângea.

Şi-apoĭ pentru a 'şĭ rĕsbuna, conform obiceiuluĭ sĕŭ, Vornicul nostru nu uita de a se adresa la cer;

Ceresculе împĕrate, tună din cer preste eĭ.
C'a se împila norodul e sciut că tu nu vreĭ.

P'icĭ pe colea, când e vorba de infamia Grecilor, Beldiman devine ceva maĭ colorat. Versul capĕtă puterea de a face imagină înaintea ochilor minţeĭ. Bunióră:

Uă stărpitură grecească, cşit dintr'un vas clocit.
. . . . . .
După ce aŭ făcut stare şi toţĭ s'aŭ îmbogăţit [1])
In sînul patrieĭ noastre eĭ întâiŭ aŭ pus cuţit.

Pe un popă grec, Beldiman, deşi evlavios, 'l numesce *suflet scârnav şi urît;* pe un altul:

. . . . . viclean adimenitor
Ipocrit de ceĭ de frunte şi de ţĕrĭ vênturător.

[1]) E bine înţeles că pentru celc-l-alte douĕ versurĭ daŭ şi pə acesta care e d'un prosaism fenomenal.

www.dacoromanica.ro

Ironia şi muşcătura spirituală îĭ sunt necunoscute. Intr'un singur pasagiŭ, vorbind de înscrierea printre Eterişti a unuĭ tènĕr Rizu, âncă fraged la vêrstă, şi zugrăvînd durerea mameĭ, Alecu Beldiman ḑice cu uă óre-care şireteniă glumeţă:

Bocindu-se ruga Greciĭ, şi pe mare, şi pe mic,
Sĕ nu'l lase sĕ se culce nóptea fără gigilic [1])
Franzelo, puĭ de găină, ciorbă se'ĭ dea de mâncat,
Şi noaptea douĕ saltele se'ĭ aştearnă de culcat.
Un pruncar aşa în oaste ce dracul ar fi cătat?!
Sciŭ că dacă'l prindeaŭ Turciĭ pré mult s'ar fi bucurat.

In schimbul câtor-va pasagie de felul acesta — fórte puţine! — prosaismul poemeĭ este enorm şi continuŭ. Versificaţiunea e monotonă, scălcită şi greóiă. Beldiman făcea versurile cu multă ostenélă. La sfârşitul poemeĭ, unde ne spune că are intenţiunea de a scrie domnia luĭ Ion Sandu Sturdza el ḑice:

Căcĭ am făcut hotărîre şi Domnica a scri eŭ,
Insă nu maĭ mult în stihurĭ, fiind zăbavnic şi greŭ.

Rimele versurilot sunt màĭ tot în *ea, at, or, ez*, cele maĭ uşóre, dér şi cele maĭ anoste. Versurĭ schiópe are destule. Vornicul schimbă accentul tonic

[1]) Scufă de noapte, ca sĕ nu rĕcéscă la mólele capuluĭ âncă neîntărite.

www.dacoromanica.ro

şi firesc al cuvintelor, pentru a scóte pe gâtuite accentul ritmic al versuluï. Beldiman ḑice *sòṭiă*, ér nu *soṭlă*, *làcrìmă*, ér nu *làcrimă*. Apoï unor silabe cu un *i* în radical le pune după plăcere când un **i** când douï, adică scrie şi numĕră *triimes*, *priivire*, *priimire*.

Barbarisme sunt destule în versurile beldimănescï: elefteriă, scopos, giugea, toṭciŭ, zakuskă, zorbalîc, vadea, etapurï, şişanea.

In *Stihurile făcute în Taslăŭ* (64 de versurï în 16 strofe de câte patru), Beldiman cântă în elegiï tot durerea ţĕriï, dér ceva maï poetic, şi'n versurï ceva maï meşteşugite — cele de 14 silabe rimând în emistichurile lor proprie, ér nu între ele şi cele de 6 silabe, cu rime masculine séŭ ultime, rimând bine între ele.

Ca prosator, Beldiman e mult maï bun, maï românesc şi maï îngrijit în stilul sĕŭ. Écă uă mostră din prefaţa luï *Numa Pompiliŭ*:

«*Inainte cuvîntare.* — Câtă stricăciune nu aduce »omuluï trândăvirea, cât se micşorează şi se face de »nimica, când lasă a trece vremea tinereţelor sale »întru deşertăciune şi lenevire, căcï viaţa întru aceasta »petrecênd, nu numaï mintea îï rĕmâne întru ne»lucrare dar şi cugetul neroditoriŭ. Şi după socotinţa »a multor înţelepţï, trândăvirea este otrava vieţeï »şi rodul pomenireï eï cu sunet. Ast-fel de cugetărï

www.dacoromanica.ro

»hrănind întru mine, încă din cea mai fragedă »vêrstă a tinereţelor mele, m'am îndeletnicit întru »tălmăciri din limba franţuzească întru cea româ»nească a Patrieĭ mele. Cea d'întâiŭ ispită a fost »pentru al meŭ folos, pentru a mea deprindere, dar »mai la urmă gustul obşteĭ, plăcerea şi îndemnările »a multora m'aŭ silit a face ispita, a tălmăci ceva »folositor şi a da întru lumină. Istoria lui *Numa* »*Pompiliŭ*, al doilea craiŭ al Romeĭ, este cea d'ân»tâiŭ ispită ce am făcut, pe care cu mulţi ani mai »înainte o aveam tălmăcită. Nenumăratele greutăţi »ce am întêmpinat, glasul obştiĭ că este cu neputinţă a »scrie ceva într'uă limbă necanonisită şi lipsită de »tot meşteşugul grămăticesc, mĕ adusese la desnă»dăjduire, dar puind în mintea mea că toate sunt »supuse sîrguinţeĭ, şi despre altă parte că nicĭ un »început nu poate fi cu desĕvêrşire, apoĭ nu m'am »fălit, dar nicĭ chiar în mintea mea, a da în lumină »vre un lucru vrednic de vedere».

Ast-fel ni s'a arĕtat nouĕ Vornicul Alecu Beldiman din studiul scrierilor séle şi'n deosebĭ din citirea atentă a *Tragodieĭ*, lucrarea de căpeteniă a acestuĭ iubitor de citirĭ de tot felul.

Ca Român, Beldiman şi-a iubit ţéra cum se iubea

www.dacoromanica.ro

pe atunci în casta boerésca. Ca scriitor, el este şi rĕmâne uă simpatică mediocritate.

Printre aĭ noştri *scriptores minores* de la începutul acestuĭ secol, Vornicul Alecu Beldiman va ocupa, cred eŭ, un locşor de mâna a doua.

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL CONSTANTIN CARACAȘ

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL CONSTANTIN CARACAŞ

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL CONSTANTIN CARACAȘ

1773—1828

După anul 1785, în Bucuresci se vedea adesea ori, la anumite ore ale ţileĭ, pe cele patru marĭ *podurĭ* ale capitaleĭ — şi anume podul Mogoşóeĭ, podul Beĭliculuĭ, podul Calicĭ şi podul Târguluĭ-de-Afară — trăsura d-ruluĭ Dumitru Caracaşĭ care mergea, de la un capĕt al oraşuluĭ la cel-l'alt — *per amplam urbem Dacorum*, — sĕ'şĭ védă bolnaviĭ. Maĭ adesea, doctorul mergea călare [1]). ba chiar pe cai înfocaţĭ carĭ nu o dată aŭ fost cât p'aci sĕ'l omóre, după cum vom vedé maĭ la vale.

1) Făcut-a el obiceiul de a merge la visită călare, séŭ era de maĭ 'nainte, nu sciŭ. Ceĭa ce este sigur e că mi-aduc aminte că el s'a urmat şi maĭ incóce. Acum 25 de anĭ, doctoriĭ Drasch, Nica, Fialla făceaŭ visitele călare.

www.dacoromanica.ro

Doctorul Dumitru Caracaşï, este tatăl doctoruluï Constantin Caracaşï, a căruï biografiă şi activitate medicală şi sciinţifică mĕ voiŭ încerca a le schiţa aci, cu amĕnuntele culese din opera celuï d'ântâiŭ, adică din Δημητρίου Καρακάσση ἰατροφιλοσόφου καὶ ἰατροῦ τῆς πόλεως Βουκουρεστίου καὶ τοῦ ἐν ταύτῃ Νοσοκομείου του ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος Ποιημάτια ἰατρικὰ, ἅπερ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὴν λατινίδα φωνὴν μετήνεγκε (ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1795, ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βεντότη)[1]); din opera celuï de-al doilea, adică din Τοπογραφία τῆς Βλαχίας καὶ ἀνθρωπολογικαὶ παρατηρήσεις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑγιείαν καὶ νόσους τῶν κατοίκων αὐτῆς ὑπὸ κυρίου ἰατροφιλοσόφου Κ. Καρακάσα (ἐν Βουκουρεστίοις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ι. Ἡλιάδου), [2]) şi din informaţiunile ce a bine-voit a 'mï da d. profesor

[1]) Poemele medicale ale luï Dumitru Caracaşï, doctor în filosofiă şi în medicină, medic primar al oraşuluï Bucurescï şi al spitaluluï care într'acelaşï oraş se chiamă al S-tuluï Pantelimon, — carï poeme el însuşï în limba latină în prosă le-a tradus. Viena, 1795, în tipografia elinéscă a luï George Ventoti. — Poemele sunt scrise în dialectul doric. Din poesiele micï sunt unele şi în dialectul doric.

[2]) Descrierea Ţĕriï Românescï cu observaţiunï antropologice, privitóre la igiena şi bólele locuitorilor eï de d. doctor în filosofiă şi în medicină Constantin Caracaşï, în Bucurescï, din tipografia luï Ion Eliade 1830. — Traducţiunea e făcută de d. G. Sion, şi se află manuscrisă în posesiunea familieï.

www.dacoromanica.ro

Odobescu, nepot despre mamă al doctoruluĭ Constantin Caracaşĭ.

Familia Caracaşĭ era de ném gréc㠗 séŭ, după cum se păstra tradiţiunea din bĕtrănĭ, de ném din vechiĭ Macedonenĭ. Era originară din orăşelul Satişte, la nord de Cozani, în Sangiacul Monastir, lângă ruinele vecheĭ Calandre, aprópe de rîul Nazilitza. Numele vechiŭ al familieĭ era *Luca*, dér de când Dumitru câştigă véḑă mare ca doctor, Turciĭ din Macedonia 'l porecliră *Caracaşĭ*, din causa negrelor şi stufóselor sprîncene ce avea. [1])

La Satişte lângă Cozani, s'a născut probabil pe la 1728—1730 [2]) Dumitru. La 1748, 1749 şi 1751, după ce primise uă instrucţiune îngrijită, el scria poesiĭ eline, din carĭ unele sunt publicate în *Poemata Medica* maĭ sus citate, ér altele sunt manuscrise în posesiunea familieĭ.

De tĕnĕr luĭ Dumitru Caracaşĭ îĭ plăcea medicina. Inainte de a fi plecat la Viena pentru a studia la universitatea de acolo, viitorul doctor se ocupa cu bólele, carĭ bântuiaŭ prin Macedonia şi prin Te-

[1]) Comunicat de d. Al. Odobescu.

[2]) In prefa'a *Poemelor* tipărită la 1795, Dumitru dice în epistola dedicatoriă către Moruzi : *ista plus quam sexagenarius edidi.*

www.dacoromanica.ro

salia, şi studiase simptomele şi evoluţiunea frigurilor de tóte felurile chiar asupra luĭ însuşĭ [1]).

La 1758,— după cum vedem dintr'uă poesiă manuscrisă, — Dumitru Caracaşĭ este la studiŭ la Viena. Maĭ înainte fusese la Halle, unde urmase tot cursurĭ de filosofiă şi de medicină. [2]) Studentul pomenesce cu recunoscinţă şi iubire numele profesorilor sĕĭ: Juncker *(senex perientissimus, olim meus in Practicis benevolentissimus praeceptor)* [3]); Eberhard *(meus olim praeceptor gratiosissimus)* [4]) şi Anton von Haen *(meus olim praeceptor humanissimus aeque ac eruditissimus)*. [5])

După obtenţiunea graduluĭ de doctor în filosofiă şi 'n medicină, Dumitru Caracaşĭ se 'ntórce în oraşul sĕŭ de nascere, la Satişte, şi începe practica medicineĭ. Este iĕrăşĭ probabil că succesele acesteĭ practice şi vre-o câte-va cure minunate rĕspândiră departe numele dibaciuluĭ şi învĕţatuluĭ doctor.

Valiul de la Dii (Vidin) 'l chiămă la dênsul în 1778. Caracaşĭ hotărî sĕ se mute cu totul din Satişte căcĭ, din Vidin, în primele rânduri, trecuse şi la Calafat şi de la Calafat mersese, chiămat de boerĭ,

[1]) *Poemata Medica*, pag. 177.
[2]) Epistola dedicatoriă către Moruzi, în *Poem. Medic.*
[3]) *Poem. Med.* pag. 35.
[4]) *Poem. Med.* pag. 37.
[5]) *Poem. Med.* pag. 53.

www.dacoromanica.ro

şi la Craiova, pe unde vĕḍuse că e mult maĭ bine de cât în Macedonia şi'n Tesalia. La 1782, doctorul se stabilesce la Craiova. Era 'nsurat şi avea douĭ băeţĭ: pe cel mare 'l chiăma Nicolae, pe-al doilea Constantin. Acesta era născut la 1773.[1])

Fórte muncitor, citind într'una[2]) pentru a se ţine în curent cu sciinţa, filantrop, voios, blajin, optimist, neînspăimêntându-şĭ bolnaviĭ, — Dimitrie Caracaşĭ practica medicina după principiele şcóleĭ care, în secolul trecut, nu tindea la nimic alt de cât sĕ ajute natura a reveni iérăşĭ în calea sănĕtăţiĭ, şi neavênd nicĭ o dată pretenţiunea primejdiósă de a da cu doctoriele séle sănĕtate bolnavilor.

Ego, ḍice el, *una cum Hippocrate et aliis medicis tam recentioribus quam vetustioribus solam naturam morborum medicatricem cognosco.*[3])

Er maĭ la vale: *solam eam novi corpus sanum et actionibus praeditum et ad tempus incorruptum conservantem; eam igitur artis medicae principium et quidem primarium agnosco.*[4])

[1]) Comunic. de d. Odobescu.

[2]) *Poem. Medic. passim.*

[3]) Eu, împreună cu Ipocrat şi cu alţĭ doctorĭ vechĭ şi noui recunosc natura ca singură tămăduitóre a bólelor. — *Poem. Medic.* pag. 35.

[4]) Eu consider natura ca singura care păstréză corpul sănĕtos, propriŭ la muncă şi întreg pênĕ la uă vremĕ; de aceia pe ea o recunosc ca principiul de căpĕteniă al arteĭ medicale. — *Poem. Medic.* pag. 36.

www.dacoromanica.ro

Şi 'n fine, într'alt loc, milosul doctor ḑice : *atque videtur antiquitus dictum fuisse solam naturam quemlibet sanare morbum longum, peracutum et desperatum; ea vero repugnante, vana esse omnia remedia.* [1])

Numele luĭ Dimitrie Caracaşĭ ajunsese şi la Bucurescĭ. Domniĭ de pe vremurĭ îĭ voiră toţĭ binele. In poesiile luĭ şi 'n *Topografia* fiuluĭ sĕŭ Constantin, cuvinte de laudă şi de recunoscinţă citim pentru Alexandru Ipsilante, [2]) pentru Nicolae Caragea [3]), pentru Mihail C. Şuţu [4]) şi 'n fine pentru Alexandru C. Moruzi. [5])

Peste un an de la venirea sa la tronul Ţĕriĭ-Romănescĭ, la 1784, Mihail C. Şuţu chiămă pe Dimitrie Caracaşĭ şi 'l numi medic primar al oraşuluĭ Bucurescĭ şi medic director al spitaluluĭ S-tuluĭ Pantelimon. [6]) Spitalul era 'ntr'uă stare miserabilă. Domnul dete luĭ Caracaşĭ însărcinarea de a 'l reorganisa şi de a face dintr'ênsul ceia ce trebuia sĕ fiă

[1]) Se vede că din vechime s'a ḑis că singură natura tămăduesce orĭ-ce bólă lungă, fórte grea şi desperată; şi că, de nu vrea ea, tóte lécurile sunt zadarnice. — *Poem. Medic.* pag. 83.

[2]) *Idila* din 1780 în *Poem. Medic.*

[3]) *Oda* din 1782.

[4]) *Oda* de laude din 1792, în ḑiua S-tuluĭ Pantelimon.

[5]) *Idila* din 1793.

[6]) *Topografia* luĭ Const. Caracaşĭ, pag. 141 şi urm.

www.dacoromanica.ro

după voinţa pré fericiţilor donatorĭ. Intr'aceste douĕ funcţiunĭ Dimitrie Caracaşĭ rĕmase pênĕ la mórtea sa care se 'ntêmplă la anul 1804 [1]).

In timp de douĕ-ḑecĭ de anĭ cât stete în Bucurescĭ, bĕtrânul doctor trăi în *hanul S-tuluĭ Gheorghe Noŭ*. Făcea visite prin oraşĭ şi îĭ veniaŭ bolnavĭ şi-acasă la consultaţiune. *Poemata composuit quum per amplam urbem Dacorum curru vehebatur;* [2]) îşi compuse adică cu multe podóbe literare şi frumóse descripţiunĭ poetice versurile séle din *Poemata Medica,* pe când făcea visitele în trăsură. Era bine vĕḑut de boerĭ, prietin bun cu familia Grecénu. [3]) Filaret, episcopul Rîmniculuĭ, preţuia fórte comerciul doctoruluĭ Caracaşĭ cu care sta césurĭ întregĭ de vorbă. [4]) Unite fórte eraŭ între dênsele familiele Caracaşĭ, Filitis şi Darvaris.

Muncea fórte mult şi citea şi maĭ mult; sfătuia pe toţĭ la orĭ-ce ocasiune sĕ 'şĭ schimbe viéţa cea lenevósă şi tembelă, arĕta tuturor cum sĕ trăiéscă, ce să mănânce, cum sĕ se pórte. El a recomandat cultura cartofilor în ţéra nóstră. [5])

---

[1]) Comunicat de d. Odobescu care ne-a spus şi locuinţa sa, în Hanul S-tuluĭ Gheorghe-Noŭ.

[2]) In epistola dedicatoriă către Al. C. Moruzi.

[3]) In *Poesiele uşóre* din *Poem. Medic.* pag. 239, epigrama către Vistierul Ştefan Greceanu.

[4]) Com. de d. A. Odobescu.

[5]) Comunic. de d. A. Odobescu. — C. Caracaşĭ în *Topo-*

www.dacoromanica.ro

De la 1795 era mereŭ bolnav. Frigurile 'l prăpădĭaŭ. Într'un rând, maĭ înainte, eşind de la un bolnav şi voind sĕ 'ncalece, calul nărăvaşĭ aruncase cu picĭórele de dinderĕt şi 'l isbise în piept cu atâta putere, în cât îl trîntise de un zid, de unde 'l ridicaseră maĭ mult mort de cât viŭ. De atuncĭ, suferea de pept, de picióre, de rinichĭ şi 'ĭ slăbiseră şi vederile. Imbĕtrânise înainte de vreme, după cum spune el însuşĭ luĭ Moruzi în dedicaţia *Poemelor medice.*

De aceia, cu câţĭ-va anĭ înainte de a muri, fiul sĕŭ, Nicolae, întors doctor de la Viena, l'ajută la visite, la direcţiunea spitaluluĭ şi în sarcina de doctor al oraşuluĭ. Nicolae ênsĕ muri la 1802, [1]) cu douĭ anĭ înaintea tatăluĭ sĕŭ.

Bĕtrânul doctor se mângăiă cu cel-l-alt, Constantin, care, la 1800, [2]) se reîntorsese în ţĕră, tot doctor în medicină şi 'n filosofiă de la Viena. In anul 1802, în ḑiua de 12 Iuniŭ, Constantin se căsători cu Irina Filitis, fiica doctoruluĭ Silvestru Filitis, nepotul mitropolituluĭ Dositheĭ Filitis, şi a Smarandeĭ Mănescu, nepótă mitropolituluĭ Cosma. [3])

---

grafiă pag. 36, ḑice: acum 40 de anĭ leguminósele se cultivaŭ puţin în ţĕra românéscă.

1) *Topografia*, pag. 141—142.

2) *Topografia*, pag. 132.

3) Comunic. de d. A. Odobescu.

www.dacoromanica.ro

Bĕtrânul muri mulţumit *et hymnos cecinit Deo in alto regnanti*, — cum ḑice el însuşĭ la sfârşitul poemeĭ séle.

Doctor la Pantelimon şi cu nume bine cunoscut în tótă ţéra, Constantin Caracaşĭ începu sĕ practice medicina la 1800.

Inaintea luĭ, afară de tată-sĕŭ, doctorĭ în Bucurescĭ eraŭ âncă douĭ, — adică doctorĭ cu 'nvĕţătură, — şi-anume Silvestru Filitis, socrul sĕŭ, şi Constantin Darvaris. [1]) Aceştia începuseră ceĭ d'ântâiŭ a vaccina, după ce se 'ntórseră din străinĕtate. Altoirea ênsĕ se făcea numaĭ în clasa boeréscă. Constantin Caracaşĭ a rĕspândit-o în tóte clasele poporuluĭ, ajutat la acésta maĭ târḑiŭ şi de alţĭ 8 medicĭ «învĕ-«ţaţĭ colegĭ aĭ meĭ cu carĭ 20 de anĭ am trăit în «deplină armoniă.» [2])

Constantin, ca şi tatăl sĕŭ, era om de omeniă, iubitor de semeniĭ sĕĭ, filantrop în tótă puterea cuvîntuluĭ şi avênd asupra cinsteĭ şi demnităţeĭ sarcineĭ séle principiĭ neschimbate. Când generalul comite de Langeron, la 1809, era 'n Bucurescĭ bolnav de friguri şi se respândise vestea că Miloradovicĭ şi partisaniĭ sĕĭ voiaŭ cu orĭ-ce preţ sĕ'l otrăvéscă, Francesul de ómenĭ cunoscĕtor se căută fără téma

1) *Topografia*, pag. 131.
2) *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

cu doctorul Caracaşi şi cu socrul acestuia doctorul Silvestru. [1])

Era uă adevĕrată durere pentru doctorul filantrop— care maĭ târdiŭ îşĭ va cresce unicul sĕŭ baiat după principiele din *Emile* al luĭ Rousseau [2]) — era, ḑic, ua adevĕrată durere când vedea spitalele de la Colţea, Pantelimon şi Dudescĭ [3]) în starea miserabilă în care se aflaŭ. Vĕḑuse spitalele de la Viena şi când se uita la cele bucurescene îĭ trebuiaŭ tótă blândeţea, tótă filosofia şi tot amorul luĭ pentru medicină ca sĕ nu se descurageze. Scia că sunt venituri, epitropiĭ ênsĕ le punea de uă parte, ér mânăstirile, datóre a ajuta spitalele, îşĭ daŭ tóte veniturile lor egumenilor trândavi, corupţi şi nemernicĭ. [4])

Colţea n'avea de cât 30 de paturĭ, de şi la socotelĭ se treceaŭ 40. Moruzi màrise la 1798 numĕrul paturilor cu 20, dér după căderea luĭ epitropiĭ reveniseră tot la 30 de paturĭ. Inima doctoruluĭ se strîngea de durere, când vedea că şi la Colţea şi la Pantelimon se refusă bolnaviĭ. Intr'un rând, — era în 1811,— vĕḑu un om că móre la un colţ de uliţă. Era un Némţ bolnav de tifos [5]). Caracaşi nu

1) *Hurmuzake*, colecţ. Odobescu (vol. III supl. I) pag. 199), *Mémoire* du Comte de Langeron.

2) Comunic. de d. Al. Odobescu.

3) Spitalul de ciumă, fundat de Moruzi la 1796.

4) *Topografia*, pag. 129.

5) Comunic. de d. Al. Odobescu.

www.dacoromanica.ro

maĭ putu suferi şi se duse drept la prietenul sĕŭ, agă de poliţiă pe atuncĭ, Vornicul Grigorie Bălénu, nepotul despre soră al Mareluĭ Ban Grigorie Brâncovénu. Il rugă cu lacrimĭ ferbinţĭ sĕ deschidă uă subscripţiune pentru clădirea unuĭ noŭ spital, se obligă sĕ contribuéscă şi el cu banĭ şi se legă sĕ slujéscă fără léfă ca doctor al nouluĭ spital cât va trăi. Bălénu primi şi deschise subscripţiunea. Boeriĭ, clerul, neguţătorimea, rugaţĭ şi îndemnaţĭ de doctorul Caracaşĭ, de *doftorul Constandinache*, cum i se ţicea, contribuiră pe 'ntrecute. Contribui atuncĭ şi generalul rus Kutusoff cu şépte galbenĭ.

La 1811, spitalul se instală pe iute într'uă casă închiriată, unde înainte fusese uă fabrică de haine [1]),— în ce uliţă a Bucurescilor nusciŭ. Pe urmă se 'ncepu clădirea care trebui sĕ se întrerupă la 1813 din causa epidemieĭ. La 1815 clădirea era gata. Spitalul *Filantropia* fu mutat acolo unde este şi astăḑĭ.

Primiĭ eforĭ fură Constantin Filitis episcopul Buzeuluĭ, Marele Ban Grigorie Brâncovénu, marele Vornic Grigorie Bălénu, doctorul Constantin Caracaşĭ şi stolnicul Giani Orăşanu [2]). Ca ajutătorĭ la clădire cu sume marĭ, figuréză, pe lângă aceştia, şĭ Marele Ban Radu Golescu, Marele Logofĕt George

1) *Topografia*, pag. 145.
2) *Ibidem*, col. I.

www.dacoromanica.ro

Golescu, Aga Constantin Golescu, Vornicul Nicolae Văcărescu şi Hatmanul Constantin Grecénu. [1])

Filantropia este opera luĭ Constantin Caracaşĭ. Doctorul o îngriji cu neschimbată iubire într'una şi fără oboséla. Se vede în paginele *Topografiei* drépta mândriă a omuluĭ care se uĭtă cum cresc şi se înmulţesc ródele munceĭ séle.

«Putem primi, ḑice dênsul, 800 — 1150 de bolnavĭ pe an; dintr'ênşiĭ mor 90—100 pe an, restul se fac bine şi pléacă. De la 1812 şi pênĕ la 1820 am căutat în spital 6685 de bolnavĭ: aŭ murit 582, restul s'a însănătoşit. Am avut venitурĭ leĭ 373776 şi am cheltuit leĭ 223087; restul l'am întrebuinţat la plata datorielor contractate la facerea spitaluluĭ, — datoriĭ carĭ ni se cereaŭ mereŭ, căcĭ egumeniĭ mănăstirilor eraŭ creditoriĭ. La clădirea făcută sub direcţiunea doctoruluĭ, după 1821 pe când Caracaşĭ era âncă la Braşov, s'a maĭ adaus un pavilion de băĭ clădit cu cheltuéla Mareĭ Bănese Safta Brâncovénu. [2])

Visitele la Filantropia, visitele la Pantelimon, — unde la 1816, arĕtând luĭ Iancu Caragia dĕrimăturile în care zăceaŭ bolnaviĭ, făcuse pe Domnul grec sĕ hotăréscă zidirea unuĭ noŭ spital, — visitele la

1) Din familia Cornescu.
2) *Topografia*, pag. 148.

www.dacoromanica.ro

bolnavĭ din oraşĭ şi citirea acasă ocupaŭ întregĭ ţilele doctoruluĭ.

Treĭ eraŭ pasiunile doctoruluĭ Caracaşĭ: «sacra», «divina» [1]) artă a medicineĭ, cetirea cărţilor ce necontenit şi-aducea din străinătate şi grădinăria ce avea şi îngrijia la Ciurel, afară din Bucurescĭ, de la Belvedere înainte. Orele libere şi le petrecea în biblioteca sa, fórte bogată, fórte frumósă unde, când nu citea, se ocupa a strînge şi pune în ordine notiţele adunate pentru lucrarea luĭ de căpeteniă *Descrierea Ţĭreĭ Românescĭ,* acea *Topografiă* pe care o citäm într'una şi la care lucra de anĭ de ţile cu deosebită atenţiune.

Cu câţĭ-va anĭ înainte de 1821, asociându-se cu boerinaşiĭ Clincénu şi Toplicescu, deschise uă tipografiă, unde sub direcţiunea lor se tipăriră destule cărţĭ bisericescĭ, înainte ca tipografia se devină dupa mórtea doctoruluĭ, proprietatea luĭ Eliade. [2])

Caracaşĭ lucra într'una, şi când se uĭta în ţéră şi vedea în ce hal era pe atuncĭ medicina uă mare jale 'l coprindea. Lucrul se vede lămurit din scrierea sa [3]). Afară de doctoriĭ ceĭ opt din Bucurescĭ, de unul la Craiova [4]) şi de unul la Buzĕŭ, Italian, adus

1) C. Caracaşĭ, *passim* în *Topografiă.*
2) Comunic. de d. Al. Odobescu.
3) *Passim.*
4) *Topografia,* pag. 136.

www.dacoromanica.ro

pentru spitalul de acolo (6 paturĭ, 7000 leĭ venit) de episcopul Constantin Filitis şi în urmă înlocuit cu un nemţ, Genovac, camarad de universitate al luĭ Caracaşĭ la Viena, — afară de aceştia nu eraŭ în ţéra nóstră — ca şi înĭ Rusia [1]) — de cât felcerĭ, spiţerĭ şi şarlaţanĭ. Aceştia mişunaŭ prin oraşe şi făceaŭ năsdrăvăniĭ carĭ scoteaŭ pe bunul doctor din tóte marginile răbdăriĭ.

Intr'un rând, unul dintr'aceştĭ şarlatanĭ anunţase că tămăduesce *chelbéua* (bólă de pĕr), şi-o tămăduia prin faptul că smulgea de pe capul bolnavuluĭ, din rădăcină, toţĭ periĭ, ér tidva gólă-genuchĭ o ungea c' uă soluţiune de argint-viŭ. Congedia apoĭ bolnavul ḑicêndu-ĭ: aştéptă sĕ créscă.

Ancă uă spaimă a doctoruluĭ Caracaşĭ eraŭ babele. Venĭa el, da uă doctoriă şi când eşia pe uă uşă, baba intra pe alta. Da şi baba doctoria eĭ. Ambele se *cumbenaŭ*, adică făceaŭ, cum s'ar ḑice, uă *cumbenaţiă* şi bolnavul da ortul popiĭ. Cine era de vina? Doctorul de sigur, nu baba, ḑicea familia; căcĭ baba ce scie, biata bĕtrână.

Multe şi felurite lucrurĭ şi năsdrăvăniĭ de soĭul acesta a auḑit şi a vĕḑut doctorul Caracaşĭ în ceĭ 28 de anĭ de practică a medicineĭ în Bucurescĭ. Traise la Viena, continua a trai în bogata luĭ bi-

1) Le Général Comte de Langeron: *Memoriul* citat, *passim*.

www.dacoromanica.ro

bliotecă într'uă lume cu totul alta, şi apoĭ când eşia pe uliţile Bucurescilor séŭ intra în casele boerilor unde se mânca înainte de ciorbă 7 — 8 feluri de mezelicuri şi după ciorbă 10 — 12 feluri de bucate, Caracaşĭ vedea contrastul cel mare în care era adus sĕ'şĭ petrécă esistenţa. In loc de a biciui cu versul înflăcărat al satireĭ, doctorul, blând cum era, se mulţamea a face din când în când câte uă ironică observaţiune, privitóre la viéţa trândavă a boerilor din vremurile luĭ.

Bunióră, el ne spune că boeriĭ după ce mănâncă dorm, apoĭ se scólă şi poruncesc sĕ li se pună caiĭ la trăsură sĕ iésă la plimbare, ḑicênd că vor sĕ facă mişcare. Sĕ trântesc în trăsură şi nu fac nicĭ una. Din fericire podul de lemn de pe uliţe îĭ sguduiă în trăsură cu atâta putere, încât fac mişcarea necesară digestiuneĭ.

De altmintrelĭ, în *Topografiă* sunt uă mulţime de date interesante, adunate cu deosebită atenţiune; acestea ca şi sfaturile igienice şi propunerile filantropice meritĕ sĕ fiă cunoscute. După invitarea D-luĭ Grigorie Caracaşĭ, G. Sion a tradus *Topografia* luĭ Constantin Caracaşĭ. Traducţiunea nu este încă publicată. Şi doctoriĭ, şi istoriciĭ trecuteĭ nóstre civilisaţiunĭ, şi în genere toţĭ Româniĭ s'ar folosi din citirea acesteĭ consciincióse şi îndelung meditate lucrărĭ. Ea a fost tipărită în grecesce la tipografia

www.dacoromanica.ro

luĭ Eliad după mórtea doctoruluĭ. Soţia sa dedese luĭ Eliad şi textul german al lucrăreĭ, căcĭ Caracaşĭ lucrase *Descrierea* în douĕ limbĭ. Textul german s'a rătăcit. Din cele 1000 de volume tipărite cu multe greşelĭ din *Descriere*, 500 s'aŭ dat societăţiĭ filarmonice; cele-l-alte 500 aŭ ars la focul din 1847 împreună cu frumósa bibliotecă a doctoruluĭ. [1])

Doctorul Constantin Caracaşĭ a murit la 1828, în 31 Octobre, — victimă a filantropieĭ şi a arteĭ séle. De mult doctorul nu maĭ avea miros, şi de aceia, în spitalele militare ale Ruşilor, unde bântuia

---

1) Comunic. de d. Al. Odobescu. — Pentru a arĕta cât de variată era lucrarea acésta şi cât muncise doctorul pentru a o înjgheba, dăm aci tabla materielor din traducţiunea Sion. Etă-o: *Partea I*: Cap. I: Despre limite; poziţia naturală: împărţire; calitate. — Cap. II: Despre climă în genere a celor patru ano-timpurĭ; despre vênaturile anuale; despre temperatură şi influenţa sa în privinţa sănătăţeĭ şi a bólelor. — Cap. III: Despre producte; despre genul quadrŭpedelor ce se mănâncă; despre păsĕrĭ (cu tóte amĕnuntĕle); despre pescĭ; despre amfibiĭ; despre insecte; despre plante; despre minerale şi metale. — Cap. IV: Despre origina, numĕrul, împărţirea locuitorilor; despre constituţia lor fisică. Ţiganiĭ. — Cap. V: Despre crescerea naturală a copiilor; despre hrana, bĕutura, îmbrăcămintea, esercĭţiurile, somnul şi petrecerile locuitorilor. — Cap. VI: Despre caracterul moral şi civilisaţia locuitorilor. — Cap. VII: Despre medicĭ, chirurgĭ şi farmaciştĭ; despre spitale şi instituţiunile filantropice; despre asilul de copiĭ. *Partea II*: Topografia parţială a Ţĕreĭ. Descrierea aprópe amĕnunţită a tuturor districtelor.

www.dacoromanica.ro

un tifos înfiorător, intrând fără nicĭ uă precauţiune pentru a îngriji de bolnavĭ, Caracaşĭ fu lovit de un tifos teribil care în treĭ ḑile 'lŭ şi duse la mormênt.

Bucurescenĭĭ şi ceĭ de prin oraşele districtelor române cari 'lŭ cunoscuseră, nu uitară multă vreme figura simpatică şi distinsă, cu trăsurile fine şi delicate, c'un aer de blajină voioşiă, — un chip care îndată atrăgea şi pironĭa privirile trecĕtorilor şi contrasta fórte cu chipurile ómenilor de prin vremurile acelea. Cu costumul *evropienesc*, cu peruca albă, totdeuna bine îngrijită şi bine peptĕnată, încadrând minunat obrazul sĕŭ rumen şi frumos, autorul *Topografieĭ* semĕna maĭ mult cu un marchis de la curtea luĭ Ludovic XVI emigrat în Bucurescĭ, decât cu un elev al universităţilor germane.

Doctorul Constantin Caracaşĭ lăsă la mórte-ĭ în societatea bucurescénă amintirea unuĭ om de bine în tótă puterea cuvîntuluĭ şi a unuĭ medic filantrop, învĕţat şi neobosit.

Şi astăḑĭ, şi 'n totdéuna, pentru ceĭ cari vor studia ciudata epocă în care el trăia, *doftorul Constandinache* cu aceste însuşirĭ li se va înfăţişa.

www.dacoromanica.ro

MARELE BAN CONSTANTIN NASTUREL HERESCU

www.dacoromanica.ro

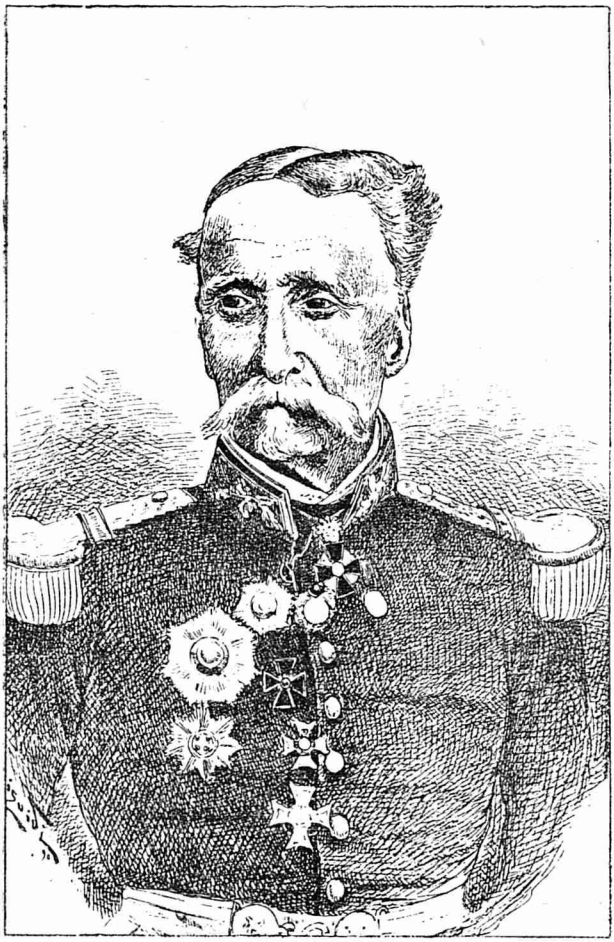

CONSTANTIN NĂSTUREL HERĔSCU

www.dacoromanica.ro

MARELE BAN CONSTANTIN NASTUREL HERESCU

n ședința de la 2 Septembre 1876, Academia Română, — p'atunci *Societatea Academica* — pusese la concurs, pentru anul 1879, următórea tesă :

«Studiŭ asupra producerilor literare în limba ro-«mână din epoca luĭ Mateĭ Basarab (1633 — 1654), «în care se vor avé în vedere atât documente ofi-«ciale şi particulare, redactate în limba română «dintr'acea epocă, cât şi cărţile traduse şi tipărite «românesce pe atunci, precum şi orĭ-ce elemente «literare, relative la mişcarea culturei române în acel «period ; — se va studia cu uă specială atenţiune «viéţa şi activitatea literară a eruditului Mare Lo-«gofĕt al ţĕreĭ dintr'acel timp, *Udriste (Orest* séŭ «*Uriil)* Năsturel din Herĕscĭ, cumnat al luĭ Mateĭ-«Vodă şi străbun al fericitului nostru donator.»

Fericitul donator al Academieĭ române şi stră-

www.dacoromanica.ro

nepot al învĕţatuluĭ Udrişte Năsturel, este «Marele Ban al Oştireĭ românescĭ, Constantin Năsturel Herĕscu.»

Tot ceia ce ţin adunat în notele mele despre familia Năsturelilor din Herĕscĭ, şi 'n deosebĭ despre Dómna Elena Mateĭ-Vodă, născută Năsturel; despre fratele eĭ, învĕţatul Logofĕt Udrişte Năsturel, póte cel maĭ bun prosator român din secolul XVII, décă ar fi sĕ judec după paginele ce onor. d. Hasdeu mi-a citit într'un rând din manuscriptul: *Viĕţele sfinţilor Varlam si Ioasaf* care, pentru cinstea şi 'mpodobirea limbeĭ române, ar trebui publicat cât maĭ curând; despre stramoşiĭ lor, bunióră despre primul Udriste, cel din secolul XVI-lea († 1526) care a zidit casa cu lespezĭ de pétră de la Herĕscĭ, şi despre Năstureliĭ din secoliĭ XVII şi XVIII, şi cérta ce s'a iscat între cele douĕ ramurĭ ale Năsturelilor în timpul domnieĭ Cantacuzinescilor şi Brâncovénuluĭ, — tóte aceste amĕnunte le păstrez, pentru a le folosi atuncĭ când *Revista Nouă*, procurându-şĭ portretul Dómneĭ Elena a luĭ Mateĭ Basarab, una din primele Dómne citite şi 'nvĕţate, ale Românieĭ, îmĭ va face onórea de a mĕ însărcina cu scrierea biografieĭ eĭ.

Drept acestea, lăsând la uă parte pe ceĭ-l-alţĭ strămoşĭ, voĭ stărui asupra «fericituluĭ donator.»

Constantin Năsturel Herĕscu s'a născut la anul

www.dacoromanica.ro

1796 în Bucurescĭ. Tatăl luĭ era fiul Mareluĭ Ban Radu Năsturel, unul din mariĭ boerĭi aĭ secoluluĭ XVIII şi care, în lânceda viéţa a boerilor fanariotisaţĭ de pe atuncĭ, sciu sĕ simţă românesce, sĕ se pórte demn cu beiĭ carĭ se petreceaŭ ca la móră pe tronul Muntenieĭ, şi sĕ-şĭ câştige nume mare şi lăudat în ochiĭ Românilor prin clădirea şi înzestrarea de spitale, de mănastirĭ şi de bisericĭ, — bunióră biserica Sfinteĭ Vinerĭ care era zidită chiar în curtea caselor séle. Aceste case boierescĭ, marĭ şi cu uă curte intinsă, se aflaŭ pe locul ocupat aḑĭ de uă porţiune a curţeĭ bisericeĭ şi de stradele împrejmuitóre. Grădina S-teĭ Vinerĭ, numită maĭ nainte maidanul *Herĕsca*, făcea parte tot din curtea şi pământul Năsturelilor din Herĕscĭ.

Acest mare Ban, Radu Năsturel din Herĕscĭ séŭ din *Fierescĭ*, — cum spun documentele din *Condica Brâncovenéscă* — avu un singur fiŭ care se 'nsură şi lua de soţiă pe uă Filipéscă. Fiul Banuluĭ Radu n'a avut în viéţă nicĭ uă funcţiune; a trăit fórte retras şi, din căsătoria luĭ cu fata Filipesculuĭ, a avut douĭ copiĭ: pe Constantiu Năsturel Herĕscu, şi uă fată măritată după Logofĕtul Alexandru Scarlat Ghica (Barbă roşiă).

Fórte bogat, viitorul General a avut uă copilăriă şi uă tinereţe din cele maĭ rĕsfăţate. Singur fecior

www.dacoromanica.ro

la parinţĭ, a fost crescut în bumbac şi alintat cu tóte dulceţurile uneĭ vieţĭ fără de norĭ.

De atuncĭ, el a avut acele gusturĭ supţirĭ şi fastuóse, acele maniere alese, rafinate ba chiar şi capriţióse, ca nobiliĭ franceşĭ din timpul *Regenţeĭ*, şi carĭ tóte făceaŭ din Generalul Herĕscu uă fisionomiă cu totul deosibită şi originală în lumea boierésc̆ă din ultimiĭ timpĭ aĭ boierimeĭ române.

El a primit din copilăriă uă învĕţatura care, pre vremurile de atuncĭ, putea fi considerată ca superióra şi fórte îngrijită.

Pe lângă dascăliĭ grecĭ carĭ, maĭ mult de cât orĭcând, se păunaŭ atuncĭ în tótă sclivisita şi mincinósa lor splendóre, maĭ eraŭ în ţĕrile române între 1795 şi 1815 şi un alt soiŭ de dascălĭ. Eraŭ nobiliĭ franceşĭ care emigraseră din Paris şi dintr'alte oraşe ale Franciеĭ, în urma isbucnireĭ revoluţiuneĭ celeĭ marĭ. După cum Ludovic-Filip, viitor rege al Franciеĭ, da lecţiunĭ de danţ şi de clavir prin Londra şi aiurea, — tot astfel, la Bucurescĭ şi la Iaşĭ, comiţĭ, marchisĭ şi baronĭ francesĭ faceaŭ pe dascăliĭ şi pe guvernoriĭ tinerilor de neam mare, carĭ, eraŭ pré fericiţĭ a schimba pe τίπτω, τίπτεις, τίπτει al dascăluluĭ grec în *J'aime, tu aimes, il aime* al Francesuluĭ cu perucă, nobil, spiritual şi vioiŭ.

Astfel de dascălĭ avu în copilăria sa Constantin Nasturel Herĕscu.

www.dacoromanica.ro

De timpuriŭ, părinţĭ l'insurară cu Elena Bălénu. Soţia avé 13 anĭ, iar el 19. Soţiĭ, înşişĭ copiĭ, n'aŭ avut nicĭ ua data copiĭ.

Inainte de 1821, adica înainte de isbucnirea Revoluţiuneĭ în Orient, tênĕrul Herĕscu făcea parte, împreună cu Vacarescii, Filipescii, Cornescii, Creţulescii, Bălenii şi Balacenii, din acea pleiada de feciorĭ de boierĭ cari,—de ua parte plinĭ de ideile umanitare ale Francieĭ din al XVIII secol, iér de alta statornicĭ în prejudiţiele de ură séŭ de simpatiă pentru Turcĭ şi pentru Ruşĭ, prejudiţie insuflate de Grecĭ uneĭ mare părţĭ din casta boerésca, — doriaŭ neapărat uă schimbare, dér nu puteaŭ se 'şĭ dea bine séma de ce fel trebuia sĕ fiă schimbarea.[1]

In timpul Eterieĭ, eĭ ar fi voit se scape ţéra de sub jugul turcesc, dér pe Tudor puţinĭ îl pricepură şi ânca maĭ puţinĭ l'ajutară.

Inainte de 1821, douĭ-spre-ḑece ıncrĭ dintr'acestĭa, printre cari şi Constandin Năsturel Herĕscu, semnară un act prin care se legaŭ cu jurămênt că, de va fi se piéră în Eteriă vr'unul dintr'aceştĭ 12 apostolĭ, familia luĭ se fiă ajutată de ceĭ rĕmaşĭ în viéţă.

Probabil ca la Braşov, unde fugiră cu toţĭ, aceştĭ boerĭ desvoltară şi amplificară actul din ţéră, astfel cum onor. d. Nicolae Kretzulescu l'a comunicat Academieĭ române, într'una din şedinţele trecuteĭ sesiunĭ din 1890.

www.dacoromanica.ro

Ce efect avu legătura cu juramênt nu se scie.

Positiv ênsĕ este că, la 1821, Herĕscu se afla fugit la Braşov împreună cu tótă boerimea ţĕreï.

De la Braşov, cam pe la 1823, boierul nostru se se hotărî se plece 'n Rusia.

Situaţiunea avereï séle, un dor nestins ce avea 'n inimă, hotărîrea de a schimba viéţa molatică, bogata dér uniformă a boeruluï, cu ua altă nouă şi necunoscută, îl facură sĕ se espatrieze.

Inaintea luï cu câtă-va vreme plecase, tot în Rusia, şi generalul Costake Scarlat Ghica, boerul despre care vorbesc în biografia principeseï Dora d'Istria, tatăl frumóseï principese Cleopatra Trubetzkoi căreia, cu câţi-va anï maï în urmă, Lamartine şi Victor Hugo îï dedicară versurï la Paris.

In Rusia, Herĕscu intră în armată şi servi într'un regiment de Ulanï.

Dupa viéţa atât de resfăţată şi de leneşă de prin Bucurescï, el se supuse vieţeï aspre, obositóre, pline de neajunsurï şi de harţuelï a militaruluï, şi ânca a militaruluï de sub straşnicele porunci ale Ţaruluï Nicolae.

Pe când se afla în Ruşia, rudele din ţéra, cu scop de a'ï regula averea, vêndură principeluï Serbieï, Miloş I Obrenovicï, stravechiul domeniŭ al Herĕscilor, moşia care era căminul şi légănul Năstueilor dinainte de 1520 şi pentru care, după cum

www.dacoromanica.ro

găsesc în *Condica Brâncovenéscă*, fusese la 1712 cértă mare între Şerban Năsturul *Fierescu*, fiul luĭ Radu Banul Năsturel, şi între Cazan Logofĕtul, fiul luĭ Cazan Postelnicul, verĭ al doilea, coborîtorĭ dintr'un alt Radu Banul — precum ne vom încerca a lămuri şi maĭ bine, când vom face biografia Dómneĭ Elena Năsturel.

Cam pe la 1827, Herĕscu se 'ntórce din Rusia. In locul tĕnĕruluĭ boer, fastuos şi risipitor, de odinióră, căruia, ca şi luĭ Ienăchiţă Văcărescu, îĭ plăceaŭ stofele de mare preţ, mâncările cele rare, pietrele scumpe şi nestemate cari faceaŭ cât douĕ moşiĭ una, precum şi parfumurile şi miresmile cari vecĭnic fumaŭ din căţiĭ aşezate prin colţurile şi firidele iatacurilor şi sălilor de primire — în locul boeruluĭ acestuĭa, avem acum pe boerul prevĕdĕtor, econom, cu mĕsură în tóte, dór continuând a trăi cu casă deschisă, cu masă întinsă pentru orĭ-ce numĕr de ospeţĭ, cu mână de ajutor pentru toţĭ ceĭ ce se adresaŭ darnicieĭ luĭ, şi în tóte afacerile luĭ publice şi private de uă integritate esemplară.

In timpul luĭ Alexandru-Vodă Ghica, Herĕscu fu adjutant al Domnuluĭ. Tot atuncĭ îşĭ construi casa în care stete pênĕ la mórte, în strada Academieĭ (Grădina Stavri); pe lângă funcţiunea de adiutant al luĭ Vodă, Herĕscu a fost în vremurile acelea şi Vornic de temniţe.

www.dacoromanica.ro

Sub Bibescu-Vodă fu numit Vistier. In acésta funcţiune l'ajunse revoluţiunea din 1848.

Dinainte ênsĕ de acest an, Herĕscu fu primul din boeriĭ ale căror minte şi inima eraŭ maĭ deschise ideilor de regenerare naţionala. Proba cea maĭ temeinică despre acésta este prietenia luĭ cu C. A. Rosetti, cu care se iubia şi se stima frăţeşte.

Fundatorul *Românuluĭ* iubia foarte pe fundatorul mareluĭ premiŭ *Năsturel*, şi décă, la 1848, poporul Bucurescilor sparse gémurile caseĭ Herĕsculuĭ, — ceia ce pricinui mórtea bĕtrâneĭ séle mame, — causa a fost uă fatală încurcătură, uă neînţelegere nu âncă bine lamurită, care ţinu loculuĭ, în completă inacţiune, şi pe Ión Câmpinénu, şi pe Costake Creţulescu, şi pe Vistierul Herĕscu, şi care judecă pe nedrept şi vro câteva altele din faptele ţilelor luĭ Iuniŭ 1848.

Sub Stirbeĭ-Vodă, Herĕscu reintră în armată. Atuncĭ fu numit Mare Ban şi Spatar al oştireĭ; de atuncĭ i-a şi rĕmas şi titlul de: Marele Ban al Oştireĭ, Constantin Năsturel Herĕscu.

Sub Căimăcămia luĭ Alexandru Ghica, când exilaţiĭ reintră în ţéră, Herĕscu reîncepu relaţiunile-ĭ de prieteniă cu C. A. Rosetti.

La 1855, neavênd, după cum am spus, copiĭ, în unire cu soţia sa, Elena Năsturel Herĕscu, născută Balénu, Generalul îşĭ făcuse testamentul lasând de

www.dacoromanica.ro

clironómă a întregeï séle averï biserica Sfinteï Vineri din Bucurescï, fundaţiunea familieï.

Destăinuindu-se în acéstă privinţă prietenuluï sĕŭ C. A. Rosetti, acésta, firesce, îï spuse aceleaşï cuvinte cari sunt trecute şi'n codicilul publicat în *Analele Societăţeï Academice* din 1873 că, adica, asemenea clironomiï «nu maï sunt în raport cu sta«rea actuală a desvoltăreï nóstre naţionale şi so«ciale» şi că altfel un Năsturel ar puté se 'şï nemuréscă numele.

Atuncï închipui Generalul a numi uă comisiune compusa din Mitropolitul Ţĕriï după vremurï, din Preşedinţiï Corpurilor legiuitóre, dintr'un membru al Comisiuneï centrale de la Focşanï, din nu şciŭ câţï miniştriï, judecătorï şi profesorï, cari toţï, în fiă care an, aveaŭ sĕ se strîngă şi sĕ dea din venitul avereï séle câte uă miă de galbenï autoruluï celeï maï bune cărţï românescï.

Lucrul era nepractic.

Uă asemenea comisiune nu s'ar fi putut aduna nicï uă dată.

La 1871, Generalul maï schimbase şi maï lamurise în codicilele testamentuluï sĕŭ atribuţiunile comisiuneï pentru *premiele literare.* Totuşï, el singur mărturisia că combinaţiunea sa nu era bine înjghebată.

La 1873, d. Alexandru Odobescu, pe care Generalul Herĕscu 'l cunoscuse şi'l iubise de mic copil

www.dacoromanica.ro

şi cu al căruĭ tată, — generalul Ion Odobescu — Herescu fusesc prieten din timpul luĭ Alexandru Vodă Ghica, — la 1873, ḑic, d. Alexandru Odobescu scrise Generaluluĭ uă scrisóre în care, vorbindu-ĭ în cuvinte de laudă despre eruditul logofĕt Udriste Nasturel, cel plin de merite în istoria literaturei române din secolul XVII, îĭ propuse ca, în locul aceleĭ Comisiunĭ, sĕ numéscă drept moştenitóre a avereĭ séle (moşia *Năsturelul* din Teleorman şi *Satu-Noŭ* din Ilfov), în jumĕtate cu biserica Sfinteĭ Vinerĭ, pe Societatea Academică Română.

«Era frumos şi înduioşător, ne spune d. Al Odo«bescu, entusiasmul cu care bĕtrânul General îmbră«ţişa acéstă ideiă. Numaĭ avu pace, pênĕ când ad«vocatul sĕŭ, împreună cu mine, nu'ĭ făcurăm tes«tamentul aşa cum îĭ spusesem eŭ în scrisórea mea.»

De atuncĭ, Academia împarte anual, snb numele de *Premiele Năsturel,* unul de 5000 leĭ celeĭ maĭ bune lucrarĭ trămise despre uă materiă pusă la concurs de Academiă; altul de leĭ 4000 celeĭ maĭ bune cărţĭ tipărite în cursul anuluĭ; iér, din patru în patru anĭ, un premiŭ de leĭ 12000, numit *Marele premiŭ Năsturel,* celeĭ maĭ bune lucrărĭ de orĭ ce gen apărute în decursul ăstor patru anĭ.

După ce'şĭ făcu testamentul şi maĭ trăi âncă un an în relaţiunile cele maĭ prietenóse cu toţĭ academiciĭ, ale căror discuţiunĭ limbistice şi frânturĭ de limbă

www.dacoromanica.ro

(p'atunci era vîlva latinismelor) l'înveseleaŭ fórte, Marele Ban al Oştireĭ, Constantin Năsturel Herĕscu, se stinse în nóptea de 30 spre 31 Decembre 1874.

Cu dênsul sĕ stinse şi viţa Năstureilor din Heresci, carĭ începuseră dacă nu cu graful Henrich la 1370, apoĭ de sigur cu Udriste I Năsturel, fiul luĭ Ilie Năsturel, cel cu casele de pétră de la 1520, după spusa cronicaruluĭ; carĭ continuaseră cu Elena Dómna şi cu învĕţatul Udriste II Năsturel în secolul XVII, şi 'n fine cu Banul Radu Năsturel (1750— 1804), întemeiătorul multor spitale şi multor bisericĭ, moşul ultimuluĭ Năsturel, adecă al Generaluluĭ Năsturel Herĕscu.

Astăḑi numele de Herĕscu trăesce prin premiele înfiinţate de strănepotul mareluĭ prosator român din secolul XVII.

Nu sciŭ décă d. Al. Odobescu, în scrisórea care a dat pricină de născare ăstor premie ale Academieĭ române, a adus aminte bĕtrânuluĭ General, pe lângă gloria Logofĕtuluĭ Udriste, şi gloria maĭ nouă a baronuluĭ de Montyon, celebrul donator al Academieĭ Francese.

După cum bogatele premie ale acestuĭ nobil frances — *bourru et bienfaisant,* îĭ nemuresc cu laudă numele printre compatrioţiĭ luĭ în vécul vécurilor, — tot astfel, cu laudă şi cu cinste, va fi perpetuŭ pe

www.dacoromanica.ro

buzele academicilor şi chiar al altor scriitorĭ românĭ numele Mareluĭ Ban al Oştireĭ, Generalul Constantin Năsturel Herĕscu, afabilul şi liberalul donator al Academieĭ Române.

www.dacoromanica.ro

ION MAIORESCU

www.dacoromanica.ro

ION MAIORESCU

www.dacoromanica.ro

ION MAIORESCU

Leviĭ cursurilor complementare de la Colegiul S-tuluĭ Sava, — embrionul Facultăţeĭ nóstre de litere, — şi-aduc şi astaḑĭ aminte cu ce cuvinte profesorul lor de istoria, Ion Maiorescu, le vorbia adesea, în timpul prelegerilor, despre însemnătatea învĕţaturei în viéţa unuĭ popor.

«Eŭ, frate, ḑicea profesorul, încă am vĕḑut multe «şi din tóte aceste multe m'am convins că noĭ, «fara carte, acilea în ţéra aceasta, şi maĭ departe, «în ţĕrile acelea locuite de Românĭ, multa viéţa «nu vom avé. Am fost eŭ în ţĕrile Apusuluĭ, şi- «apoĭ fost-am şi la Viena, şi pre acolo, pretutin- «denĭ, am înţeles că nimic alt nu întaresce şi nu «împodobesce viéţa omuluĭ şi, decĭ, viéţa poporu- «luĭ, maĭ mult ca învĕţatura, sciinţa şi artele. Asta «n'o uitaţĭ, frate, în tóte luptele vieţeĭ vóstre, «c'apoĭ încă şi noĭ vom ajunge ca Polonii, şi nu'ĭ «frumos, nu'ĭ bine.....»

www.dacoromanica.ro

Şi profesorul continua făcênd pe necăjitul, pentru a'şĭ ascunde emoţiunea adâncă ce simţia, când venia vorba despre destinele viitóre ale ţĕrilor române, — destine pe atuncĭ atât de plăpânde, atât de nesigure şi supuse împrejurărilor.

Ion Maiorescu n'avea de cât se'şĭ readucă aminte chinurile vieţeĭ luĭ şi vijeliele ce se abătusera asupra ţĕrilor române de-alungul primeĭ jumĕtăţĭ a vĕculuĭ nostru, pentru ca vorbele luĭ sĕ vibreze cu maĭ nestrămutată credinţă, în faţa celor 4—5 elevĭ carĭ urmaŭ cursurile complementare la istoricul colegiŭ al S-tuluĭ Sava.

Vĕduse, învĕţase, simţise şi suferise multe, — ca toţĭ ceĭ aleşĭ aĭ generaţiuneĭ trecute, în aurora secoluluĭ XIX, spre binele şi cinstea mareĭ patrie române.

Ion Maiorescu s'a nascut în anul 1811 [1]) la Bucerdea, în ţinutul de lânga Blaj, focarul de căpetenia al românismuluĭ şi sciinţeĭ transilvane. După mamă, el se rudea cu familia episcopuluĭ Samuil Vulcan de la Oradea şi cu aceia a luĭ Petru Maior ([2]). Dupa învĕţatura şcólelor de buchie, Maiorescu era la 1824 elev în clasa I la gimnasiul din Blaj. Peste 5 anĭ, la 1829, absolve cu eminenţă

1) Comunicat de d. T. Maiorescu.

2) *Transilvania*, 1877, no. 14. G. Barit: *Maiorescu*.

www.dacoromanica.ro

cursul de filosofiă de acolo, dér pentru că tăria şi drépta mândriă a caracteruluĭ seŭ nu'ĭ îngăduiaŭ uă órbă supunere către canonicii din Blaj, Maiorescu trecu la Cluj, unde repeţi filosofia şi-apoĭ merse la Oradea, la episcopul Samuil Vulcan, care, ghicind meritele tênĕruluĭ, 'l trămise la Pesta. [3])

Ca «*teolog absolut*» Maiorescu se întórce la Blaj, de unde Lemeny, archiepiscopul, 'l trămite la Viena ca sĕ iea gradul de doctor în Teologiă. Plecarea luĭ Maiorescu la Viena cată a fi pusă pe la 1834. [4])

Ajuns la Viena, ca odinióră Şincaĭ şi Petru Maior la Roma, Maiorescu scia bine că nicĭ uă tragere de inimă nu simţea pentru acele studie aride ale dogmelor şi canónelor, comentate la infinit de scolastica şi de casuistica Bisericeĭ catolice.

Totuşĭ, pentru a asculta *befehlul* şi a mulţămi ardintea dorinţă a părintelui séŭ, Maiorescu intră în institutul *Santeĭ Barbare* [5]) ca sĕ studieze teologia. Cursurile ênsĕ pe cari le audia cu adevĕrată placere eraŭ acelea de filologiă şi maĭ în deosebĭ cursurile de istoriă. Işĭ călcă pe inimă şi ascultă şi

3) *Ibidem.*

4) D. Bariţ greşesce punênd data 1835. Cu acésta nu corespund datele celor-l-alte evenimente carĭ urméză în viéţa luĭ Ion Maiorescu.

5) Comunicat de D. T. Maiorescu. — D. Bariţ (*Transilrania, a. c.*) ḑice că a studiat la *Augustineum.*

www.dacoromanica.ro

lecţiunile de teologiă, de carĭ 'şĭ va aduce aminte, déca nu 'ntr'alte dăţĭ, cel puţin în discuţiunile ce va avé în 1857 cu preoţiĭ de prin Istria când le va susţine că rĕŭ fac de nu lasă pe Românĭ se jóce în tóte Duminicile şi că nu e adevĕrat că S-tul Augustin «în opera sa cea mare, *de Civitate «Dei,* în confesiunĭ, predice, epistole, şi comentarie «la cartea Facereĭ» a condamnat vre-o data jocul (danţul). [6])

In institutul *Sânteĭ Barbare,* Ion Maiorescu facu cunoscinţă şi se împrieteni fórte cu studentul Ion Popazu de la Braşov, pe a căruia soră Maria, în Octobre 1837, o va lua de soţiă la Braşov. [7])

Fiind la Viena, când vĕdu că vremea se apropie şi că, sfârşind facultatea, va trebui sĕ se facă preot, Ion Maiorescu luă uă hotărîre desperata: fugi din Viena şi se'ndreptă spre *Ţĕră,* adica spre Muntenia [8]). Nu cunosc nicĭ una din peripeţiele acesteĭ Odiseie de la Viena póte prin Ungaria şi Banat, póte prin Ungaria şi Transilvania. [9])

Ceia ce sciŭ e că pe la 1836 Maiorescu se opresce

---

6) *Itinerar la Românii Istria* de Ion Maiorescu (Iaşĭ 1874), pag. 51.

7.) Bariţ, *l. c.*

8) Comunicat de D. T. Maiorescu.

9) D. Bariţ dice că la 1836 Maiorescu trece pre la Braşov la Cerneţĭ.

www.dacoromanica.ro

la Cerneţĭ, — de unde cu câte-va luni înainte se strămutaseră dregătoriele, dér unde se afla âncă întréga populaţiune orăşenéscă a Mehedinţilor, care cu'ncetul-cu'ncetul, avea mĭi târdiŭ sĕ se mute în Turnul Severinuluĭ. [10])

Ajuns în Cerneţĭ, Ion Maiorescu se face cunoscut unora din proprietarii locali prin cuvintele pline de dor, ce le adreséză cu privire la scólă. Nu era nicĭ unu în Cerneţĭ. Tênĕrul doctorand aduse pe proprietarĭ se védă ruşinea ce sta asupra oraşuluĭ fără focar de lumină. La vorbele luĭ, proprietariĭ se strîng, contribuesc cu toţiĭ şi uă scólă primară este pe dată înfiinţata. Profesor fu firesce chiar iniţiatorul scóleĭ, adică Ion Maiorescu. [11])

Cu credinţa pe care toţĭ bĕtrâniĭ aŭ avut-o înfiptă în afundul minţeĭ şi inimeĭ lor, ca adică scóla e totul, Ion Maiorescu se puse pe muncă, ne maĭ voind sĕ sciă cá, cu studiele ce el avea, ar fi putut găsi, la Bucurescĭ séŭ într'unul din oraşele marĭ ale ţĕreĭ, uu scena maĭ înaltĭ şi maĭ potrivită pentru activitatea sa. Se puse pe lucru cu temeiŭ, ca şi cum acolo ar fi fost se 'şĭ petrécă 'ntréga viéţa, ḑi cu ḑi aruncând pe ogórele feciorelnice ale

10) *Istoria Severinului* (1883) de V. Demetrescu. — pag. 31.

11) Comunicat de D. T. Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

minţilor române semênţa de lunurĭ roditóre a sciinţeĭ.

In 1837, Alexandru Ghica, Domnul Munteniei face uă călĕtoriă prin Oltenia şi, pentru că pe atunci ispravnic al Mehedinţilor era nepotul sĕŭ de soră, Glogovénu [12]) Vodă veni şi pe la Severin, şi pe la Cerneţi, — douĕ oraşe, unul tênĕr de tot şi altul bĕtrân, cari eraŭ la cuţite, Severinul dând în cap Cerneţilor cu portul şi viitorul sĕŭ, ér Cerneţiĭ lovindu-l cu casa luĭ Tudor Vladimirescu, casă pe cari orăşaniĭ o priveaŭ ca uă biserică, ca un chivot al redeşteptăreĭ şi al patriotismuluĭ oltenesc. [13])

Cuvîntarea plină de frumóse şi folositóre ideĭ, de uă demnă şi cumpătată laudă la adresa Domnuluĭ, atrase asupra necunoscutuluĭ profesor din Cerneţi atenţiunea luĭ Alexandru Ghica.

Cine este şi de unde vine acest tênĕr cu aşa bogată invĕţătură şi care s'a îngropat cu atâta abnegaţiune în orăşelul Cerneţi?

E probabil că însuşĭ Ion Maiorescu povesti luĭ Vodă întêmplările vieţeĭ sále. Din vorbirea ce avură, principele se convinse şi maĭ mult de meritele profesoruluĭ şi hotărî mutarea luĭ la Craiova, la *Scóla*

12) Comunicat de reposatul Ioan Brezoianu (Paris, Ianuariŭ 1881).

13) Comunicat de reposatul Ion Brezoianu (Ianuariŭ 1881).

www.dacoromanica.ro

centrală și națională, dupe cum se numia atunci actualul liceŭ din capitala Oltenieĭ.

Pare-se că acéstă scólă fusese înființată âncă de la 1826, după cum Eliade pretinde într'una din operile séle, (14) și că primul director al scóleĭ, care avea în acelaşĭ timp şi titlul de inspector al tutulor scólelor din România-Mică, fusese amicul luĭ Eliade, Căpăținénu. După acesta rĕmase profesorul Serghie 15) şi'n fine, cu decretul iscălit de Poenaru (efor) şi N. Iliescu (secretar) şi datat de la 16 August 1837 16) Maiorescu devine *«inspector scóleĭ centrale din Cra-«iova si profesor de istoria universală și de stilul «național».* 17)

Cu aceiaşĭ neobosită ardóre Ion Maiorescu se puse pe munca în capitala Oltenieĭ. Cursurile şi citirea, 18) atenţiunea cu care urmăria mersul — de uă cam dată pe tĕrĕmul literar,—al lucrurilor din Transilvania, 19)

14) Isachar-Echilibrul între Antitese.

15) Comunicat de d. M Petrescu, vechiŭ profesor, fost elev în scóla din Craiova pe timpurile acelea.

16) Comunicat de amicul meŭ, d. M. Calloianu, profesor la liceul din Craiova.

17) *Fóia Literară*, 1838 No. 16 din 16 Aprile.

18) *Fóia pentru Minte, Inim și Lit.* din 1843, Octobre 23.

19) Ion Maiorescu era distribuitorul Lĕtrâneĭ *Gazete* a Transilvanieĭ în Craiova. Abonaţĭ eraŭ mulţĭ din boeriĭ şi, negustoriĭ patrioţĭ. — Comunicat de d. prof. C. Siaicariu elev al luĭ Ion Maiorescu la Craiova.

www.dacoromanica.ro

buna reputaţiune a scóleĭ şi scrierea unor articole şi corespondenţe diarelor transilvănene eraŭ unicele séle ocupaţiunĭ.

Se ţinea în curent cu tot ce se publica în Germania, [20]) şi nu trecu multă vreme pênă când Maiorescu se'şĭ alcatuiésca şi uă frumósă bibliotecă. [21])

Craioveniĭ 'l stimaŭ şi'l iubiaŭ. Discursurile ce pronunţa la Sf. Petru, la împărţirea premielor, făceaŭ asupra nenumĕratuluĭ public ce venea se 'l asculte cea maĭ bună şi maĭ trainică impresiune. [22])

«Sĕ ne învĕţăm limba! Atuncĭ vom sci cine ce «avem şi ceia ce ne lipsesce; atuncĭ ne vom putea «înţelege maĭ bine şi maĭ curênd; atuncĭ fiiĭ şi ne«poţiĭ noştri ne vor binecuvînta că, punêndu-ĭ pe «drumul adevĕrateĭ culturĭ, le-am arĕtat şi miḑlocul «de a cunósce aceia ce are Românul maĭ preţios şi «maĭ mare : *limba şi prin ea naţionalităţea sa* [23]) ....

Sĕptĕmânĭ de-alungul după Sf. Petru, boeriĭ ca şi negustoriĭ, vorbind cu copiĭ şi între dênşiĭ, reaminteaŭ cu drag parerile rostite de Ion Maiorescu asupra scóleĭ şi însemnătăţeĭ eĭ în viaţa uneĭ naţiunĭ.

Românism şi iubire de ţĕră, — eraŭ ţintele unice

---

20) *Fóia pentru M. I. şi Lit.* 1843.

21) D. G. Barit în *Transilvania*, anul citat.

22) Comunicat de d. prof Siaicariu.

23) Discurs pronunţat la Craiova la împărţirea premielor din 1846, reprodus în *Fóia* No. 51.

www.dacoromanica.ro

ale activitaţeĭ profesoruluĭ. In 1838 *Fóia Literară* [24]) publică uă scrisóre mâniósă a luĭ Ion Maiorescu în contra nepăsăreĭ şi materialismuluĭ Românilor de aci, precum şi în contra profesorilor cari nu 'şĭ îndeplineaŭ datoria.

Făcut-a la anul 1840 séŭ la anul 1847, când se afla tot în Craiova, cunoscinţă cu orientalistul Fallmerayer [25]) care 'ĭ va fi de mare ajutor la dieta de la Francfort? Nu sciu, căcĭ n'am avut de unde afla.

Barbu Ştirbeĭ, viitorul Domn, şi Caimacanul Craioveĭ, Iancu Bibescu 'l stimaŭ fórte, şi într'un rând când tatal profesoruluĭ Ion Maiorescu, îmbrăcat în straiele ţĕranilor din Bucerdea, veni pe la Craiova să 'şĭ védă feciorúl, acesta 'l duse la Caimacam care primi pe bĕtrân cu tótă cinstea şi cu tótă dragostea

---

24) Scrisórea purta data de 11 Februarie, 1838 şi e publicată în n-rul *Fóieĭ* de la 16 Aprilie.

25) Filip Iacob Fallmerayer (1791-1861) a studiat la Salzburg istoria şi limbele orientale; s'a înrolat în armatele germane în contra luĭ Napoleon I; a fost profesor la Augsburg. A călĕtorit de la 1831 la 1834 cu un general rus Osterman-Tolstoi. In 1840 şi în 1847 a maĭ întreprins două călĕtoriĭ prin Orient; se întórse în Germania în timpul revoluţiuneĭ din 1848; fu ales deputat la dietă; luptă în rândurile partideĭ democratice. Ajută fórte pe Maiorescu şi pe Golescu pe lângă ministerul central; colaborator assiduŭ al *Gazeteĭ de Augsburg*; scrierile séle asupra Orientuluĭ se bucură şi aḑĭ de destulă autoritate în Germania. El a susţinut teoria că Grecii sunt Slavĭ.

www.dacoromanica.ro

poftindu-l la masă, — lucru care mirá, dér care şi bucurá simţimêntele Craiovenilor. [26])

Pe la 1840, când Alexandru Ghica visitézá Oltenia şi Craiova, Maiorescu este însărcinat a'l saluta de bună venire în capitala Banilor. [27]) Vodă âncă ï-era prietin, cu tóte că Greciï din Bucurescï şi de pretutindenï, sciind părerile luï Maiorescu despre dênşiï, nu perdeaŭ nicï uă ocasiune de a 'l săpa înaintea Domnitoruluï.

Şi'n timpul acesta, ca şi'n tótă viaţa sa de profesor şi de neobosit luptător, douĕ urï crunte avu Maiorescu în inima sa: una în contra amesteculuï şi înrîurilor enorme ale Rusieï în principate, ér alta în contra Fanariotismuluï care, după 1821, ne maï putênd înăduşi şi umili ţĕrile române pe tĕrêmul politic, căuta acum, îndată ce prilegiul potrivit i se înfăcişa, sà arunce asupra născêndeï literaturï române discreditul, ba chiar şi dispreţul.

După cum la Francfort vom vedé că Rusia 'l va spiona la fiă-care pas şi va sci la minut de memoriele ce Maiorescu va presenta Dietei imperiale, [28]) tot ast-fel, acum, între 1840 — 1842, se scia printre rĕmăşiţele *loghiotaţilor* grecï, carï maï faceaŭ

26) Comunicat de d. prof. Siaicariu.

27) *Fóia* pe 1840.

28) Din scrisorile luï Ion Maiorescu către A. G. Golescu şi d. Bariţ.

www.dacoromanica.ro

umbră pământuluĭ prin Ţéra Românéscă, că Ion Maiorescu îĭ urăsce cu foc.

Când *Curierul de Ambe-Sexe* al luĭ Eliade Rădulescu publică la sfârşitul luĭ 1842 uă disertaţiă care, după câte înţeleg, avea să servéscă de prefaţă la un dicţionar, şi în care autorul, adică Papadopol [29]), vorbia despre limba română c'un fel de batjocuritóre milă, şi nu avea destule cuvinte de dispreţ pentru a necinsti pe autoriĭ lexiconuluĭ de la Buda, — Ion Maiorescu rĕspunse îndată, în *Fóia pentru Minte, Inimă şi Literatură,* [30]) în treĭ articole întitulate *Antipapadopol*, acestuĭ Grec care, cu false şi spoite cunoscinţe s'apuca sĕ judece sciinţa română şi latină a autorilor *Lexiconuluĭ*, a luĭ Petru Maior etc. etc.

Crude adevĕruri curseră atuncĭ cu prisos din péna profesoruluĭ craiovén la adresa luĭ Papadopolu, care susţinea că limba latină este un dialect al limbeĭ elene, întocmaĭ cum, ḑice Maiorescu, *«loghiotaţi*, «de aci din principate băgaseră în capul Românilor «că limba elenică este muma tuturor limbelor «europene».

Stilul acesteĭ energice polemicĭ este viŭ, pitoresc

29) Papadopol era profesorul principeseĭ Dora de Istria fiica luĭ Mihalache Ghica, efor pe atuncĭ.

30) 15, 22 şi 29 Martie 1843.

www.dacoromanica.ro

plin de imagini, — mult mai cald de cât acela ce vom vedé într'alte scrieri ale lui Ion Maiorescu.

Multe din afirmaţiunile lui Papadopolu, Maiorescu ne spune că sunt *luate din cercul lunei*; în faţa altor el esclamă pe «Fericiţii ceĭ săracĭ cu duhul», şi'n fine, în fraze bine aduse, pune sciinţa Fanariotului alături de *animalul din marca Moldovei.*

Articolele facură sgomot şi provocară la Bucuresci uă furtună înfricoşată în contra autorului lor. Grecii şi vro câţi-va boeri smulsera Eforiei un ordin prin care Maiorescu era lasat pe drumuri [31]) D. Bariţ adauge că şi intriga unui administrator contribui ca Alexandru Ghica sĕ'l exile la Braşov, de unde Maiorescu plecă la Iaşi, ca profesor de Istoriă la Seminariul de la Socola.

Fugise ênsĕ de Grecii Muntenicĭ, pentru a da la Iaşi peste a doua a sa urĭ, peste propaganda ruséscă.

De aceia, îndată ce Bibescu se sui pe tron, prin stăruinţele lui Barbu Ştirbeĭ, lui Iancu Bibescu şi mai cu sémă ale lui Petrache Poienaru care scia cine este Maiorescu, profesorul fu adus iérăşi în 1844 la Craiova, în vechiul sĕŭ post de profesor de istoriă şi de inspector.

Aci, el începu vechile sale relaţiuni cu Magheru, cu care avea nesfêrşite conversaţiuni asupra viito-

31) Comunicat de D. T. Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

ruluĭ Românieĭ celeĭ marĭ şi nedespărţite. Prin Magheru, Maiorescu intră în corespondinţă cu Golescĭi, Câmpinénu, Rosetti şi fraţiĭ Brătieni.

Intr'un rând, prin Iancu Bibescu, Maiorescu, profesorul patriot ale căruĭ gânduri nu părăsiaŭ nicĭ uă dată marea idee a unireĭ tuturor Românilor, adresă luĭ Bibescu-Vodă un memoriŭ [32]) în care îĭ demonstra posibilitatea unuĭ imperiŭ daco-român în starea de atuncĭ a Europeĭ, şi se încerca a convinge pe Domnitor de ajutorul ce Confederaţiunea Germană ar fi dat cu grăbire uneĭ asemenea ideĭ.

Acestea şi articole scrise în *Fóia Literară* şi maĭ târdiŭ în *Fóia pentru Minte, Inimă şi Literatura* cu privire la originea limbeĭ române şi la originea Românilor ; moderatul sĕŭ etimologism [33]) în cestiunea ortografieĭ, pentru care avu mare dér curténă polemică cu Costache Negrutzi ; cumpĕna ce sciu sĕ ţină în tótă viéţa între limba româna scrisă ; mĕsurata iubire ce avea de atuncĭ pentru cultura germană de introdus în literatura română ; lipsa de ură înflăcărată îĭ contra culturĕĭ francese care napădise în literatura şi 'n viéţa românéscă a gene-

32) I. F. Neigebauer : *Die Do nau-Fürstenthümer* (Bresluau, 1859), II, Theil pag. 8.

33) D. prof. Silaşĭ : «pre corectul etimolog, Ion Maiorescu : în *Familia*, 1878, n-rul 42.

www.dacoromanica.ro

raţiuneï de atuncï [84]) — tóte aceste probe ale cunoscinţelor şi activităţiï luï Ion Maiorescu îï dederă dupa câţï-va anï locul ce merita în micul corp didactic al Muntenieï.

La 1848, creându-se de Eforiă, cu alte nouĕ atribuţinï, douĕ posturï de inspectorï generalï aï şcólelor, Ion Maiorescu fu numit pentru Oltenia, iér Laurian pentru România-Mare [85]). Cu tóte intrigele ce adese-orï isbucneaŭ în contra directoruluï din Craiova, Eforia Şcólelor, cunoscêndu-şï ómeniï şi preţuindu-le meritele, rĕmase surdă la tóte clevetirile. «Dascălii» cu adevĕrată iubire de ţĕră şi de carte, fură ţinuţï neclintit la posturile lor.

Intr'acest post ênsĕ Maiorescu nu stete mult.

Cu un an şi douï înainte de 1848, pregătirile urmaŭ printre toţï Românï Dacieï Traiane, ca şi printre cele-l-alte popóre ale Europeï. Articolele scrise de Maiorescu în *Augsburger Allgemeine Zeitung, Ostdeutsche Post* şi póte *die Presse* trebue să fi apărut şi 'naintea anuluï de libertate şi de durere, înaintea fatidiculuï 1848.

«Intr'ua bună diminéţă, ne spune unul din eleviï

34) Vedï părerile séle asupra luï Raynouard (*Gram. compar. des langues de l'Europe latine*, Paris 1821) in *Fóia p. Minte, Inim, şi Lit.* (1843, p. 92), dér vedï şi 'n 1846 tot *Fóia*, n-o 50, unde vorbesce de «săraca şi cristalisata limbă francesă».

35) Comunicat de D. Titu Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

«de la Craiova [36]), ne pomenim că Domnul Maio-«rescu a plecat cu D-na Maiorescu şi cu ceĭ douĭ «copiĭ, Emilia şi Titu. [37])

La 15 Maiŭ 1848, Ion Maiorescu nu fu la Blaj [38]), pe câmpul Libertăţeĭ, la acea măréţă manifestaţiune, care rĕmâne nemuritóre în istoria Românilor transilvăneni, căcĭ Comitetul revoluţionar din Bucurescĭ 'l oprise în capitală, pentru a'ĭ da instrucţiunile necesariĭ misiuneĭ diplomatice cu care 'l însărcinase pe lângă guvernele din Pesta, Viena şi Francfort. [39])

Dupĕ Maĭ 1848, Maiorescu trece pe la Braşov, îşĭ lasă familia la Protopopul Ion Popazu, cumnatul sĕŭ, care se întorcea de la Blaj, şi plecă îndată (1 Iuliŭ 1848) la Sibiĭ, pentru a vorbi cu guvernatorul militar al Transilvanieĭ, Feldmarşalul leitenant Pfersmann.

Déca împrejurările i-ar fi permis, Maiorescu s'ar fi dus şi la Cluşiŭ, şi la Pesta, pentru a propune

---

36) D. prof. Siaicariu.

37) Aḑĭ d-na Humpel şi D. T. Maiorescu.

38) Neigebauer se înşélă când spune (*op. cit.*) că Ion Maiorescu a fost la Blaj. El îl confundă cu fratele sĕŭ, profesor pe atuncĭ tot în Craiova, şi numit *Vasile Maiorescu*. V. şi A. Papiu Ilarian: *Istoria Romanilor din Dacia Superiórĕ* (Viena, 1852). tom. II. pag, 227. — Ion Maiorescu trămisese la Blaj uă scrisóre.

39) *Transilvania*, 1877, din 1 August.

www.dacoromanica.ro

Ungurilor unirea cu Românii trans şi ciscarpatini. «Şi déca nu vĕ uniţi cu noi, ţicea Maiorescu ba-«ronului Nicolae Vay, într'uă conversaţiune ce aveaŭ «pe drumul de la Braşov la Sibiiŭ, déca nu vĕ uniţi, «Românii de dincolo sunt hotărîţi sĕ alégă de domn «al ambelor principate pe ducele de Leuchtenberg «séŭ pe vr'unul din fiĭ împĕratuluĭ Nicolae». [40])

Argumentul ca spărietură nu era rĕŭ şi producea asupra Ungurilor uă adâncă impresiune. Şi la Sibiĭ, ca şi la Francfort şi pretutindenĭ pe unde va avé sĕ negocieze, profesorul român îşi va conduce barca cu fórte multă înţelepciune şi cu deosebită îndemănare, pe acéstă mare a diplomaţieĭ pe care, la 1850, principele de Bismark, debutant în carieră, o va numi în scrisorile către soţia sa un «*pompos şarlatanism*». [41])

Cât stete la Sibiĭ, în Iuliŭ 1848, Maiorescu întreţinu uă frecuentă corespondenţă cu guvernul provisoriŭ din Bucurescĭ. Ba chiar cele ce se petreceaŭ la Craiova nu'ĭ scăpaŭ din vedere. Corespondenţiĭ sĕĭ din capitala Olteniеĭ îĭ scriŭ că reacţiunea ridică iĕrăşi capul, şi Maiorescu îndată rógă guvernul provisoriŭ sĕ trămită la Craiova «pe fraţiĭ Gănescĭ,

40) Scrisórea luĭ I. Maiorescu către Guvernul provisoriŭ din Bucurescĭ, 1 Iuliŭ 1848.

41) *Revue des Deux Mondes* [1884 Februariŭ]: *Les années d'apprentissage de M. de Bismarck.*

www.dacoromanica.ro

«pe Chițu, pe Cernătescu, cu *misiuni apostolice.* [42])

Toți trebuiaŭ sĕ îndeplinéscă un sacerdoțiŭ, și sĕ se aducă, de va fi trebuință, pe eĭ înșișĭ ca jertfă pe altarul Patrieĭ.

Dusu-s'a din Sibiĭ la Pesta și la Viena? Nu sciŭ.

Din scrisorile luĭ A. G. Golescu (Arăpilă), Stefan Golescu, Maghieru și din propriele scrisorĭ și memoriĭ ale luĭ Maiorescu, tóte publicate în *Revista Nouă* [43]) de d. Ión Ghica, putem urma maĭ în amĕnuntele eĭ misiunea neobosituluĭ Român, ca plenipotențiar al întreguluĭ popor român pe lângă *Adunarea națională a Confederațiuneĭ germanice* de la Francfort.

Maiorescu decĭ fu trămis în Germania, iér A. G. Golescu la Paris și la Londra, amĕnduoĭ pentru a stărui în favórea tuturor Românilor, pentru a protesta în contra amesteculuĭ Rusieĭ în guvernămêntul principatelor, pentru a cere respectarea capitulațiunilor din vechime, încheiate între Pórtă și țĕrile române, și în fine pentru a lucra la unire.

Puterile acestor douĭ plenipotențiarĭ eraŭ nemărginite. [44])

---

42) Scrisórea luĭ Ion Maiorescu cătro Guvernul provisoriu din 10 Iuliŭ 1848.

43) Anul I, n-rul 8.

44) Scrisórea luĭ A. G. Golescu către d. Ion Ghica din 17 Dec. 1848.

www.dacoromanica.ro

Dinainte de Septembre 1848, Maiorescu era la Francfort, căcĭ, la 17 ale acesteĭ lunĭ, probabil după înţelegerea ce avu cu prietenii sĕĭ din Parlamentul Confederaţiuneĭ, el presintă primul memoriŭ «ministeriuluĭ Germanieĭ la Francfort», adică Ministeruluĭ de externe, Schmerling.

Intr'acest memoriŭ, Maiorescu espune şi combate desastruósa înrîurire a Rusieĭ în afacerile principatelor, şi cere intervenirea şi protecţiunea Germanieĭ, Angliei şi Franciei în cestiunea ţĕrilor nóstre. Pe lângă acest memoriŭ, Maiorescu care, după câte ghicim, manopera cu abilitatea unuĭ diplomat hârşit în negociaţiunĭ, remite broşura luĭ A. G. Golescu[45]) Vicariuluĭ imperial, archiducele Ion d'Austria, primuluĭ-ministru, comitele de Leiningen, ministruluĭ de esterne, Schmerling, şi preşedinteluĭ Adunăreĭ, Gagern, cu al căruĭ frate Maiorescu şi Golescu par a fi fost în fórte bunĭ termenĭ.

Fallmerayer, Richthofen, fost consul al Prusieĭ la Iaşĭ pe lângă Michaiŭ Sturza, şi maĭ târdiŭ comisar prusian în comisiunea Puterilor Străine la Bucurescĭ (1857), Roemer, Eisenmann şi alţiĭ membrĭ aĭ Parlamentuluĭ din centrul stâng, ajutară pe trămisuĭ Românilor. Dér politica Prusieĭ, politica Austrieĭ, evenimentele carĭ năpadeaŭ unul după altul în Baden,

45) *Capitulaţiunile Românilor cu Pórta.*

www.dacoromanica.ro

Würtemberg, Schleswig-Holstein cu uă iuţélă ameţitórè, precum şi discusiunile pasionate ce se făceaŭ între diferitele grupurĭ şi partide ale Parlamentuluĭ din biserica S-tuluĭ Paul din Francfort în privinţa constituţiuneĭ de dat imperiuluĭ [43]) nu permiteaŭ deputaţilor sĕ consacre de cât fórte puţine momente cestiunilor de politică esternă, şi maĭ cu sémă uneĭ cestiunĭ atât de delicate, ba chiar primejdióse, cum era acésta a principatelor române.

Ion Maiorescu ênsĕ nu'şĭ perdu vremea în timpul celor 2—3 lunĭ cât stete la Francfort. Pe lângă un al doilea memoriŭ, presintat la 4 Novembre 1858 [47]) asupra periculelor panslavismuluĭ în Sud-Estul Europeĭ, pericole, ţicea memoriul, carĭ vor fi resimţite chiar de Germania, precum şi asupra stăreĭ miserabile a Românilor de dincolo de Carpaţĭ, Maiorescu lucra de zor în *Augsburger Allgemeine Zeitung* şi nu contenia a da orĭ-căruĭ publicist date şi amĕnunte asupra Orientuluĭ şi popórelor orientale. [48])

In continuă corespondenţa cu A. G. Golescu, [49]) ambiĭ caută ţilnic cum sĕ foloséscă maĭ bine,

46) Weber: *Histoire Contemporaine* (Traducţiunea Laurent Lapp, Paris 1875).

47) *Revista Nouă*, anul I. No. 9.

48) Acum era spionat fórte de agenţiĭ Rusieĭ, după cum pune el însuşĭ într'uă scrisóre adresată d-luĭ G. Bariţ.

49). Din scrisorile luĭ Ion Maiorescu fórte multe sunt încă inedite şi se găsesc la Paris, în posesiunea d-neĭ E. caterina A. G. Golescu.—Comunicat de d. T. Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

şi mai mult patrieĭ lor. Intr'un rând, Golescu veni la Francfort şi împreună cu Maiorescu făcură şi subsemnară uă hârtiă pe care Golescu avea s'o presinte Adunăreĭ Naţionale din Paris şi lorduluĭ Palmerston la Londra, iér Maiorescu ministeruluĭ central din Francfort şi — póte — guvernuluĭ din Berlin. Tot atuncĭ, Golescu şi Maiorescu cer şi obţin scrisorĭ de recomandaţiune şi de sprijin către agenţiĭ Ministeruluĭ Central şi către agenţiĭ Prusieĭ de la Londra.

Tóte ênsĕ fură 'n zadar.

Parlamentul din Francfort în Octobre 1848 nu póte face nimic maĭ bun de cât a recomanda studiuluĭ uneĭ comisiunĭ stăruitórele cererĭ ale Românilor.

Maiorescu pricepu că acéstă recomandaţiune era ca un fel de politică îngropăciune — *ad acta cum honore* — a petiţiuneĭ séle, şi de acea plecă la Viena la sfârşitul luĭ Novembre 1848.

Din scrisorile luĭ către Maghieru şi către N. Bălcescu, vedem că, printre emigraţiĭ românĭ, aciolaţĭ uniĭ în Constantinopole, alţiĭ la Paris, alţiĭ la Triest, fuseseră vro câţĭ-va carĭ criticaseră atitudinea şi vederile luĭ Maiorescu în cestiunea negociaţiunilor de la Francfort, imputându-ĭ că ar fi înclinat prea mult către Austria, în dauna bunelor nóstre relaţiunĭ cu Turcia.

www.dacoromanica.ro

In scrisórea către Bălcescu, Maiorescu lamurise acest punct spunênd amiculuĭ sĕŭ, căruia îĭ vorbesce cu *tu*, că a înclinat spre Austria numaĭ pentru Româniĭ din Transilvania, iér nu şi pentru ceĭ de dincóce de Carpaţi. N'a atacat Turcia.

Afirmaţiunea luĭ Ion Maiorescu se adeveresce şi maĭ mult, credem noĭ, prin modul cum fu primit de autorităţile austriace. Represintanţiĭ Austrieĭ de la Francfort informaseră guvernul din Viena cum se pórtă şi ce lucréză Maiorescu pe lângă membriĭ Dieteĭ. Eraŭ convinşĭ de corecţiunea purtăreĭ séle, şi de aceia 'l primiră fórte bine.

Lăsând pentru alte timpurĭ uă parte din misiunea sa, — cea privitóre la Româniĭ ciscarpatinĭ, — Maiorescu, ajuns la Viena, începe a umbla şi alerga pentru Româniĭ din Transilvania.

Viena, luată în 2 Novembre 1848 de trupele feldmareşaluluĭ Windischgraetz şi de hordele nedisciplinate ale banuluĭ croat Jelacicĭ, nu maĭ avea într'ênsa nicĭ un corp constituit, afară de Primăriă,— cu care, bine înţeles, Maiorescu nu putea tracta despre Româniĭ transilvăneni. Ministerul şi Curtea fugiseră din capitala imperiuluĭ după omorîrea ministruluĭ de resboĭ, Latour, de către insurgenţĭ (Octobre 1848).

De aceia, în Ianuariŭ 1849, găsim pe Maiorescu la Kremsier [50]), un mic orăşel al Moravieĭ, la sud-

50) In *Itinerar* pag. 71.

www.dacoromanica.ro

est de Olmütz. Un mesagiŭ imperial convocase Parlamentul în acest orăşel încă de la 22 Novembre 1848.

La 2 Decembre, împĕratul Ferdinand I abdicase în favórea nepotuluĭ Francisc-Iosef.

Încă din Octobre 1848, Transilvania rĕsbubuia de tunurĭ şi de puscĭ. Admirabila populaţiune a munţilor şi a câmpielor, sub comanda luĭ Avram Iancu, Axente Sever şi Simeon Balint, precum şi alţĭ tribunĭ, preoţĭ şi învĕţătorĭ — toţĭ eroĭ din vremea vechiă! — lupta în mod epic în contra Ungurilor.

Pentru a lămuri átitudinea şi credinţele Românilor din Transilvania faţă cu Coróna habsburgică, alerga Maiorescu de la Viena la Kremsier şi înderĕt. Avu întrevederĭ cu ministrĭĭ Schwarzenberg, Stadion şi Bach; le presintă memorie carĭ «fac întipărire» spune el într'uă scrisóre [51]); muncea câte patru-spre-zece ore pe ḑi [52]) pentru a strînge probele şi a demonstra miniştrilor austriacĭ că Românĭĭ din principate nu sunt înclinaţĭ spre Rusia; le esplica din fir pĕnĕ în aţă încotro tind Românĭĭ din Trasilvania cu uriaşele lor silinţe.

Căcĭ sângele românesc care curgea şiróie pe po-

51) Scrisórea către Bălcescu din 7 Februariŭ 1849.
52) Scrisóre către Bariţ în *Transilvania*. 1877.

www.dacoromanica.ro

tecele munţilor şi'n afundăturile văilor; — căcĭ vieţele luptătorilor, şi ale bĕtrânilor, şi ale femeilor cari, p'alocurea, în frunte cu Pelagia Roşiă luptaŭ, pe colnicele de la Mărişel întocmaĭ cum, cu vro 20 de anĭ maĭ înainte, eroinele Greciеĭ subjugate pe stâncile de la Suli; — căcĭ întréga şi sublima jertfire a poporuluĭ românesc din Ardeal eraŭ desevêrşite — o! dreptate, — pentru *drăguţul de împĕrat.* [53])

Vitejiele Românilor de ua parte, ér de alta schingiuirile şi omorurile nelegiuite ale Ungurilor, focul şi potopul ţilelor de-apoĭ caḑute asupra frumóseĭ Transilvaniĭ, chinuiaŭ de o potrivă sufletul luĭ Maiorescu, — cele d'ántâiŭ, pentru că eraŭ rĕŭ înţelese şi necinstite de ceĭ de la Viena, şi de la Kremsier, cele d'al doilea, pentru că Maiorescu era Român şi pentru că jalea şi vaietele Transilvanieĭ eraŭ jalea şi vaietele inimeĭ luĭ.

De aceia, în scrisórea către Bălcescu, îl vedem spuindu-ĭ cu uă desperare abia înfrênată: *eŭ mĕ bag în Transilvania,* — adică în acel jărăgaĭ de revoluţiune, care ardea, nu numaĭ asupra localităţilor de carĭ vorbesc cele treĭ rapórte ale luĭ Iancu, Balint şi Axente, ci şi asupra întregeĭ Transilvanie. [54])

53) A se vedé *Rapórtele* precum şi *Moţiĭ* d-lor Candrea şi Teofil Frâncu, *passim.*

54) Bariţ: *Rapórtele* (in nota de la fine).

www.dacoromanica.ro

Inainte însĕ de a pleca, Maiorescu, din Maiŭ şi pênĕ în Septembre 1849, lucrase iérăşĭ memorie de presintat guvernuluĭ austriac, care primise din partea Ungurilor şi a Saşilor calomniele cele maĭ infame în contra Ardelenilor şi luptelor din munţiĭ şi din câmpiele Transilvanieĭ; scrisese pe la gazete, în *Ostdeutschepost*, în *die Presse*, chiar şi'n *Lloyd* uă parte din minunile de vitejiă ce făceaŭ Româniĭ în Ardeal. [55])

In August însĕ, Maiorescu se convinge că un fel de cruntă şi oribilă fatalitate prigonesce pe Românĭ şi la Viena. Tóte naţiunile aveaŭ deputaţiunĭ în regulă la Viena: Croaţiĭ, Serbiĭ, Saşiĭ, Ungurĭĭ lucraŭ de zor. Româniĭ singurĭ îşĭ perdeaŭ vremea. Maiorescu constată acésta cu uă durere ce se citesce lesne printre rândurile scrisorilor séle. [56])

Atuncĭ fugi iérăşĭ din Viena, mâhnit pênĕ în adâncul sufletuluĭ şi «*se băgă*» în Transilvania.

In Iuliŭ, Ardélul fusese.... *pacificat*. In Septembre, 1846, Maiorescu veni la Sibiĭ unde găsi ca guvernator al Transilvanieĭ pe feldmarşalul Wohlgemuth. Temniţele gemeaŭ de Românĭĭ carĭ se luptaseră maĭ vitejesce pentru Coróná. Mulţămită trecereĭ şi stăruinţelor luĭ Ion Maiorescu ua mulţime dintr'aceştĭ eroĭ fură elibera ţĭ. [56])

55) Scrisóre către G. Bariţ din 7 Maiŭ 1849.
56) Bariţ: *Transilvania*, articolul *Maiorescu*.

www.dacoromanica.ro

La acéstă epocă fu însărcinat a compune, dupe datele ce i se oferiră de alţii şi pe carĭ le completă colindând în persónă *Munţiĭ Apusenĭ*, cele treĭ rapórte privitóre, nu la luptele Românilor din tótă Transilvania, ci numaĭ la luptele purtate sub comanda luĭ Avram Iancu, Simeon Balint şi Axente Sever.

Acestea se petreceaŭ în Septembre şi în Octobre 1849.

Rapórtele trebuiaŭ să fiă gata la finea luĭ Decembre 1849, pentru a fi comunicate guvernuluĭ imperial de la Viena. Maiorescu terminá raportul luĭ Avram Iancu şi pe al luĭ Simeon Balint în Novembre, ĭar pe al luĭ Axente Sever în Decembre. Graba cu care aceste lucrărĭ aŭ fost redactate la Sibiĭ şi la Braşov, unde, în timpurile acelea, era familia profesoruluĭ craiovén, se resimte în stilul şi esposiţiunea scriitoruluĭ. Espunerea e clară, dér nu e viă; faptele — şi ce fapte! — pe carĭ Maiorescu le înregistréză cu esactitate nu vorbesc cititoruluĭ, fie-care în parte, cu acea elocinţă caldă şi înduioşătóre, care te face să nu le maĭ uiţĭ în tótă viéţa.

Luptele din Munţiĭ Apusenĭ sunt prin firea lor uă epopeiă. Când le citim azĭ, noĭ, cum ḑice poetul,

Ne'ndoim décă-aşa ómenĭ întru adevĕr aŭ stat.

In prosă, în timpurile acelea, Bălcescu care 'ĭ vĕ-

www.dacoromanica.ro

duse luptându-se, şi Costache Negri, din prosa căruia cititorii *Revistei Nouĕ* avură acum uă lună splendide mostre, ar fi putut zugrăvi cu culorĭ strălucitóre incomparabilele tabele ale luptelor din Zarand.

Sosite la Viena, unde în curând plecă şi Maiorescu, rapórtele furá publicate în limba germana — în care fusesera şi scrise, — în opera numită *die Romanen der Oesterreichischen Monarchie,* care se tipări cu spesele baronuluĭ Sina, unchiul luĭ Şaguna. [57])

Ancă de când se întorsese de la Francfort, Novembre 1848, şi apoĭ după revenirea din Transilvania, Maiorescu fu întrebuinţat la ministerul de justiţie. Miniştriĭ Alexander Bach (1848) şi Schmerling (1856) însărcinaseră, într'un spirit care, vaĭ! nu a durat mult în cancelariele de la Viena, pe Românii ceĭ eminenţĭ aĭ monarchieĭ sĕ traduca pentru compatrioţiĭ lor codicele civil şi codicele criminal ce avea sĕ intre în vigóre în tóte ţĕrile Coróneĭ. Dupa cum, pentru Bucovina ministerul însarcinase pe fericitul întru pomenire Eudoxiŭ de Hurmuzake cu acéstă însemnată lucrare, [58]) tot

57) Din nota *Observatoruluĭ*, adusă la finea raportuluĭ luĭ Avram Iancu.

58) D. A. Sturdza, în introducerea pusă la *Fragmente zur Geschichte der Rumaenen.*

www.dacoromanica.ro

ast-fel Maiorescu, care lucră multă vreme la acel departament, participă cu alţi Români la adaptarea celor două codice pentru Românii transilvăneni, lucră tarifele vamale (Zolltarif) [59]) şi în fine alcătuĭ un lexicon juridico-terminologic românesc.

Atât timp cât lucră la ministerul de justiţie, Ion Maiorescu nu încetă de a scrie pe ascunse în ţiarele germane despre inprescriptibilele drepturĭ ale tuturor Românilor, şi în deosebĭ ale Românilor transilvăneni, — ale căror supraumane jertfe fuseseră atât de ingrat rĕsplătite de guvernul «drăguţuluĭ de împĕrat».

Nu scim décă pe Rusia şi pe alţiĭ, Austria şi diplomaţia sa i-a uimit prin ingratitudine; scim ênsĕ că, cu Românii acéstă ingratitudine, îndată după revoluţiune, atinse proporţiunĭ ne maĭ pomenite. P'atuncĭ (1850), un discipol al d-luĭ de Metternich, comitele de Fiquelmont scria următórea constatare: «déca un individ ar comite tóte crimele ce sunt nece«sare uneĭ naţiunĭ pentru a trăi, acel individ ar fi «dat afară din societate».

Maiorescu scria pe ascunse, căcĭ, după regulamentele biurourilor austriace, funcţionariĭ tuturor departamentelor nu aveaŭ voiă sĕ scriă în ţiare. Directorul divisiuneĭ în care lucra Maiorescu, baronul Hye, primi uă denunţare într'un rând prin care află

59) Bariţ: *Transilvania*, l. c.

www.dacoromanica.ro

de articolele profesoruluĭ. Il chiamă, îĭ spuse denunţarea şi-l întrebă de este adevĕrată. Maiorescu mărturisi neted şi ceru sĕ védĕ scriitura scrisórei denunţătoare. Baronul Hye i-o arătă. Maiorescu recunoscu pe dată scriitura unuĭ Român ardelén, prieten cu care lucra în minister şi cu care, în desgust, va lucra şi în ţéră.[60]) Nu sciŭ anul când acest fapt trist se 'ntêmplă; în orĭ-ce cas el trebue pus la 1856, căcĭ de la 1853 pênĕ la 1856 Maiorescu lucră în Ministerul justiţieĭ.

In 1855, Costache Negri veni la Viena, trămis de Grigore Ghica al Moldoveĭ ca representant al ţĕreĭ pe lângă Ali-Paşa, ministru de esterne şi plenipotenţiar al Turcieĭ la conferinţă.

Ignor rolul jucat de Ion Maiorescu în acéstă cestiune.

La 1857, Ion Maiorescu visită Istria de unde a strîns notele de călătoriă şi vocabulariul istrianoroman, publicate în broşură de d. Titu Maiorescu la 1874, sub titlul de *Itinerar în Istria.*[61])

Ion Maiorescu a fost cel d'ântâĭ care, cu limba românéscă, a pĕtruns în miḑlocul aceluĭ ostrov de Românĭ, perdut într'uă mare de Slavĭ prigonitorĭ. I-a studiat străbătênd pe jos tóte satele unde auḑia

60) Comunicat de d. Titu Maiorescu.
61) Iaşí, Tipografia Goldner.

www.dacoromanica.ro

că sunt Românĭ—adică *Rumerĭ*. Observaţiunile şi le-a notat şi apoĭ le-a redactat în acelaşĭ stil clar şi pripit, pe care l'avem şi 'n *Rapórte*. Notele ênsĕ rĕmânênd pênĕ la 1874 printre manuscriptele păstrate de d. Titu Maiorescu, Guillaume Lejean [62]) afirma în 1869 că el a descoperit pe Românii Istrianĭ. Faptul adevĕrat este că, după publicaţiunea *Itinerariuluĭ*, studiele romano-istriane aŭ luat un mare avênt. [63])

Sfârşind călătoria, în Septembre 1857, Ion Maiorescu veni la Braşov, dér aci, sciindu-se priveghiat de poliţiă [64]) şi desgustat de neajunsurile ce i se pricinuia reintră în ţĕră după câtă-va vreme.

Ca fost funcţionar superior în ministerul de justiţie de la Viena, el fu numit asesor în ministerul de justiţie sub Costache Creţulescu. [65])

Indată ce A. G. Golescu luă portofoliul instrucţiuneĭ publice, Maiorescu veni ca director al acestuĭ departament, unde ênsĕ nu stete multă vreme, căcĭ de la 9 Novembre 1859, îl găsim director al

---

62) Care nu cunoscea nicĭ articolele publicate despre Românii Istrienĭ in *Fóia* pe 1846.

63) A se consulta bibliografia întocmită de D. Tr. Djuvara despre lucrările făcute în străinĕtate asupra Românilor Istrianĭ.

64). D. Bariţ: *Transilvania*, anul cit.

65) Comunicat de d. Titu Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

Eforieĭ Şcólelor [66]), unde înlocuesce pe reposatul Vasile Boerescu. [67])

In acéstă calitate, Ion Maiorescu deschide la 18 Ianuarie 1850 gimnasiul *Lazăr* printr'uă cuvêntare de ocasiune, la care respunde printr'uă alta, în memoria luĭ George Lazăr, unul din profesoriĭ noueĭ şcóle. [68])

De când intră în Eforiă şi pênĕ la mórtea sa, Maiorescu închină pe dintregul neobosita sa activitate şcóleĭ şi numaĭ şcóleĭ.

Intr'acea admirabilă instituţiune a Eforieĭ Şcólelor, după care suspină până la mórte-ĭ C. A. Rosetti şi în care. ómenĭ ca Poenaru, Laurian, Maiorescu, Boerescu Vasile şi Simeon Marcovicĭ, la adăpostul primenirilor şi rĕsturnărilor politice îşĭ urmaŭ statornic şi cu şir planurile şi hotărîrile lor de a înzestra ţéra cu şcolĭ şi alte aşeḑăminte de cultură,— Maiorescu lucra cât ḑece.

Regulamente peste regulamente, chiar şi pentru concursurĭ artistice; [69]) publicarea, întocmirea şi presidarea concursurilor pentru catedrele ce se înfiinţaŭ mereŭ; lucrarea în comisiunĭ ca aceia pentru

66) Ḑiarul *Instrucţiunea publică.*

67) Comunicat de d. prof. Siaicariu.

68) Ḑiarul *Instrucţiunea publică.*

69) Bunióră, concursul pentru tabelul care ar fi representat pe «*Stroe Buzescu luptând cu Turcul*», ale cărŭ condiţiunĭ şi indicaţiunĭ fură întocmite de d. Odobescu.

www.dacoromanica.ro

redactarea unei istorii naţionale [70]) séŭ ca aceia pentru înfiinţarea unei societăţi academice; frumósele cuvêntări rostite la împărţirea premielor şi enumerarea, la aceleaşi solemnităţi, a progreselor ce Eforia Scólelor avea de vestit Ţĕrei şi Domnitoruluĭ ca şi realisate în învĕţămêntul obstesc, — tóte acestea Maiorescu le biruia şi le isprăvia spre binele şcóleĭ şi al patrieĭ. Inimele tuturor săltaŭ de bucuriă, când auḍiaŭ pe directorul Eforieĭ spunêndu-le că'n 1858 eraŭ în ţéră 1011 şcolĭ cu 22,940 de elevĭ, iér în 1861 eraŭ 2157 de şcolĭ cu 56,460 de elevĭ. [71])

Când se înfiinţară cursurile complementare, adică un început de cursurĭ universitare pe lângă colegiul S-tuluĭ Sava,—liceul iubit al Eforilor carĭ, când nu aveaŭ ce face în cancelariă veniaŭ să audieze cursurile claseĭ a 8-a împreună cu eleviĭ, — Maiorescu avu catedra de istoriă, pentru care era de maĭ înainte preparat. [72])

Cursul şi 'l facea înaintea câtor-va din tinerii profesorĭ de curând eşiţi de pe băncile şcóleĭ, dér carĭ nu se credeaŭ burduf de carte, ci veniaŭ mereŭ la maĭ departe învĕţătură.

70) Compusă din d-niĭ Laurian, Eliade, Maiorescu, Florian, Ion Brătianu, Odobescu şi P. Cernătescu (în *Instrucţiunea publică*).

71) *Instrucţiunea publică* pe 1861.

72) Bariţ în *Transilvania*. Elaborase uă istoriă universală şi adunase pentru istoria patrieĭ multe isvóre.

www.dacoromanica.ro

Cu dor de ţéră, cu inimă tênĕră ca totdéuna Ion Maiorescu se opria adeseorĭ din şirul lecţiuneĭ, pentru a le spune cuvinte de felul celora cu carĭ am început acésta ñotiţă.

Vorbia bine, încet şi apăsat; cuvintele îĭ eşiaŭ din gură întregĭ şi de maĭ înainte cântărite. Glasul i-era curat şi resunător; privirea via şi energică; gestul hotarît şi sincer. Când vorbia, din tonul cuvêntăreĭ se percepea convingerea cea maĭ adâncă şi care, apoĭ, trecea şi'n mintea auditorilor luĭ.[73])

Bóla ênsĕ de care suferia, — diabet — devenia din ḑi în ḑi maĭ grea. Maiorescu simţea că puterile i se scurg din ce în ce maĭ mult.

La sfârşitul luĭ Iuniŭ 1864, când unul din elevii sĕĭ, merse[74]) sĕ'şĭ iea ḑiua bună, cacĭ pleca din Bucurescĭ pentru vacanţiele cele marĭ, Maiorescu era bolnav greŭ de tot. Intins pe un fotoliŭ, palid şi doborît de bólă, el totuşĭ vorbi cu elevul despre şcóla la care de curênd acesta fusese numit profesor. La sfârşitul fia-caruĭ consiliŭ, Ion Maiorescu adaugea cuvintele: «se lucraţĭ! am lucrat, frate, şi «noĭ, dér voĭ âncă maĭ mult sĕ lucraţĭ.»

Şi 'n urmă, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de munca întregeĭ sćle vieţĭ, ca şi cum ar fi străbătut

73) Comunicat de elevii sĕĭ, d-niĭ prof. Siaicariu şi M. Potrescu.

74) D. prof. Siaicariu.

www.dacoromanica.ro

în góna gândului tot spaţiul percurs de la Cerneţi la Francfort, şi de aci la Bucurescĭ, Ion Maiorescu rosti, ca vorbindu-şi sieşi, cuvintele luĭ Seneca: *«multum egerunt qui ante nos fuerunt, sed non «peregerunt; multum adhuc restat operis, multum- «que restabit, nec ulli nato, post mille saecula prae- «c'udetur occasio, aliquid adhuc adjiciendi».*

Elevul plecă cu lacrĕmile 'n ochĭ.

Ion Maiorescu muri la 4 Septembre 1864.

Acestea's amĕnuntele ce am putut culege despre Ion Maiorescu

Dintr'ênsele, cititorul va vedé ca şi noĭ că, printre apostolii luminareĭ pŏporuluĭ român, printre luptatoriĭ libertăţeĭ cari s'aŭ arĕtat totdéuna de uă potrivă cu împrejurările în cari aŭ trăit, printre profesoriĭ învĕţaţĭ din epoca eroica a sciinţeĭ române, Ion Maiorescu ocupa şi va ocupa, în istoria culturĕĭ nóstre, un loc de frunte.

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL OBEDENARU

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL OBEDENARU

www.dacoromanica.ro

DOCTORUL OBEDENARU

La anul 1868, Maiŭ în 12, ḑiarul *Ghimpele* publică, sub titlul de *Album de Fotografiĭ medicale*, un articol în care doctorul Obedenaru, de vr'o douĭ anĭ întors de la Paris, caricatura cu spirt dér şi cu adevĕrate condeie de psiholog, pe *doftoriĭ* ceĭ cu vĕḑă carĭ practicaŭ în Bucurescĭ acum 25 de anĭ.

Bĕtrânĭ şi tinerĭ, bunĭ şi rĕĭ, învĕţaţĭ séŭ numaĭ *pişicherĭ*, vr'o 26 de doctorĭ, începĕnd cu Davila şi sfârşind cu Polizu *(senior)*, trec pe dinaintea ochilor noştri avênd fiă-care personalitatea sa bine hotărîtă în trăsurĭ spirituale séŭ muşcătóre, dér tóte adevĕrate.

Printre eĭ, doctorul Obedenaru s'a zugrăvit şi pe el însuşĭ în modul următor :

«Ancă un tip curios. Nu ese de cât în *cupea*. «Citesce şi *scrie* mereŭ în trăsură. Din frac nu ne

www.dacoromanica.ro

«maĭ slăbesce. Am aflat de la servanta sa că Dof-«torul nu scóte fracul nicĭ când se culcă. Pălăria «rococo, pĕr lung ca de cântăreţ, frunte colosală, nas «estraordinar de lung, mustăţile rase şi barba ca un «vêrf de galoşĭ».

Orĭ de câte orĭ am citit aceste rânduri ale doctoruluĭ Obedenaru totdéuna mi-am adus aminte de cele ce Sainte-Beuve spune în ale séle *Causeries du Lundi* [1]) despre doctorul frances Gui Patin [2]) doctorul literat, deştept, spiritual şi «tip curios» în tóte apuctăturile luĭ, autor al unor *Scrisorĭ* şi aḑĭ cu plăcere citite de iubitorĭ mareluĭ secol frances.

Ménage [3]) ḑicea despre Gui Patin : *c'était le médecine le plus gaillard de son temps,* iér un alt contimporan, ne spune tot Sainte-Beuve, maĭ adaugea şi următórele despre Gui Patin : *il était satirique de la tête jusqu'aux pieds ; son chapeau, son collet, son manteau, son pourpoint, ses chausses, ses bottines, tout cela faisait nargue à la mode et le procès à la vanité. Il avait dans le visage l'air de Cicéron et dans l'esprit le caractère de Rabelais.*

Doctorul Obedenaru maĭ ḑice despre sine :

«Calemburgurile luĭ merg din gură în gură. Cel

1) Ton VIII. Ediţ. III, Garnier Frères, Paris.

2) 1601 — 1672.

3) 1613 — 1692. Autor al unuĭ *Dicţionar* etimologic al limbeĭ francese.

www.dacoromanica.ro

«mai vesel şi glumeţ în conversaţia ordinară, devine «serios grozav înaintea unui bolnav, de ţicî că nu «mai e ăl d'adinéorî. Cunósce tóte uliţele din Bu- «curescî par'că ar fi fost inginer de podurî. Din «*barbar*, *selbatic* şi *oriental* nu te mai scóte, dacă «nu sciî sĕ'ĭ spuî ce numĕr aî la casă».

Am puté sĕ prelungim asemĕnările şi analogiele între aceste douĕ tipurî curióse de *doftorî* dintre carî unul, Gui Patin, contrastă cu putere în miḑlocul celor-l-alţi doctorî aî Parisuluî din timpul luî Ludovic XIV, iér cel d'al doilea, Obedenaru, se înfaţişa Bucurescenilor şi provincialilor ce veniaŭ sĕ'l consulte ca, şi *într'un chip şi 'ntr'altu mai altceva* de cât doctoriî «Nerodovicî», «Colică», şi «Boiangescu.

Les lettres de Gui Patin aŭ fost publicate. Când cu vremea se vor strînge şi se vor publica numerósele scrisorî ce Obedenaru a scris din Italia şi din Francia de Sud amicilor sĕî din Bucurescî, portretul, clinul minţeî, înţelegerea apucăturilor séle etice şi intelectuale, justificarea risipiteî sale activităţî, vor fi pe deplin lămurite.

Din nimic mai mult ca din *Scrisorî*, făcute bine înţeles fără *mânicuţile* d-luî de Buffon, nu apare mai bine *Eul* cu tóte succedaneele luî în personalitatea unuî om de stat, unuî scriitor, unuî învĕţat séŭ unuî artist.

www.dacoromanica.ro

Din două-trei scrisori ce mi-aŭ fost comunicate şi din amĕnuntele ce mi s'aŭ dat de cei cari aŭ cunoscut de aprópe pe doctorul Obedenaru, am vedut mai bine de cât din scrierele lui pe autorul *Amorului Doctor*, al scriereĭ *La Roumanie Economique*, al articoluĭ *La Région danubienne* din *Dictionnaire des Scienees médicales* şi al altór multe şi variate scrieri.

Timpul, mediul în care şi-a petrecut copilăria şi-apoi tinereţea, locul ce ţéra nóstră a ocupat mai în tot timpul vieţeĭ luĭ Obedenaru, centrele în care doctorul a trăit în ultimiĭ ani aĭ vieţeĭ sale, completă, corobóră şi desĕvêrşesc cele ce sciŭ despre doctorul Obedenaru.

Mihail Georgiade Obedenaru s'a născut la 5 Novembre 1839, în Bucurescĭ, în mahalaua Dobroteseĭ — fiŭ legitim alpitaruluĭ Hristache Georgiade, originar din Burbiani în Macedonia, şi al soţieĭ acestuia, Dumnéeĭ Cocóna Maria, fiica unuĭ protopop de pe Sabar.

Ca şi părintele luĭ Gui Patin, tata luĭ Obedenaru a fost negustor, proprietar şi cultivator de pământ, — unul din membri aceleĭ numeróse şi puternice clase de Români şi de Românisaţi cari, adorându-şi ţéra ce'ĭ născuse séŭ îĭ primise ca uă mumă, fusĕră cel mai viguros ajutor pentru renascerea naţională, politică şi literară a Românieĭ de la 1831 pênĕ după Unire şi după 1866.

www.dacoromanica.ro

Aceştĭ negustorĭ din oraşele şi satele române n'aveaŭ carte multă, dér aveaŭ inimĭ; n'aveaŭ mintea atât de supţiată în cât sĕ se împleticésca în tóte direcţiunile pentru a prinde şi cele maĭ sus cocoţate, dér aveaŭ, cum ar fi ḑis la córnele plugulŭĭ dictatorul Cincinatus pe *pinguis Minerva*, aveaŭ acel bun simţ bĕtrânesc: care, cu un precept din *Psaltire* séŭ din *Céslov*, judeca şi deslega uă situaţiune pentru luminarea căreĭa se numesc aḑĭ comisiunĭ *adhoc*. Sciaŭ sĕ iscăléscă, sĕ ţină în regulă un catastif pe hârtiă albastră, grósă şi primitivă, pe care cernéla făcută cu boziă orĭ gogoşĭ de ristic se citesce şi astăḑĭ toţ atât de bine ca şi acum 50 de anĭ, — dér nicĭ nu bănuiaŭ că esistă uă *dopia scriptură* séŭ un codice comercial, lucrurĭ moderne pe carĭ învêrtindu-le aḑĭ pe degete, daĭ de-adreptul în faliment.

Neînvĕţaţĭ, necunoscătorĭ de cele ce se pètreceaŭ séŭ aveaŭ sĕ se petrécă, aceştĭ negustorĭ eraŭ coprinşĭ la auḑul cuvîntuluĭ *învĕţătură* de un fel de respect religios, de un simţimênt de felul celuia ce'ĭ stăpânia când, în biserică, cu paşĭ smeriţĭ, părăsiaŭ strana din stânga şi se apropiaŭ de iconostas pentru a săruta suliţa biruitóre a mareluĭ mucenic *Gheorghie* séŭ mânile de leac dătătóre ale sfinţilor doctorĭ fără de argint Cosma şi Damian.

Nu sciaŭ, nu'şĭ daŭ séma pentru ce ar fi fost capabilĭ sĕ îngenuchie înaintea acesteĭ sfinte de minunĭ

www.dacoromanica.ro

făcĕtóre care se numea *Sfânta Invĕţătură*, dér ghiceaŭ ca din «alte-alea» că acéstă sfântă, noŭ-venită în calendarul religiuneĭ lor, avea sĕ-ĭ ajute pe eĭ şi pe copii lor maĭ mult şi maĭ efectiv de cât sfânta Filotea a Argeşuluĭ séŭ sfânta Paraschevă a Iaşilor.

Fără a se întruni în *meeting*, fară discuţiunĭ *pro* şi *contra* pentru ca sĕ ĭésă... *idea*... parlamentară din pumnuéla ce *pro* ar fi administrat luĭ *contra* şi din pĕruiéla ce *contra* la rândul sĕŭ nu ar fi lipsit sĕ administre luĭ *pro* — negustoriĭ din mahalale *Băltăreţuluĭ, Lucacilor, Dobroteseĭ, Negustorilor, Oţetarilor, Sânteĭ-Vinerĭ* şi *Udricanilor* îşĭ ţiseră unanim: sĕ ne'nvĕţăm copiĭ!

Când băiatul, — nădejdea tatăluĭ, bucuria mameĭ şi cinstea neamuluĭ, — ajungea în vêrsta de 8-9 anĭ, atuncĭ într'uŭ Dumineca, după eşitul bisericeĭ, când se întorcea acasă, negustorul, luând dulcéţa ce i-o servea chiar soţia sa, ţicea bunióră:

—Alaltăieriĭ, în nóptea Trisfetitelor, băiatul a'nplinit opt anĭ; trebue dat la scólă, *Dumnéta* ce ţicĭ!

Er soţia, cu supunerea afectuósă ce *Dumnéeĭ* avea totdéuna în faţa *Dumnéluĭ*, rĕspundea potrivindu'şĭ scurteicuţa:

— Ce ţicĭ şi *Dumnéta*.

Şi copilul începea la şcóla pe care trépta sa şi miţlócele tatăluĭ i-o hotăraŭ, mergea adică la *văpsea* unde profesaŭ dascăliĭ, elevĭ aĭ faimoşilor Chiosea,

www.dacoromanica.ro

Chiriţă şi Stan din prispele bisericilor, seŭ la *pansion* de Nemţi ori de Franţuzi, pentru ca de acolo sĕ trécă la Sfântul Sava.

Intre 1840 şi 1860 a fost în ţéra nóstră uă poftă de învĕţătură şi maĭ cu sémă uă poftă de citire, cu care nu sciŭ, ḑĕŭ! de ne vom maĭ întâlni. Citeaŭ părinţiĭ şi fraţiĭ actualeĭ generaţiunĭ de 25-30 de anĭ cu un nesaţiŭ pe care librăriile Roseti, Romanov, Rasidescu şi altele nu puteaŭ sĕ'l mulţumească nicĭ pe sfert.

Eleviĭ când intraŭ la învĕţăturĭ maĭ 'nainte se puneaŭ pe uă citire carĭ 'ĭ amuţea.

De şi venerând învĕţătura cu deosebită evlaviă, mama se'ncerca din când în când a protesta blajin în faţa tatăluĭ. Ea ḑicea soţuluĭ sĕŭ:

— *Dumnéta* s'ar cuveni sĕ ḑicĭ băiatuluĭ sĕ nu pré citéscă atât de mult, căcĭ deh! e fraged....

— Iĭ place!?..... lasă'l şi cu Dumneḑeŭ înainte?

— Dér, replica *Dumnéeĭ* cu un curagiŭ de care se cutremura, dér o sĕ'l dóră linguréua peptuluĭ; sta aplecat césurĭ întregĭ pe carte...

— Cu Dumneḑeŭ 'nainte!

Dumnéluĭ pleca la trébă în têrg, iér *Dumnéeĭ* tăcea înecându'şĭ suspinul. Nu uă data ci de sute de orĭ, mama, în casele negustorilor, după plecarea băiatuluĭ la şcólă, lua *Natchezii* luĭ Chateaubriand séŭ pe *Isaac Laquedem* al luĭ Alexandru Dumas,

www.dacoromanica.ro

şi proferând un rând indesat: «fir-aĭ al draculuĭ cu tat'tĕŭ şi cu mă-ta» 'l arunca tocmaĭ în colţ sub pat.

De giaba tóte! Băiatul citea mereŭ, şi de la el cărţile treceaŭ la slugile din prăvăliă.

Lângă un codru de pâine, aruncat lângă un pepten în cutiia meseĭ din odaia băeţilor de prăvăliă, sta *Domnişóra de Keruar* de Georges Sand, tradusă în litere cirilo-latine de..... Ĕr pe un volum al luĭ Alexandru Dumas franţuzesc găsesc, scrise probabil înainte de 1860, verşurile următóre:

Tu, Dumas, escĭ pentru mine
Ce 'ĭ isvorul de cristal
Pentru bietul călĕtore (*sic*).
In pustiul cel fatal.

* * *

Cu dascălĭ acasă pênĕ la vêrsta de 12 anĭ când intră la liceul S-tuluĭ Sava, şi pênĕ la 1859 când sfârşi studiele liceale şi plecă la Paris, într'un astfel de mediŭ şi sub astfel de curente îşĭ făcu doctorul Obedenaru instrucţiunea sa clasică.

Din istoricii, romanţierii francesĭ, ca toţĭ băieţiĭ de negustorĭ de atuncĭ şi de maĭ încóce, Obedenaru supse iubirea admirativă pentru Francia şi pentru sciinţa şi libertatea eĭ, — iubire care, nejicnind întru nimic iubirea luĭ adâncă pentru patria română, nu s'a desminţit nicĭ uă dată.

Locuind âncă în Dobrotésa, liceanul Obedenaru

www.dacoromanica.ro

cunoscea pe de rost, mulţămită luĭ Dumas şi Eugéne Sue, tóte uliţele Parisuluĭ cu particularităţile lor istorice şi pitorescĭ.

Feciorĭ de negustorĭ séŭ feciorĭ de boer, Româniĭ n'aŭ fost nicĭ uă dată străinĭ în marea cetate a Franciеĭ, în incomparabilul, dulcele şi chinuitorul Paris.

La 1859, adăugind pe lângă numele séŭ de Mihail Georgiade şi pe acela de Obedenaru, după moşia Obedeniĭ, cumpărată de tatăl séŭ, pitarul Hristache, de la C. A. Rosetti care o cheltui cu librăria, cu scóterea ḑiarelor şi cu hrănirea curentelor de renascere naţională, — viitorul doctor plecă la Paris.

In ţéră, setea de sciinţă îĭ fusese mare. La Paris, într'acea atmosferă care însutesce miḑlócele intelectuale şi dă voinţeĭ uă putere neînfrântă, Obedenaru în timp de 7 anĭ, [1]) lucră cu uă ardóre neîntrecută, şi la cóncursul de internat, pe care ḑiarele din ţéră îl cântară cu bucuriă [2]), el eşi dintre 300 de concurenţĭ, primul la proba scrisa şi al optulea la cea orala. Deveni intern al spitalelor din Paris şi nu întârḑiă a'şĭ câştiga stima şi afecţiunea doctorilor, profesorĭ la Facultatea de medicină şi capĭ aĭ ospicielor parisiane.

1) 1859 — 1866.
2) 1864.

www.dacoromanica.ro

Cu un an înaintea acestuĭ obositor esamen, Obedenaru călĕtorise prin Italia, [3]) unde, în *Giornale di Napoli*, scrisese un articol intitulat *Studji storico-politici. I Rumani di fronte agli Ungheresi ed all'Austria*

Tot la Napoli făcu cunoscinţa luĭ Alexandru Dumas tatăl, care tocmaĭ atuncea călĕtorea prin Italia pentru scrierea nenumĕratelor séle romane cu subiect italian. [4]) Dumas se'mprieteni cu tĕnĕrul Român şi petrecură 'mpreună multă vreme. Uă fotografiă a mareluĭ scriitor frances, cu elogiósă dedicaţiă, rĕmase luĭ Obedenaru ca amintire a acelor timpurĭ.

După concurs, în 1864, Obedenaru îşĭ petrecu vacanţiele la *Amélie-les-Bains*, pentru a'şĭ reîntrema sănĕtatea sdruncinată de fatiga esamenuluĭ de internat.

Vesel, plin de vorbă, urmărind tot ce Parisul literar şi artistic producea pe fiă-care ḑi, posedând minunat de bine limba francesă şi vorbirea particulară a studenţilor în mediciuă, Obedenaru era adorat de colegiĭ sĕĭ în sala de gardă. Acolo şi la cursurĭ, doctorul a contractat amiciţiĭ francese şi italiane carĭ aŭ durat pĕnĕ la mórte-ĭ.

Tocmaĭ cum ḑice el, în conversaţiune era vesel

3) 1863.

4) *Corricolo, Speronare* şi altele.

www.dacoromanica.ro

şi glumeţ ; când se pornïa îţi trebuia urechï şi timp ca sĕ te ţiï.

Les scies, les farces, les tours, les imitations, Obedenaru le reuşise maï bine decât toţï. Într'un *Larifla,* făcut probabil pe la 1863 — 1864, şi intitulat *Bédainard* (de la *bédaine,* burtă ; séu de la *Obédénar*), doctorul care compunea şi la piano, scria versurile următóre :

L'autr' jour, sur le pont des Arts,
Je rencontre Bédainard,
Avec m'ame Bédainard
Et le p'tit Bédainard.
Larifla, fla, fla, Larifla, fla, fla) bis.
Larifla, fla, fla.)

J'leur dis : tas de traînards !
D'où donc qu'on vient si tard ?!
Nous v'nons d'chercher du homard
Pour le p'tit Bédainard
Larifla . . . . . .

Şi ast-fel înainte, în 12 strofe, aventurile unuï *Burtă-verde* cum era *Monsieur Prudhomme* cu cocóna şi cu «odorul» lor, — tóte acestea debitate cu talent şi spirit făceaŭ în acele momente pe Obedenaru sĕ nu maï semene, cum îï ţiceaŭ prieteniï şi ómeniï ce nu'l cunosceaŭ, cu un *frate-călugăraş,*— adică *Monsieur l'abbé.*

Tot Obedenaru este — déca nu mĕ'nşel — primul care a inaugurat la «*puţin cunoscutul*» bal

www.dacoromanica.ro

Bullier costumul național românesc, cam pe la 1862.

Când însĕ era vorba pe lucru, atunci Obedenaru nu glumea. În August 1865, ilustrul profesor al Facultăței de medicină din Paris, unul din ceĭ mai marĭ diagnosticianĭ aĭ Francieĭ medicale moderne, d. Jean-Baptiste Bouillaud, dise doctoruluĭ Obedenaru la esamenul teseĭ de doctorat următórele cuvinte, carĭ eraŭ consecrațiunea solemnă a uneĭ muncĭ și unor cercetărĭ de întâia mână.

«Eu, n'am trebuință sĕ te maĭ esaminez; te-am «vĕḑut lucrând, am luat parte la esamenile dumitale «și am rĕmas totdéuna mulțumit. Poț ḑice că te-am «vĕḑut copil și te redaŭ om patrieĭ dumitale. Tre«bue sĕ felicit Facultatea că a produs un doctor «ca dumnéta. Sper că nu veĭ uita școla Parisuluĭ; «datoria te chiamă în patriă; du-te și'ĭ veĭ fi folo«sitor. Felicit de uă miă de orĭ principatele duna«rene și le urez a avé în tóte ramurile ómenĭ atât de «eminențĭ ca dumnéta. Cu fericire îțĭ adresez aceste «cuvinte în numele Facultățeĭ de Medicina» [1]).

Tesa sa fu *De la Trachéotomie dans l'Œdème de la Glotte et de la Laryngite nécrosique* [2]). Facultatea de medicină ĭ-a încoronat-o.

Acestea se petreceaŭ în August 1866, ĭér în Oc-

1) *Românul* de la 26 August 1866.
2) Paris 1866, librăria Adrien Delahaye.

www.dacoromanica.ro

tobre din acelaşi an, tênĕrul doctor — avé 27 de anĭ — se'ntórse în Bucurescĭ.

* * *

Indată ce sosi în Bucurescĭ, Obedenaru, după cum singur ḑicea, «intră în *cupea*» şi începu sĕ practice medicina.

Intră în cupeŭ şi nu voi sĕ iésă dintr'ênsul nicĭ pe frigul de 25° sub zero al luĭ Ianuariŭ, dér nicĭ pe căldurile de 35° d'asupra luĭ zero ale luĭ August. Obicnuit în tóte cu viéţa Parisuluĭ şi enervat de «orientalismul» âncă neştirbit al Bucurescenilor, i se párea doctoruluĭ laureat cŭ, fiind închis în cupeŭ şi véra şi iérna, contrastul isbitor dintre aceste douĕ civilisaţiunĭ nu'l va lovi atât de tare.

Îşĭ păstra tot ce avusese la Paris ca obiceiurĭ, port, libertate de vorbă. Pĕrul lung, mustăţile rase, cravata *à la Louis-Philippe* de douĕ orĭ adusă pe gât şi totdéuna de culóre albă, fracul şi — tot ca la Paris — uă ură pronunţată în contra gardeĭ-naţionale.

Epigramele şi vorbele séle cu haz în contra medicilor comandanţĭ în gardă faceaŭ sĕ rîḑă chiar şi pe aceia carĭ eraŭ piersicaţĭ de verva caustică a doctoruluĭ nostru.

Vro câte-va lunĭ după întórcerea în ţéră, Obedenaru, făcêndu-şĭ visitele fórte rar călare şi de

www.dacoromanica.ro

regulă în cupeŭ, deveni un al doilea *Musiŭ Jean.* Se scie că cel d'âmtâiŭ, d. Ión Creţénu, avusese curagiul sĕ se îmbrace în frac şi sĕ umble pe pod cu haine nemţescĭ, ĭér nu cu işlic şi antiriŭ.

Original şi *faisant nargue à la mode et le procès à la vanité,* doctorul Obedenaru fuse, décă nu mĕ înşel, cel d'âmtâiŭ doctor român care se purtă cu mustăţile rase.

Îĭ plăcea clientela «printre ómenii cu instrucţiune» cum spune el însuşĭ în portretul maĭ sus citat. Cel maĭ sigur miḑloc de a'l face sĕ sară în sus de necaz era, bunióră, de a'ĭ da adresa bolnavuluĭ cam în modul următor :

— De la biserica Sfântuluĭ Spiridon apucaţĭ, Domnule Doctor, la mâna stângă, pe la cârciuma luĭ Frige-Linte. Niţel maĭ 'nainte de maidanul luĭ Ghiţă Lingăul, faceţĭ la mâna drépiă şi, peste treĭ case, aci e bolnavul.

Mi se spune de ceĭ ce l'aŭ cunoscut bine că, la auḑul unor asemenea cuvinte, doctorul Obedenaru sălta în sus şi, după ce te numia «barbar, sĕlbatic şi oriental» te 'neca sub un potop de întrebărĭ şi de învinuirĭ :

— Ce îmĭ pasă mie, Domnule, de biserica S-tuluĭ Spiridon şi de cârciuma luĭ Frige-Linte ? Eŭ nu cunosc pe Domnul Ghiţă Lingăul, nicĭ maidanul d-nélui ! Spune-mĭ strada şi n-rul, şi nu'mĭ maĭ spune

www.dacoromanica.ro

să fac la mâna stângă şi se fac la mâna dréptă, că eŭ nu sunt chiămat se fac mustră la comanda dumitale....

Inzestrat de la natură cu un dar de observaţiune viă şi pĕtrunzĕtóre, doctorul Obedenaru îşĭ cunoscu şi 'şĭ drămui colegiĭ, după un an de practică şi de consulturĭ cu dênşiĭ. Articolul publicat în *Ghimpele* de la 12 Maiŭ 1868 póte servi şi astădĭ a recunósce pe ceĭ carĭ maĭ trăesc.

Tot într'acest an, cu ocasiunea concursuluĭ pentru postul de medic primar la spitalul de copiĭ, doctorul scrise un memoriŭ *Despre Fenomenele spinale în Febrele eruptive.*[1]).

Despre modul cum şĭ-a înţeles datoria şi şĭ-a practicat sciinţa, succesoriĭ sĕĭ şi alţĭ doctorĭ aŭ spus-o cu laude la diferite ocasiunĭ solemne séŭ dureróse [2]).

Gonirea elementuluĭ străin, covêrşitor pe atuncĭ în corpul nostru medical, hotărîrea garanţielor sciinţifice ce un medic trebuia să dea înaintea de a se juca cu viéţa bolnavilor, punerea fiă-căruia la locul luĭ, mulţămirea numeróseĭ séle clientele eraŭ ţintele

1) Bucurescĭ, 1868, tipografia Lucrător. Asociaţĭ.

2) Dr. Boicescu: *De l'Erythème noueux palustre*, Bucurescĭ 1889; — dr. Boicescu: *Discurs funebru* (...«Obe«denaru era sublim la patul copilaşilor bolnavĭ»...); — Dr. Sergiŭ: *Discurs la inaugurarea spitaluluĭ de copiĭ* (...«a«cela care a ridicat renumele spitaluluĭ prin sciinţa şi devo«tamentul sĕŭ a fost doctorul Obedenaru....»).

www.dacoromanica.ro

către carĭ tindea ḑilnic şi neobosit activitatea doctoruluĭ Obedenaru.

In vederea punereĭ fiă-căruia la locul luĭ, în 1872 doctorul nostru, literat şi spiritual localisă *vorbă cu vorbă,* cum ḑice însuşi în glumă, farsa luĭ Molière, *L'Amour Médecin,* — dialog vesel, sărat, p'alocurea pipĕrat. Tipurile *doftorilor* Nerodovicĭ, Colică, Boiangescu, Rĕposatu şi Bătăiosu eraŭ străveḑiĭ şi minunat de bine luaţĭ de pe natură din doctoriĭ bucurescenĭ. Publicul îĭ recunoscu îndată şi comedia, doctoruluĭ avu mare şi durabil succes [1]).

In 1873, doctorul Obedenaru publică un *Mic Tratat despre Friguri, potrivit pe înţelegerea poporuluĭ român, pentru a servi în localităţile unde nu sunt medicĭ* [2]).

Tot în 1873, apăru, ca resumat de clinică medicală, uă altă lucrare a doctoruluĭ : *Cercetărĭ asupra intoxicaţiuneĭ palustre* [3]).

In acest an şi'n următorul, ca fost intern al spitalelor din Paris, doctor, laureat (medalia de argint) al facultăţeĭ de acolo, membru al societăţeĭ

1) In Iuliŭ şi Augus 1872, *Columna luĭ Traian* a d-luĭ Hasdeŭ a publicat-o în treĭ din numerile séle.

2) Bucurescĭ 1873. Imprimeria Statuluĭ. Acésta era ediţiunea a patra, căcĭ prima fusese publicată în 1871 în limba francesă, a doua la 1872 în *Revista Sciinţifică,* iér a treia în *Românul* din Iuliŭ-August 1872.

3) Bucurescĭ, 1874, Imprim. Statuluĭ.

www.dacoromanica.ro

anatomice, medic primar al spitaluluĭ de copiĭ, profesor la facultatea de Medicină din Bucurescĭ, membru corespondent al Societăţeĭ academice române doctorul Obedenaru mergea 'nainte spre posiţiunile cele maĭ 'nalte ale ţĕreĭ séle când, de odată, în Novembre 1874, pentru a 'şĭ căuta sănĕtatea sdruncinată şi dintr'alte cause intime, el hotărî, cu tóte stăruinţele contrarie ale numeroşilor sĕĭ amicĭ şi clienţĭ, a părăsi ţéra şi a se retrage în sudul Franciеĭ, la Montpellier, de unde, peste treĭ anĭ, [1]) în grele împregĭurărĭ, guvernul român 'l rugă sĕ trécă la Roma ca însărcinat de afacerĭ al agenţieĭ nóstre diplomatice. La 1878, Octobre în 16, când agenţiele fură ridicate la gradul de legaţiunĭ, doctorul Obedenaru fu numit tot la Roma prim-secretar. Atuncĭ şi maĭ târdiŭ, prin sciinţa şi darurile séle, noul diplomat îşĭ atrase stima şi afecţiunea ómenilor de stat aĭ Italieĭ. Mancini, Cairoli, Tornielli, Farini, Minghetti întreţineaŭ cu dînsul frecuente relaţiunĭ, iér Depretis, *il vecchio di Stradella*, avea pentru doctorul Obedenaru aceiaşĭ prieteniă părintéscă, pe care tot pentru doctorul nostru o avusese în ţéră şi la Paris neuitatul C. A. Rosetti.

In calitate de prim-secretar, Obedenaru funcţionă la Roma pĕnĕ în Iuliŭ 1879, când fu trămis cu

1) 1877. Aprile 17.

www.dacoromanica.ro

acelaşi titlu la Constantinopole, cu d. Dumitru Brătianu ca ministru plenipotenţiar. Se întórse din noŭ la Roma la 1880 Februariŭ şi stete tot ca prim-secretar pênĕ la 19 Fĕbruariŭ 1885, când fu numit — în fine! — trămis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al M. S. Regeluï Românieï pe lângă M. S. Regele Greciei.

Aci transcriem întocmaï raportul cu data de 25 Iuliŭ 1885 ce d. G. Ghika, prim-secretar de legaţiune la Atena, adresă d-luï Ión Câmpinénu, ministru afacerilor străine din Bucurescï:

«Precum am avut onórea de a face cunoscut Es-«celenţeï Vóstre prin telegrama mea cu n-rul 141, «domnul Obedenaru, ministrul plenipotenţiar al «Românieï la Atena, a 'ncetat din viéţă în ţiua «de 9 (21) Iuliŭ, diminéţa la orele douĕ.

«Escelenţa Sa, sosit la 1 (13) Iuliŭ, la postul sĕŭ «fórte bolnav de friguri paludeane, a presintat scri-«sorile séle de acreditare în ţiua 4 (16) Iuliŭ, dér «puterile séle, slăbind din ţi în ţi, nu i-aŭ permis de a «face de cât-uă parte din visitele oficiale. In 8 (20) di-«minéţa, am primit un bilet de visită asupra căruia d. «Obedenaru scrisese liniele următóre în limba fran-«cesă: *j'implore votre charité, prenez la gérance; «en arrivant, amenez le meilleur médecin.*

«Scrierea sa era cu totul schimbată.

«Am adus cu mine pe doctorul P. Sutzu, medic-

www.dacoromanica.ro

«şef al armateï eline. D-nia sa a constatat că tem-
«peratura corpuluï se suise la 41 $^{1}/_{2}$ grade, din care
«causă nu s'a putut administra bolnavuluï sulfatul
«de chinină. Faţa era galbenă, setea arzătóre.

«După plecarea doctoruluï cu care a voit să vor-
«béscă singur câte-va minute, Domnul Obedenaru
«a stăruit să redacteze imediat uă notă spre a însci-
«inţa pe d. Delyannis că starea sănătăţiï séle îl silia
«să 'mï încredinţeze direcţiunea legaţiuneï.

«Semnând acéstă notă, Escelenţa Sa a ţis: acum
«suntem în regulă; a citat articolul din regulament
«prin care casul era prevĕţut şi a rugat pe Dómna
«Obedenaru să aducă şi să'mï dea dicţionarul cifrat
«ce era închis într'uă lădiţă.

«Atuncï, ministrul m'a strîns în braţe şi mi-a ţis:
«*Adieu, je suis perdu; demain matin je serai mort,*
«*mais je ne veux pas encore inquiéter ma pauvre*
«*femme.*

«Dómna Obedenaru intră, şi bolnavul începu din
noŭ a surîde şi a glumi.

«Doctorul Şutzu venind iérăşi la orele 7 séra,
«n'a găsit nicï uă îmbunătăţire; din contra căldura
«corpuluï, mânţinêndu-se la 41 $^{1}/_{2}$ grade, maï tin-
«dea să créscă. D-nia sa s'a retras fórte îngrijat, căcï
«starea bolnavuluï era din cele maï grave.

«Séra, la orele 9, domnul Obedenaru a scris în
«îndoit esemplar testamentul pe care am avut onó-

www.dacoromanica.ro

«rea a'l înainta Escelenţeï Vóstre pe lângă nota mea «cu n-rul 146 din $^{10}/_{23}$ Iuliŭ, a ḑis socieï séle sĕ fiă «cu curaj, i-a înmânat testamentul şi i-a preḑis cu li- «nisce şi cu esactitate feluritele fase ale agonieï séle. «După uă agoniă şi un delir care ţinură aprópe treï «ore, D-nia sa a căḑut într'uă stare de imobilitate «şi de amorţélă. Vĕḑênd că acéstă stare se prelungesce, «Dómna Obedenaru, înspăimêntată, a trămis după «mine. Am găsit pe ministru mort. Corpul era cald, «dér inima nu maï bătea. Doctorul Şuţu n'a putut «de cât sĕ constate decesul causat de un acces per- «nicios.»

* * *

Ca şi Gui Patin care adora pe *Les grands héros des Belles-Lettres,* şi ca şi doctoriï ceï marï aï Francieï, de ale căror tradiţiunï se inspirase âncă de când era intern al spitalelor din Paris, Obedenaru simţea pentru istoriă, filologiă şi literatură uă iubire ce nu s'a desminţit nicï odată.

Inainte de 1873; Academiia Română, pe atuncï Societatea Academică, îl primise în sînu-ï în calitate de membru corespondent. După 1873, anul plecăreï séle din ţéră, doctorul Obedenaru dete curs liber iubireï séle pentru sciinţa şi literatură şi, lăsând la uă parte medicina cea vechiă cu şubredele eï miḑlóce, sĕ puse a studia cu pasiune tot ceïa ce

www.dacoromanica.ro

fisiologia cu Claude Bernard şi antropologia cu Paul Broca descopereaŭ pe fiă-care ḑi, spre lămurirea căt maĭ sciinţifică a cestiunilor sociale, istorice şi filologice.

Instrucţiunile craniologice şi craniometrice [1]) şĭ *Memoriele* [2]) luĭ Broca, precum şi tot ceia ce *La Revue d'Anthropologie* şi Societatea de Antropologiă din Paris discutaŭ, găseaŭ şi publicaŭ ca încercărĭ, cercetărĭ şi adevĕruri nouĭ, Obedenaru le urmărea cu gândul la ţéra luĭ şi la cestiunile într'ênsa pendinte; el căuta, adese orĭ în modul pripit, ca cu ajutorul lor să resolve problemele românĕ.

După directorul *Revisteĭ Nouĕ*, d. B. P. Hasdeŭ care, primul, s'a folosit în mod magistral de datele sciinţeĭ esperimentale în lămurirea *Istorieĭ* critice a Românilor, doctorul Obedenaru va fi socotit, credem noĭ, printre cercetătoriĭ plinĭ de bune intenţiunĭ, carĭ aŭ aplicat în studiul naţionalităţeĭ române, tot ce sciinţa antropologieĭ moderne a găsit pe un tĕrĕm încă pe treĭ sferturĭ neesplorat.

Incepênd cu *La Roumanie Economique* [3]) meritoriă şi bogată lucrare în care geografia, antropologia şi starea economică a Statuluĭ român sunt bine studiate pentru timpul acela, şi pênĕ la *Une forme*

1) Paris, 1875.
2) Paris, 1871 — 1876.
3) Paris, 1876.

www.dacoromanica.ro

de l'Article roumain qui se met devant les substantifs et les adjectifs,[1]) doctorul Obedenaru şi-a adus totdéuna aminte de studiele luĭ Broca, fiă în craniometriă, fiă în cercetările şi repartiţiunea limbelor.[2]).

Teoria celtismuluĭ în Europa orientală, — diagonala de populaţiunĭ celtice, séŭ maĭ propriŭ galo-celtice şi galo-kymrice, diagonală care plécă din peninsula armoricană prin Bavaria meridională, Tirolul austriac, Istria, Carniolia, Slavonia, Banatul, Temişiana, Românía, uă parte din Serbia, lanţul Pinduluĭ, şi se sfârşesce în Acarnania şi Etolia vecheĭ Elade, doctorul Obedenaru a espus-o întâiŭ într'uă comunicaţiune făcută Societăţeĭ de Antropologia din Paris şi a publicat-o sub titlul de *Les Celtes de l'Europe orientale.*

Tot acéstă teoriă, doctorul a desvoltat-o într'un prim articol *Les Roumains* din a III-a seriă a mareluĭ *Dictionnaire encyclopédique des Sciences Médicales,*[3]) şi într'un al doilea din acelaşĭ *Dicţionar* întitulat *La Région Danubienne,*[4]) — ambele lucrărĭ curióse, fruct pentru dênsul al multor cerce-

1) Florenţa, 1885. — Estrato dalla „Miscellanea" di Filologia, dedicata alla memoria dei professori Caix e Canello.

2) Paul Broca: *Sur l'origine et la répartition de la langue basque* (Paris 1875).

3) Paris, 1877; pag. 477-500.

4) Paris, III série, 1879; pag. 536—628.

www.dacoromanica.ro

tărĭ sciinţifice, dér din conclusiunile cărora puţine vor rĕmâne spre folosul studielor viitóre.

Pe lângă ideia-mumă a tuturor acestor încercărĭ antropologice, adică pe lângă ideia celtismuluĭ pe care cu entusiasm o îmbrăţişase şi-apoĭ tot cu entusiasm o părăsise, doctorul Obedenaru, atât în aceste încercărĭ cât şi în *Les Tziganes Roumains,* [1]) în *Corses et Albanais* [2]) în *Religiosité des Roumains* [3]), interesant memoriŭ întemeiat pe *Istoria Toleranţeĭ religióse în Romania* de D. B. P. Hasdeu, doctorul Obedenaru, ţic, ţine morţiş a spune că nu e nicĭ uă legătură între Celţiĭ peninsuleĭ balcanice şi Albanesĭ.

Macedonenĭĭ, uă parte din populaţiunile Serbieĭ şi Greciei sunt favoriţiĭ sĕĭ. Craniele lor, esaminate la Paris de el şi de alţĭ antropologiştĭ, ĭĭ inspiraseră acéstă afecţiune tenace care, în deosebĭ pentru Macedonenĭ, umplu ultima parte a vieţeĭ luĭ, şi pe care, prin scrierĭ séŭ din gură, când fu câte-va luni prim-secretar la Constantinopole, Macedonenĭĭ i-o arĕtară şi eĭ în totdéuna.

Pe Albanesĭ ênsĕ nu putea sĕ'ĭ sufere şi, de témă ca părintele sĕŭ sĕ fi fost de origină albanesă iér nu

1) Paris, in *la Nature,* 1876.

2) Paris, 1877; *Extrait des Bulletins de la Société d'Anthropologie.*

3) Montpellier, 1878— *Extrait de l'Alliance Latine.*

www.dacoromanica.ro

macedo-română, doctorul Obedenaru, cu învoirea bětrâneï sale mame, desgropase la 1874 craniul pitaruluï Hristache şi'l cercetase cu tótă pětrunderea de care era înzestrat.

Dintr'alte puncte de vedere, Obedenaru nu putea sĕ sufere pe Unguri şi'n cestiunea israelită, atât de durerósă la noï, doctorul era un antisemit hotărît şi inexorabil.

Aniï după resbelul independinţeï, când începură luptele nóstre cu îndĕrătnicia Europeï şi cu infamiele *Alianţeï Israelite Universale*, Obedenaru îï petrecu cam în paguba cercetărilor séle istorice, filologice şi maï cu sémă macedo-române, căcï spre acésta entusiasmul şi neobosita activitate a doctoruluï se întorsese maï cu stăruinţă şi maï cu succes.

Rapórtele ênsĕ, studiele şi convenţiunile [1]) ce sĕ găsesc le ministerul de esterne ne spun cu elocinţă că într'altă ramură de activitate intraseră patriotismul şi sciinţa doctoruluï nostru.

Totuşï, diplomaţia nu'l împedică, în 1878 Maiu, a arĕta şi esplica amicilor şi colegilor sĕï Mistral, Roqueferrier, Tourtoulon, Roumanille şi alţiï, judecătorï la concursul publicat de Societatea limbelor romane din Montpellier, *Cântul Gintеï Latine* al poetuluï de la Mircescï.

1) Convenţiunea comercială încheiată între Italia şi România este semnată de el şi de prietenul luï, Depretis.

www.dacoromanica.ro

Cântul fu încoronat, ĭér Alecsandri scrise din Mircescĭ, la 6 Iuniŭ 1878, doctoruluĭ Obedenaru între altele şi următórele:

«Întorcêndu-mĕ de la Bucurescĭ, am găsit scri-«sórea d-vóstră împreună cu douĕ esemplare din «traducerea *Cântuluĭ Ginteĭ Latine*, şi cu musica «compusă de celebrul maestro Marchetti. Mĕ gră-«besc dér a vĕ rĕspunde, spre a vĕ mulţumi din «tótă inima pentru tot ce a'ţĭ făcut în favórea mea, «înlesnind succesul poesieĭ mele în sînul Juriuluĭ «de la Montpellier, şi ocupându-vĕ în grabă cu com-«punerea musiceĭ ce avea a fi adaptată pe strofele «*Cântuluĭ Latin.*

«Concursul inteligent şi patriotic, adus de d-vós-«tră, a avut un resultat fericit. Broşura ce aţĭ pu-«blicat cu traducerea poesieĭ şi cu note esplicative, «a servit a lumina pe d-niĭ membri asupra prosodieĭ «limbeĭ nóstre şi ast-fel versurile mele aŭ eşit din «undă.....»

Între 1878 şi 1885, doctorul Obedenaru n'a maĭ publicat decât broşura deja citată asupra *Articoluluĭ* [1]), şi traducţiunea română şi francesă a celebreĭ ode a luĭ Al. Manzoni asupra morţeĭ luĭ Napoleon I, întitulată *Il Cinque Maggio* [2])

1) Montpellier, 1884, şi Florenţa, 1885.
2) Montpellier, 1885.

www.dacoromanica.ro

Vremea ênsĕ nu şĭ-o perdea nicĭ odată. Maĭ ales în timpiĭ din urmă, el a lucrat în mod febril la adunarea a uă mulţime de isvóre pentru studiul limbeĭ macedo-române. Sĕ află în manuscripte voluminóse lucrărĭ deja terminate, ĭér altele aprópe pe sfârşite. Citĕm următórele: a) *Paradigmes de conjugaison ; remarques philologiques sur les conjugaisons macédonienne, roumaine et française ;* — b) *Colecţiune de basme, legende şi cântece,* în limba macedo-română, cu traducţiunea în românésca de la Dunăre şi în limba francesă ; — c) *Doŭĕ volume de Dicţionar macedo-român.*

Doctorul Obedenaru a lucrat la *Mostre de Dialect macedo-român* [3]) şi la *Escriveta* [4]).

Çondus ca totdéuna în viéţă de iubirea sa neţĕrmurită pentru propăşirea patrieĭ române, doctorul Obedenaru a lăsat, prin testament făcut în tragicele momente ce am vĕdut maĭ sus, manuscriptele şi întréga sa avere Academieĭ Române, al căreĭ membru corespondent era. Moştenitoriĭ sĕĭ naturalĭ nu aŭ primit dintr'acéstă avere decât usufructul viager.

Voiŭ adauge pentru completarea acestor probe de neîntreruptă activitate şi de dorul sĕŭ de ţéră, un numĕr însemnat de documente istorice ce a cules

3) Evanghelie Petrescu.
4) Taşcu Iliescu.

www.dacoromanica.ro

din bibliotecile Romeï cu privire la istoria trecutuluï nostru, documente carï sĕ află în posesiunea Academieï Române, precum şi uă *Colecţiune de 200 de arie*, culese şi notate de el, şi carï sunt în posesiunea familieï.

* * *

Ast-fel a fost doctorul Mihail Georgiade Obedenaru în scurta carieră medicală, sciinţifică şi diplomatică ce a percurs între Octobre 1866, data întórcereï séle în ţéră şi Iuliŭ 1885, data morţeï séle la Atena — adică în timp de 18 anï şi 9 lunï.

Cititorul a putut sĕ véḑă din enumerarea aprópe completă a probelor activităţeï doctoruluï Obedendru nota caracteristică şi dominantă a acesteï vieţeï pline şi folositóre.

Acéstă notă este *entusiasmul* care de nimic nu sĕ îndoiesce, către tóte se avêntă, în multe reaşesce şi, décă e biruit într'unele, la altele începe fără obosélă, fără descuragiare, cu îndoite puterï.

Natură eminaminte entusiastă, doctorul Obedenaru — am spus-o de la început — şï-a risipit activitatea. A reuşit ca medic, a lucrat cu ardóre în acéstă ingrată carieră şi a lăsat un nume citat cu laudă în operile succesorilor sĕï ; s'a încercat în anlropologiă şi'n filologiă cu acelaşi entusiasm, dér nu

www.dacoromanica.ro

şi cu acelaşĭ succes ; alte pregătirĭ şi altă stăruinţă i-ar fi fost necesare pe acest tĕrĕm atât de alunecos şi de înşelător pentru ceĭ nepregătiţĭ ; înfine, în a treia şi ultima fasă a activităţeĭ séle, doctorul Obedenaru a produs lucrărĭ carĭ vor remâne şi carĭ, ca documente adevĕrate şi sciinţifice, vor servi învĕţaţilor viitorĭ.

Entusiasm, voinţă, variate cunoscinţe şi un patriotism care'l făcea sĕ doréscă înălţarea ţĕreĭ séle numaĭ într'un minut, doctorul Obedenaru, în aniĭ câţĭ a lucrat, a justificat pe deplin cuvintele ce ilustrul Boullaud i le adresa în August 1866, în *Sala Actelor* Facultăţeĭ de Medicină din Paris :

«*Felicit principatele dunărene şi le urez a avé* «*în tóte ramurile ómenĭ atât de eminenţĭ ca Dom-* «*nia Ta.*»

www.dacoromanica.ro

DORA D'ISTRIA

www.dacoromanica.ro

DORA D'ISTRIA

www.dacoromanica.ro

DORA D'ISTRIA

În cunoscuta *Gartenlaube* din Lipsca (No, 15 din 1864), d-rul Schmidt Weissenfels numesce pe Dora d'Istria *eine ungewöhnliche Frau* — uă femeiă estraordinară.

Doctorul german nu s'a înşelat căci, într'adevĕr, pentru epoca şi mediul în care a trăit; pentru puterea de asimilare cu carę fusese înzestrată şi pe carə citirĭ şi studie neîncetate i-o măreaŭ continuŭ; pentru scrierile séle a căror varietate în subiecte nu este întrecută de cât de mulţimea lor, — Dora d'Istria merită pe deplin titlul de *femeiă estraordinară.*

Elena Ghika, — celebră dela 1855 încóce sub numele de *Dora d'Istria* — este fiica luĭ Mihalake Ghika şi a soţieĭ luĭ, Catinca, născută Faca. Ea s'a născut în Bucurescĭ la 3 Februariŭ, anul 1828, în ajunul celuĭ d'al şéselea rĕsboĭ cu Ruşiĭ (1828—29) i pe când unchiu-sĕŭ despre tată, adică Grigore

www.dacoromanica.ro

Ghika-Vodă, era încă Domn în Ţéra Românéscă.

Pênĕ la vêrsta de 14 anĭ, adică pênĕ în 1842, anul suireĭ pe tron a luĭ Bibescu-Vodă, Dora d'Istria a stat în România, şi de mică copilă îşĭ începu instrucţiunea literară şi sciinţifică cu profesorul caseĭ Ghikulescilor şi'n deosebĭ al eĭ, Grecul Papadopolo, care, maĭ târdiŭ, deveni profesor cu reputaţiune europénă la universitatea din Atena.

De altmintrelĭ, muma sa, Bănésa Caterina Ghika era uă femeiă învĕţată fórte pentru timpul sĕŭ. Dora d'Istria spune într'uă notă din scrierea sa *Gli Albanesi in Rumenia* (pag. 441) că Bănésa Caterina Ghĭka e prima femeiă română care a scris şi publicat în limba patrieĭ uă carte, şi-anume *Pentru Educaţia Copiilor de Dómna Kampan* (Bucurescĭ, 1839, tipografia S-tuluĭ Sava), — operă pe care, nu scim cum, Iarca într'al sĕŭ *Catalog geĥeral* o atribue sub anul 1839 la uă altă traductóre, *Safta Stirbeĭ*, şi ne-o dă ca tipărită în tipografia luĭ Eliade.

Catinca Ghika, pe care Colson o numesce, vorbind de influenţa eĭ la curtea luĭ Alexandru Ghika, «inteligenta cumnată a luĭ Vodă» avea multă tragere de inimă pentru belele-arte şi pentru literatură Poesia luĭ Eliade, *Vocea*, din *Poesiĭ generale*, este închinată băneseĭ Caterina Ghika, muma Doreĭ d'Istria, precum şi poesia aceluiaşĭ poet, intitulată *La Elena* (Octobre 1846, pe vaporul *Galathea*), din

www.dacoromanica.ro

aceiaşĭ colecţiune, este închinată Doreĭ d'Istria, într'uă călĕtoriă făcută pe Dunăre de Eliade şi de familia Banuluĭ Mihalake Ghika, de la Giurgiu la Viena.

Gustul decĭ pentru studiŭ, citirĭ şi literatură, Elena Ghika 'l supse uă dată cu laptele mameĭ.

De la 1842 şi pênĕ la 1849, anul căsĕtotieĭ séle, Dora d'Istria, împreună cu familia sa, locui maĭ mult la Viena, Dresda, Berlin şi Veneţia. In 1846, veni pentru câtă-va vreme în România, dér numaĭ în plimbare.

La vêrsta de 21 de anĭ se 'ntórse 'n ţéră în timpul ocupaţiuneĭ muscălescĭ, după convenţiunea de la Balta-Liman, (19 Aprile 1849) şi sĕ căsĕtori cu un Rus, oficer de husarĭ, principele Koltzoff-Massalsky, descendinte din spiţa primogenită a familieĭ luĭ Rurik, întemeiătorul imperiuluĭ Ţarilor.

Dora d'Istria urmă pe bărbatul sĕŭ în Rusia, unde stete vro 5—6 anĭ, pênĕ când, în timpul resboiuluĭ din Crimeia, opiniunile séle fórte liberale făcură pe miniştriĭ muscălescĭ sĕ'ĭ spună neted că altă ţéră, nu imperiul luĭ Nicolae I, s'ar potrivi şi maĭ bine cu obiceiurile şi pornirile spiritului. eĭ.

Uă nebiruită nepotrivire în caractere cu bărbatul sĕŭ făcu pe Dora d'Istria sĕ priméscă cu deosibită plăcere avisul guvernuluĭ rusesc şi de-aceia, ca femeiă, reîncepu peregrinaţiunile cu cari, de fétă, între 1842 şi 1849, sórta o obicĭnuise.

www.dacoromanica.ro

Plecă în Elveţia unde'şi alese pentru câtă-va vreme domiciliul recunoscut, şi de unde întreprindea călătoriĭ îndelungĭ prin tóte ţările Europeĭ.

Nu sciŭ hotărît décă în Elveţia séŭ tot în Rusia unde lăsă şi numaĭ vĕḑu pe bărbatul sĕŭ, Dora d'Istria a pierdut şi unicul copil ce a avut — un băiat — din casătoria sa cu principele Koltzoff-Massalsky.

In privinţa nenorocirilor casnice, Dora d'Istria putea ḑice ca D-na de Staël : «mĕ voiŭ ridica sin-«gură de sub povara vieţeĭ. De vreme ce sórta mĕ «silesce a căuta gloria — pe mine care m'aşĭ fi mul-«ţămit cu iubire, — eĭ bine, voiŭ câştiga gloria».

De la 1860, Dora d'Istria a trecut în Italia pe care n'a maĭ părăsit'o, locuind întâiŭ când la Torin, când pe Riviera di Ponente, pe la Genova, Pegli şi Florenţa, unde înfine s'a stabilit definitiv a 1872 într'uŭ villă *(Villa d'Istria)* situată pe *Via Leonardo da Vinci*, şi zidită de cunoscutul scriitor Angelo de Gubernatis.

Aci, în Villa d'Istria, pe care a mărit-o şi îmrumuseţat-o într'una şi unde avea uă splendidă grădină plină de florĭ şi arborĭ exoticĭ, Dora d'Istria a maĭ lucrat pênĕ la 1878; din anul acesta încetă de a maĭ scri, după 23 de anĭ de uă activitate prodigiósă pe tóte tĕrêmurile cunoscinţelor omenescĭ.

De la 1878 pênĕ 'n 1888 Novembre, se mulţămi a citi, a primi cu afabilitate pe amicĭĭ şi cu-

www.dacoromanica.ro

noscuţiĭ ce avea în Florenţa séŭ pe străiniĭ ce voia s'o védă, şi a corespunde prin scrisorĭ cu toţĭ aceia cari aveaŭ recurs la nenumăratele eĭ cunoscinţe despre populaţiunile orientale.

Dora d'Istria a murit la 17 Novembre 1888 într'uă Sâmbătă, la orele 6 séra, în Villa d'Istria, la Florenţa, în vêrstă de 60 de anĭ, 9 lunĭ şi 14 ḑile.

Prin testamentul olograf ce s'a găsit după mórte-ĭ, Dora d'Istria, după micĭ legaturĭ lăsate fraţilor şi servitorilor sĕĭ, institue moştenitóre a avereĭ séle din România pe Primăria Capitaleĭ Bucurescĭ; însărcinéză pe Primăria Florenţeĭ a vinde *Villa d'Istria* în folosul institutuluĭ de surdo-muţĭ de acolo; ordonă în fine prin acelaşĭ testament ¦ca ceremonia îmormêntăriĭ sĕ i sĕ facă civil, iér corpul sĕ'ĭ fiă incinerat, — ceia ce s'a şi făcut în ḑiua de Marţĭ, 20 în Novembre, faţa consulilor român şi rus din Florenţa.

Cenuşa sa este astăḑĭ depusă în Crematoriul de la Trespiano, — departe, fórte departe de pământul patrieĭ pe care blestemul unuĭ obiceiŭ nenorocit şi neromânesc făcuse pe Dora d'Istria, ca pe multe alte familie române şi bogate (prin bogăţia ăstuĭ pământ românesc) sĕ'l uite cu desĕvêrşire.

* * *

La 'nceputul uneia die operile celebreĭ scriitóre,

www.dacoromanica.ro

Gli Albanesi in Rumenia—Storia deiprincipi Ghika (Firenze, 1873), d. Cecchetti, traductorul italian al acesteĭ lucrărĭ, scrise în limba francesă de Dora d'Istria, a pus bibliografia tutulor publicaţiunilor eĭ.

După divisiunile ce d. Cecchetti face în activitatea sciinţifică şi literară a principeseĭ Dora d'Istria între aniĭ 1855 şi 1873, cititorul va vedé cât de multe şi cât de variate eraŭ cunoscinţele acesteĭ scriitóre.

D. Cecchetti pune în prima parte a bibliografieĭ *Istoria Literară* cu uă clasă de scrierĭ privitóre la *Poesia populară a peninsulei orientale* (naţionalităţile română, albanesă, serbă, bulgară şi grécă, după cântecele poporuluĭ); uă a doua clasă: *Poesia populară a finno-mongolilor*; uă a treia clasă: *Epopeĭele*; uă a patra clasă: *Portretele literarie* (între carĭ douĕ ale luĭ Eliade Rădulescu, unul în *L'Illustration* din 14 Novembre 1868, ér altul, când cu mórtea luĭ, în *Neologos* de la 23 Maĭ şi 4 Iuniŭ 1872).

A doua parte a *Bibliografieĭ* coprinde *Cestiunile religióse* (viéţa monastică în România şi biserica ortodoxă, România şi papalitatea).

In a treia parte, d. Cecchetti pune *Cestiunile sociale* pe care le subdivide în: *Cestiunĭ feminine* (într'acestea se coprinde opera intitulată *Des femmes par une femme*, publicată la Paris şi la Bruxelles,

www.dacoromanica.ro

radusă în grecesce şi italienesce, şi discutată de multe ţiare europene); şi *Cestiunĭ de polemică în contra rĕsboiuluĭ.*

Uă altă parte, a patra, coprinde *Economia politică şi agricultura,* pe carĭ Dora d'Istria le-a studiat cu plăcere între 1870 şi 1873.

In a cincea parte găsim în bibliografia d-luĭ Cecchetti *Cestiunile artistice.* Dora d'Istria zugrăvea cu deosebit talent. La 1854 a espus în Academia imperială din Petersburg douĕ tabeluri *(paysages)* pentru carĭ a primit de la Juriŭ uă medaliă de argint. In Italia a maĭ studiat pictura cu artistul *Schiavoni* care i-a făcut frumosul portret ce dăm şi noĭ într'acest studiŭ

Dinainte de 1844, adică din vêrsta cea maĭ fragedă, Dora d'Istria se ocupase şi 'n ţĕră cu pictura. Cesar Bolliac spune în *Trompeta Carpaţilor* (26 Aug. 1873) că el avea în colecţiunea tabelurilor séle unul semnat *Elena Ghika, 1844,* şi care represinta un *paysage* sĕlbatic, luat de unde-va de prin Bucegĭ.

De altmintrelĭ, adauge aceleaşĭ scriitor, palatul Banuluĭ Mihalache Ghica, vornic din Intru şi preşedinte al sfatuluĭ domnesc în perpetuŭ, era un adevĕrat museŭ. Antichităţile, tabelurile şi sculpturile dintr'acest museŭ eraŭ citate de Europeniĭ călĕtorĭ prin ţĕrile române. Se scie că Banul Mihalake Ghica a întemeiat Museul Naţional din Bucureştĭ.

www.dacoromanica.ro

Sculptorul toscan, Giovanni Duprè, a făcut bustul Doreĭ d'Istria, care este citat printre operele de căpeteniă ale acestuĭ artist bine cunoscut în Italia şi 'n Francia, la Paris, unde era membru asociat al Academieĭ de Bele-Arte, şi despre care Dora d'Istria a scris în *l'Indépendance hellénique* (Athena, 19 Nov. 1870). Ancă de când era în România, Dora d'Istria a cultivat cu pasiune musica. Avea uă voce splendidă. Mama eĭ, Catinca Ghica, născută Faca, era renumită în Bucurescĭ, ne spune d. A. I. Odobescu, pentru vocea sa cea frumósă.

Cesar Bolliac ne spune iérăşĭ: «Catinca luĭ Mi«halake Ghica şi Mariţica Spătaruluĭ Costake Ghica «eraŭ cele maĭ frumóse femeĭ ale timpuluĭ, din «câte s'aŭ vĕḑut în societatea bucurescénă».

Ér maĭ la vale, Bolliac adauge: «Catinca luĭ Mi«halake Ghica cu vocea de ânger deşteptător, blon«dina-serafim Mariţica Spătaruluĭ, divina Cleopatra «între dênsele, răpitórea Odobeasca, eraŭ Dómnele «curţeĭ patriotice a luĭ Alexandru Ghica... Vodă «Ghica juca în horă care închiăia tóte balurile şi «Dómnele curţeĭ eraŭ îmbrăcate ţĕrănesce.

In Italia între 1842 şi 1849, şi maĭ pe urmă, Dora d'Istria a maĭ studiat musica cu artiştĭ ca il Cicarelli, la Persiani şi il Ronconi. La 1848, Elena Ghica compunea. Ea a făcut aria uneĭ poesiĭ a luĭ Eliade, întitulată *la Istru*.

www.dacoromanica.ro

In partea a şésea a bibliografieĭ séle, d. Cecchetti pune *Politica*, în care România şi cestiunile politice române dintre 1855 şi 1860 ocupă locul de căpeteniă.

Uă a şéptea parte coprinde *Istoria*, studiele, încercările, biografiele şi articolele istorice. România şi cele-l-alte naţionalităţĭ ale Orientuluĭ europén sunt obiectul studielor şi cercetărilor pe atât de numeróse pe cât de grăbite ale fecundeĭ publiciste.

In partea a opta, d. Cecchetti claséză *Romanţele* (*le Proscrit de Biherstein*, 1857; *Eléonore de Hallingen* şi *Ghislaine*, 1871; *la Veneziana*, 1867), iér în partea noua scrierile privitóre la *Viéţa Orientală* (*Sĕrbătorile române*, 1861; *Orientaliĭ la Paris*, 1867; *Schiţe albanese*, 1868; *Scene din viéţa sĕrbéscă*, 1868).

Pe lângă aceste publicaţiunĭ şi scrierĭ în ḑiare periodice pênĕ la 1873, Dora d'Istria a maĭ colaborat pênĕ în ultimiĭ anĭ aĭ vieţeĭ la următórele reviste séŭ într'ênsele despre ea şi lucrările eĭ s'a vorbit: *Nuova Antologia*, *Rivista Europea*, *Revista Orientală*, *Revue des Deux-Mondes*, *Revue Suisse*, *Revue Britannique*, *Revue Politique et Littéraire*, *International Review* din New-York, *Pandora* din Athena, *Omiros* din Smirna, *Actele Syllogului* din Constantinopole.

In fine, scriitoriĭ carĭ aŭ studiat şi judecat viéţa şi

www.dacoromanica.ro

scrierile ei sunt următorii: Brockhaus *(Conversation's Lexikon)*; Vapereau: *Dictionnaire des Contemporains*; Duckett şi Louvet *(Dict. de la Conversation)*; Pier *(Universal Lexikon)*; Lorck *(Frauen der Zeit)*; Armand Pommier *(Profils contemporains)*; Charles Yriarte *(Portraits Cosmopolites)*; Al. Rizu Rhangabé *(Dora d'Istria)*; Frederica Bremer *(Noua Corrina)*; Adam Wolf *(Ută visită la Livorno)*; dr. Schmidt Weissenfels *(Ută femeiă estraordinară)*; Richard Cortambert *(Les illustres voyageuses)*; Radu Ionescu *(Dómna Dora d'Istria,* în *Revista Română,* 1861 şi 1862); Cesar Bolliac *(Trompeta Carpaţilor,* Iuliu şi August 1873); A. de Gubernatis (*Illustri stranieri in Italia).*

Dora d'Isria era membră a celor mai multe din Academiele Franciei, Germaniei, Italiei, Americei, Greciei şi Turciei europene.

M. S. Regele Românieĭ îi conferi medalia *Benemerenti* de aur. Prin votul Parlamentuluĭ athenian din 1868, Dora d'Istria a fost proclamată cetăţénă a Greciei; mai pe urmă ea câştigă cetăţenia de onóre în multe din cetăţile Italiei meridionale.

La sfârşitul notiţeĭ ce d. A. de Gubernatis îi consacră în *Dizionario dei Contemporanei,* se mai citesc şi următóvele rânduri:

«Amintim că se face la Bucuresci sub direcţiunea

www.dacoromanica.ro

«şi cu cheltuéla Eforieĭ Spitalelor Civile uă splendidă «ediţiune a principalelor opere ale principeseĭ Dora «d'Istria. Ediţiunea acésta se va compune *din a-* «*próape ḑece volume* în 8°. Aŭ apărut *deja treĭ vo-* «*lume (!);* următórele se află sub presă. Traducto- «rul român este d. Grigore P. Peretz, care a pus «în fruntea traducţiuneĭ séle uă introducţiune bio- «grafică, făcută de d. Cecchetti şi tradusă în româ- «nesce de d. Sihleanu».

Se ḑice într'adevĕr că esistă dintr'această ediţiune cele treĭ volume semnalate, dér nicĭ Bibliotecele publice nu le posed, nicĭ în comerciŭ nu aŭ fost date. *Trompeta* luĭ Bolliac semnaléză lucrarea d-luĭ Grig. P. Peretz âncă din 1873, Decembre în 2.

* * *

Din amĕnuntele biografice cu carĭ am început acéstă notiţă şi, maĭ cu sémă, din estrasele numeróse ce am cules din completa *Bibliografiă* a operilor principeseĭ, făcută de d. Cecchetti, cititorul a putut vedé sub ce punct de vedere caută sĕ se pună acela care s'ar încerca sĕ judece neobosita şi fecunḑa activitate a scriitóreĭ Dora d'Istria.

Din primele rânduri ale acestor schiţe, când am spus că d-rul Schmidt Weissenfels a numit pe Dora d'Istria *uă femeiă estraordinară,* ne-am grăbit a adauge că într'adevĕr publicistul german nu s'a în-

www.dacoromanica.ro

şelat décă, numind-o astfel, el se va fi fost gândit la epoca în care a trăit principesa Elena M. Ghica, la natura subiectelor ce a tractat în lucrările sale şi la minunata putere de asimilare a spiritului sĕŭ.

Popórele Orientului europén, începênd cu România şi sfârşind cu Albanesiĭ, eraŭ, séŭ cu desĕvêrşire necunoscute séŭ — ceia ce e şi maĭ rĕŭ — cunoscute pe jumĕtate, în mod falş, în mod păgubitor.

Cu un an înainte de nascerea principeseĭ Dora d'Istria, *Le Journal des Débats* ţicea vorbind despre Românĭ: sunt nenorociţĭ, sunt necunoscuţĭ, *carent quia vate sacro*,—căcĭ n'aŭ un poet mare, pentru a le buciuma în patru părţĭ de lume vitejiele şi nenorocirile lor.

Dora d'Istria, ca şi toţĭ scriitoriĭ ceĭ marĭ aĭ Renascereĭ Orientului europén, de la 'nceputul pênĕ la sfârşitul cariereĭ lor, aŭ fost totdéuna conduşĭ de acéstă ideiă : *sĕ ne facem cunoscuţĭ.*

Acesta a fost cuvîntul de ordine, creḑul, neînduplecata lor dorinţă. Pentru atingerea acesteĭ ţinte către care diplomaţiĭ şi scriitoriĭ străinĭ îĭ îndemnaŭ cu aceleaşĭ chinuitóre şi desesperante cuvinte : *faites-vous connaître !*—Dora d'Istria în străinĕtate şi, buniórĕ, Asake în Moldova şi Eliade în România, alergaŭ pe tóte căile, scriaŭ în tóte genurile, întrebuinţaŭ tóte miḑlócele ce sciinţa şi literatura oferiaŭ entusiasmuluĭ lor de a se face cunoscuţĭ.

www.dacoromanica.ro

Cuvintele luĭ Eliade: *scriţĭ băeţĭ!!*—aḑĭ ridicule şi nenorocite—se pricep pentru epoca de atuncĭ minunat de bine.

Geografiă, filosofiă, polemică, aritmetică, romanţe, istoriă, economiă politică, agrimensură şi metafisică —luptătoriĭ din vremurile începutuluĭ faceaŭ de tóte pe iute, de grabă, fără multe cercetărĭ, fără multă cumpĕnă.

Sciinţa trebuia adusă în ţéră, ér istoria, viéţa, credinţele şi dorinţele ţĕreĭ trebuiaŭ aduse cu energia, cu sgomot, pe orĭ-ce cale şi'n orĭ-ce mod, la cunoscinţa străinĕtăţeĭ.

Astfel se pricep, se îndreptăţesc şi se iértă lipsele, slăbiciunile, graba şi, decĭ, superficialitatea adesea orĭ uimitóre a multora din lucrările scriitorilor din prima epocă literară a secoluluĭ nostru.

Aḑĭ, un flacaiandru bacalaureat cu fumurĭ de publicist, un ucenic într'ale condeiuluĭ—*un galopin des lettres*—de felul cărora furnică, şi la noĭ şi'n alte ţĕrĭ, redacţiele gazetelor politico-literare, póte sĕ'ţĭ facă marţ în treĭ timpurĭ pe Asake şi pe Eliade.

Maĭ fericita de cât Asake şi Eliade, Dora d'Istria a intrat pe arena publicităţiĭ mult, fórte mult maĭ bine pregatita de cât aceştĭ doĭ vulgarisatorĭ. Dora d'Istria învĕţase în ţéră şi'n străinĕtate clasicismul solid şi folositor carierei de publicist. La 15 anĭ,

www.dacoromanica.ro

tradusese din grecesce în limba germană întrégă *Iliada* luĭ Omer. Umaniórele, pe carĭ Eliade şi le facea singur când deja era profesor şi publicist, Dora d'Istria le făcuse pe deplin şi se obicĭnuise de mult încă cu marile modele ale literaturilor clasice, greco-romană, francesă, germană şi italiană.

De aceia, maĭ rare, maĭ micĭ, maĭ puţin bătătóre la ochĭ sunt în scrierile eĭ erorile şi slabiciunile ce se vĕd în opera luĭ Eliade şi a luĭ Asake.

Dér, ca toţĭ ceĭ carĭ sunt bine-cuvîntaţĭ — séŭ blestemaţĭ — de sórtă a lucra pe terêmurĭ feciorelnice, unde alţiĭ n'aŭ pus plugul, şi decĭ bogate chiar şi prin colţurile lor cele maĭ singuratice, — Dora d'Istria a voit sĕ facă totul.

A tractat istoria poporélor balcanice, dér a tractat şi *folklorul* lor ; a scris despre situaţiunea lor politică, dér a scris şi despre situaţiunea femeieĭ în Orient şi de pretutindenĭ ; s'a ocupat cu plantarea arborilor exoticĭ în Toscana, dér s'a ocupat şi cu istoria şi critica artistică a pictureĭ şi a sculptureĭ. I-ar fi trebuit uă putere intelectuală, un dar de observaţiune şi de analisă, uă penetraţiune în cercetarea subiectelor şi un timp însutit de maĭ mult— pentru a puté tracta tóte aceste subiecte aşa cum sciinţa, cu cerinţele séle moderne, le pretinde de la orĭ-ce cugetător.

D-na de Stael, cu care într'ale vieţeĭ de femeiă,

www.dacoromanica.ro

în spiritul de societate, în nobleţa manierilor şi'n pornirile artistice, Dora d'Istria are óre-care puncte de asemĕnare, a scris opere carĭ nicĭ pe degete nu se pot numĕra. *De l'Allemagne* ênsĕ rĕmâne şi aḑĭ, după părerea criticeĭ germane, uă carte care cu folos se póte şi se va puté consulta asupra începuturilor literatureĭ naţionale în Germania, asupra spiritului german de la sfârşitul secoluluĭ trecut.

Nu tocmaĭ acelaşĭ lucru se póţe şi se va puté ḑice despre, bunióră, scrierile principeseĭ Dora d'Istria, privitóre la Românĭ séŭ la Albanesĭ.

Qui trop embrasse, mal étreint, ḑice un înţelept şi precaut proverb frances. Dora d'Istria a 'mbrăţişat în opera sa tóte genurile. Pentru ce, — am vĕḑut maĭ sus.

A fost uă eminentă ḑiaristă pe care, nu cerinţa imperativă şi inexorabilă a fóieĭ ḑilnice, ci bogăţia şi noutatea subiectelor o îndemnaŭ sĕ producă mult şi de tóte felurile, ca sĕ fiă pentru tóte gusturile.

Analisele încete, profunde şi sciinţifice, documentarea completă a teseĭ, observaţiunea stăruitóre, înlănţuirea rigurósă a gândirilor, — într'un cuvênt cernerea şi rescernerea adevĕruluĭ, făcute cu rabdarea neclintită a specialistuluĭ, a omuluĭ care şi-a închinat puterile minţeĭ uneia şi numaĭ uneia din parţile sciinţeĭ omeneştĭ,—Dora d'Istria nu le-a cu-

www.dacoromanica.ro

noscut şi, cunoscut fiind clinul pe care apucase, nicĭ nu putea sĕ le cunóscă.

Specialisarea desĕvêrşită, studiele cu microscopul sunt posibile numaĭ în literaturile bĕtrâne carĭ, întâiŭ, aŭ generalisat vreme îndelungă şi carĭ, acum, pot, li-e'ndrept, sunt datóre sĕ despice firul în patru.

Dora d'Istria a trăit tocmaĭ într'uă epocă care a fost pentru Orient—şi óre nu maĭ este încă?—uă epocă de Renascere, de generalisare, de universalitate în cunoscinţe, de uă poftă, ba chiar de uă neînlăturabilă necesitate de a sci multe şi de tóte, ua epocă pe care — *toutes proportions gardées*—o putem compara cu epoca luĭ Ronsard în Francia şi cu aceia dinaintea şi din timpul luĭ Herder în Germania.

Creerĭ admirabil de bine organisaţĭ, inteligenţe într'adevĕr superióre, uă neîntrecută putere de munca dér, după cum ţiserăm, uă neînduplecată poftă de a face de tóte.

Acésta'ĭ nota activităţeĭ luĭ Ronsard, luĭ Herder, luĭ Dante,—şi acésta'ĭ nota — *si magnis componere parva fas est* — activităţeĭ scriitorilor din timpurĭ Renascereĭ nóstre literare şi sciinţifice; acésta'ĭ nota ce se percepe maĭ lămurit în operile principeseĭ Dora d'Istria.

Potrivit acesteĭ pofte de a face de tóte şi decĭ varietăţeĭ scrierilor lor, toţĭ aceştĭ luptătorĭ sprin-

www.dacoromanica.ro

teni—dér numaĭ sprinteni cercetaşĭ pe ogórele sciinţeĭ şi literatureĭ, — puteaŭ ḑice cuvintele S-tuluĭ Jeronim: *timeo hominem unius libri*, — şi de aceia făceaŭ cărţĭ multe şi fórte multe, felurite şi fórte felurite.

Câte din ele vor rĕmâne?

Acésta'ĭ întrebarea pe care posteritatea o pune, şi la care, avênd în vedere pentru dreptate consideraţiunile ce espuserăm maĭ sus, ea va respunde: puţine, fórte puţine din operile cele fórte multe vor rĕmâne a fi consultate spre folosinţa viitoruluĭ, dér cunoscêndu-se efectele bine-făcĕtóre ce aceste opere avură când eşiră la lumină, meritul scriitorilor de atuncĭ—şi Dora d'Istria ocupă printre dênşiĭ un loc de frunte,—meritul scriitorilor pentru vremurile lor mic nu va fi.

www.dacoromanica.ro

IULIA B. P. HASDEU

www.dacoromanica.ro

IULIA B. P. HASDEU

www.dacoromanica.ro

IULIA B. P. HASDEU

Le ciel de ses élus devient-il envieux ?
Ou faut-il croire, hélas ! ce que disaient nos pères,
Que lorsqu'on meurt si jeune on est aimé des dieux !
(Musset : *À la Malibran*).

Când, în 1883, d. Wychgram, profesor la scóla înaltă de fete din Lipsca, visită instituţiunile superióre de cultură femininä ale Parisuluï : liceul *Fénelon*, scólele normale de la Sèvres şi de la Fontenay-aux-Roses şi colegiul *Sévigné*, pentru a strînge materialul necesar scriereï séle *Das weibliche Unterrichtswesen in Frankreich*[1]),— învĕţatul german ar fi putut vedé pe băncele colegiuluï *Sévigné* uă tênără fétă, uă copilă de 13 anï, într'aï căreï ochï şi pe a căreï frunte strălucea lumina cea maï intensă, dér şi cea maï gingaşă a sciinţeï moderne.

1) Leipzig, editura Reichardt.

www.dacoromanica.ro

Şi décă profesorul ar fi cerut şi aci, precum ceruse la liceul *Fénelon*, compositiunile scrise ale elevelor, maĭ presus şi maĭ mult de cât ale celor-l-alte, compositiunile frumóseĭ copile cu ochiĭ marĭ şi fruntea lată l'ar fi oprit îndelung în cercetările séle, şi l'ar fi pus pe gânduri prin bogăţia şi noutatea însuşirilor lor.

Căcĭ, într'ênsele, Germanul, rîvnitor după *calliepia* nativă a Francesilor şi după destoinicia, — *die Geschicklichkeit der Franzosen* — în compositiunĭ, într'ênsele, dic, el ar maĭ fi aflat şi alte însuşirĭ: independinţa judecăţiĭ, mulţimea cunoscinţelor de tot felul, fenomenala pricepere de coordonare a acestor cunoscinţe, şi noutatea vederilor personale în subiecte de mult învechite.

Venit din liniscita, din mult liniscita şi studiósa Lipscă, unde într'un secol, póte numaĭ uă dată séu de douĕ orĭ se trece peste legile fireĭ şi, chiar de pe băncele scóleĭ, scolarul întrece pe profesor, de sigur că învĕţatul german ar fi cerut sĕ vĕdă şi sĕ admire pe minunata eleva care, ca odinióră Hortensia la Roma şi Iane Gray la Londra, grămădia asupra familieĭ, asupra instituţiuneĭ în care lucra şi asupra cetăţeĭ în care trăia, alesele onorurĭ ale minţeĭ.

Copila care, şi'n Paris şi pretutindenĭ, entusiasma pe toţĭ ceĭ ce o vedeaŭ şi o audiaŭ, şi care ar fi entusiasmat pe d. Wychgram ; eleva care într'ade-

www.dacoromanica.ro

vĕr trecuse peste legile firei şi, cu ua putere cum rar se vede, întrecea aşteptările tuturor, era uă Româncă, era *Iulia Hasdeu*, fecióra careia părinţii din iubire şi profesorii din sciinţă îi prediseseră pentru viitor cele mai splendide victorie în lupta Adevĕruluĭ, în viéţa socială, în tot ce omul iubesce séŭ urăsce aci pe pământ.

Şi Iulia Haşdeu a murit Sâmbătă, la 17 Septembre 1888 !

Omul nasce. Pentru ce ? Care'i ţinta asteĭ jalnice acţiunĭ ? A trăi séŭ a muri ?

Poeta *Louise Bertin* întrébă :

Si la mort est le but, pourquoi donc sur les routes
Est-il dans les buissons de si charmantes fleurs ?
Et lorsqu'au vent d'automne elles s'envolent toutes,
Pourquoi les voir partir d'un oeil mouillé de pleurs ?

Si la vie est le but, pourquoi donc sur les routes
Tant de pierres dans l'herbe et d'épines aux fleurs ?
Que, pendant le voyage, hélas ! nous devons toutes
Tâcher de notre sang et mouiller de nos pleurs ? [1])

Acéstă întrebare şi-aŭ pus-o în reslaţirea vécurilor tóte sufletele rănite de durerea morţeĭ, ér rĕspunsul eĭ nu ne va fi dat de cât atuncĭ când, după cuvintele luĭ Musset, Dumneḑeŭ singur va spune omuluĭ taina nepĕtrunsă al acestuĭ «pentru ce ?» al creaţiuneĭ.

1) Louise Bertin : *Les Glanes.*

www.dacoromanica.ro

Pênĕ atuncĭ, pênĕ când omul se va inalţa, séŭ va fi înălţat iéraşĭ catre Dumneḑeire, noĭ carĭ rĕmânem în urma celor carĭ se duc, noĭ carĭ înotăm încă în valurile sdrumicătóre ale vieţeĭ, ne simţim mângâiaţĭ sciind că ceĭ duşĭ aŭ ajuns la ţĕrmul liniscerĭ eterne, acolo unde nu este nicĭ jale, nicĭ durere, ci numaĭ senină şi dulce fericire.

Iulia Hasdeu ḑice într'una din *Cugetările* séle: «*La vie, c'est une rivière qu'on traverse à la nage ; ceux qui arrivent plus tôt à l'autre bord sont les plus heureux*».

Şi pentru ca, după credinţa Iulieĭ Hasdeu:

Tout finit ici-bas, tout recommence ailleurs,

ni-este consolatóre şi iubită sarcina de a spune aci cum a'nceput şi s'a sfârşit ca uă ḑi de Maĭ viéţa tinereĭ fecióre ; cum a trecut prin lume ca uă stea strălucitóre Iulia Hasdeu.

Acolo, unde reîncepe viéţa eternă, în acele *undiscovered countrys* de carĭ vorbesce Hamlet,—«nedescoperitele ţinuturĭ» ale Ideieĭ sublime, viéţa fecióreĭ se resumă şi se va resuma în absoluta fericire.

Aci jos, seninul vieţeĭ séle s'a sfârşit cu norĭ negri, fericirea începutuluĭ cu durerea sfârşituluĭ, liniscea sufletuluĭ cu trasnetele nenorocireĭ.

Printr'uă lovitura care ne face sĕ strigăm cu poetul:

O Dieu juste, pourquoi la mort? [1])

1) Alfred de Musset ; *l'Espoir en Dieu.*

www.dacoromanica.ro

viéţa Iulieĭ Hasdeu posede contrastul cel maĭ violent. Pe ḑilele celor 19 anĭ aĭ seĭ se întinde,—legându-se în mod îngrozitor,—culorile azuriĭ şi vesele ale luĭ Greuze şi Vanloo, dulcéţa şi blândeţa penelului divin al luĭ Rafael, şi-apoĭ tonurile, aşĭ ḑice gemetele sumbre, dureróse şi sfaşiatóre ale luĭ Goya şi Zurbaran.

Iulia Hasdeu s'a nascut la 2 Novembre 1869 în Bucurescĭ.

La vêrsta de douĭ anĭ şi jumĕtate, atuncĭ când celor maĭ mulţĭ copilaşĭ li se adreséza âncă în gungunele virgilianul *incipe, parve puer, risu cognoscere matrem,* Iulia Hasdeu citia deja, de şi nu putea pronunţa bine tóte cuvintele.

De atuncĭ, trecu peste legile fireĭ.

Doborîţĭ de iubirea în care îşĭ înfăşaŭ şi 'şĭ îndumneḑeiaŭ copila, părinţiĭ nu se temura, — cine s'ar fi temut? — că Firea, ca barbara duşmana, avea sĕ'şĭ rĕsbune înfiorator asupra acesteĭ fenomenale precocităţĭ.

La 8 anĭ,ea depuse esamenele claselor primare la Scóla de băieţĭ din Verde, al căreĭ director era regretatul poet Scurtescu.

La vêrsta de 11 anĭ, fetiţa termină cele patru clase gimnasiale la liceul St. Sava, şi fu premiată împreună cu cei-l-alţĭ elevĭ de ministrul instrucţiuneĭ publice de pe atuncĭ, rĕposatul Vasile Boerescu.

www.dacoromanica.ro

Necesitatea psichică, firéscă în acest admirabil organism, de a studia, pricepe şi stăpâni cât mai mult din cunoscinţele spiritului uman, d'atunci chiar o silia să iésă din cercul micelor ocupaţiuni ale claselor gimnasiale. Musica, în deosebi pianul, fu unul din studiele ce învĕţa de atunci ca uă petrecere artistică.

Conservatorul nostru o premiă.

Studiele, esamenele, conservatorul, cu uniformitatea lor, nu aruncară nici uă umbră asupra veseliei care lumina într'una figura gingaşei fetiţe.

Era'ntocmai ca acele copile pe cari le va cânta ea ênsăşi mai târdiŭ :

> Elles vont à pas menus,
> Fraîches et rieuses,
> Chantant leurs chants ingénus
> De leurs voix joyeuses. [1])

Ancă de la vêrsta de 9 ani, cântecele Iulieĭ Hasdeŭ, versurile ce facea petrecênd şi jucându-se, arĕtaŭ, în licăririle lor puterile, vioiciunea minţeĭ séle. Scria satire în contra profesorilor. D-niĭ Jacomi şi Tanăsescu trebue să fi trecut pe rând cu tóte onorurile ce li se cuvin prin versurile eleveĭ-copile.

A scrie, a cugeta, a descoperi singură nouĭ ori-

1) Iulie Hasdeu : *Quinze Ans* (din poesiele publicate în N-rul 10 al *Revistei Nóue* (*anul 1888.*)

www.dacoromanica.ro

sonturĭ era pentru Iulia Hasdeu petrecerea cea maĭ de frunte.

Pe când sfârşia gimnasiul, se'ncercă a compune comediĭ şi drame. Adora teatrul încă de când, copiliţă, părinţiĭ neputând sĕ se despartă de dênsa, o aduceaŭ în logia lor la Teatru Naţional.

Ḍicea versul la vêrsta 6—7 anĭ cu atâta căldură, în cât nu puţine din dómnele carĭ o sărutaŭ cu drag la adunările Societăţeĭ *Concordia*, plângeaŭ ascultând-o cum spune *Sila* luĭ Boliac, séŭ *Peneş Curcanul* şi *Balcanul şi Carpatul* ale luĭ Alecsandri, îndată după rĕsboiul neatârnăreĭ.

După ce termină gimnasiul la St. Sava în Bucurescĭ, plecă însoţită de mamă-sa la Paris, pentru a'şĭ lua acolo bacalaureatul.

Parisul! — oraş de supreme fericirĭ şi de crudă nenorocire, — cetate unică şi incomparabilă,

Qui brille comme un phare éclatant dans la nuit [1]).

şi către care Iulia Hásdeu se'ndrepta cu nesaţiŭ, pentru a privi şi 'nţelege într'ênsa sciinţa în cea maĭ măréţă a eĭ eflorescenţă.

Anca din copilăriă, — avut-a óre copilariă acéstă fiinţă care nu fu de cât suflet? — Parisul era unul din visurile cele maĭ daurite, cari alintaŭ bogata imaginaţiune a copileĭ-poete.

1) Iulie Hasdeu: *Paris d'antan.*

www.dacoromanica.ro

Il cânta şi-atuncĭ cum îl va cânta şi pe urmă. Se'nchina şi-atuncĭ cum se va 'nchina şi pe urmă înaintea Cetăţeĭ-Lumină.

Princesse des cités et du progrès le temple,
Où la science est reine, où tous les arts sont rois,
Honte à qui sans fléchir le genou te contemple ! [1])

Unde ar fi dus-o părinţiĭ pentru a'şĭ continua şi sfârşi studiele, şi pentru a încorona măreţul edificiŭ al acesteĭ strălucite inteligenţe, décă nu acolo unde chiar pornirea firéscă a Iulieĭ Hasdeu le arĕta cu ḑilnice şi luminóse probe.

Ḑilnic copila-poetă trăia din *Ideiă*, — ideĭa viĭ, mare, generósă, umană, totdéuna nouă, în perpetuă activitate, calda de simpatiă, adimenitóre prin nuriĭ eĭ gingaşĭ şi veselĭ.

Puteaŭ óre sĕ-o ducă în Germania ? în Anglia ? în Italia ?.

Poetul ḑice :

L'Allemagne en travail est un laboratoire
Où l'alambic à froid distille la raison,
L'Angleterre, marché du monde, à l'horizon
Voit fuir de ses vaisseaux la banderole noire.
L'Italie, étalant les débris de sa gloire,
Sous le soleil couchant de l'arrière-saison,
Est un musée immense et sans comparaison. [2])

1) Iulie Hasdeu : *Paris d'antan.*
2) Eugène Manuel : *l'Idée*

www.dacoromanica.ro

Nicĭ una nu ar fi convenit Romînceĭ care se numia Iulia Hasdeu. O duseră în Francia, pentru ca, după spusa aceluiaşĭ poet :

La France est une forge où l'on fait de l'histoire.
. . . . . .
L'idée à flots brûlants sort des canaux ouverts
Et la coulée en feu, rejetant ses scories,
Donne assez de métal pour mouvoir l'univers. [3])

Ajunsă în Paris, Iulia Hasdeu intra în colegiul *Sévigné*, instituţiune superióră de cultură feminina, patronată de ilustrul Bréal şi avênd drept profesorĭ învĕţaţĭ carĭ aŭ vĕdă întinsă în lumea universitară a Francieĭ. D-niĭ Giry, Maurice Albert, Roy şi alţiĭ dederă Iulieĭ Hasdeu învĕţatura liceala în vederea bacalaureatuluĭ îndoit.

Cu puterile ce avea şi cu profesorĭ ca aceştia se pot lesne pricepe progresele ce tênĕra eleva facu cu paşĭ răpedĭ, orisonturile ce i se deschiseră şi pe carĭ privirea eĭ le scrută cu bĕtrână siguranţa.

Şi'n litere şi'n sciinţe, învĕţămêntul liceal frances este simpatic prin excelenţa. Şi sufletul, şi inima Iulieĭ Hasdeu nimic alt nu cereaŭ în viĕţa'ĭ de cât a iubi fără saţiŭ sciinţa în tóte ale eĭ manifestaţiunĭ.

Fu totdéuna cea d'ântâiŭ în clasa eĭ.

Profesoriĭ citeaŭ cu un fel de afectuósă curiosi-

3) Eugène Manuel : *l'Idée.*

www.dacoromanica.ro

tate compositiunile acesteĭ străine, pentru care limba francesa nu maĭ avea nicĭ un secret şi care, în desfăşurarea şi'n judecata subiectelor de compositiune, arĕta atâta îndependinţa şi atâta francheţă.

Se póte ca unele, câte ua dată, sĕ nu fi fost întocmaĭ potrivite după tiparul tradiţional al vecĭniculuĭ *devoir* liceal frances; tóte ênsĕ eraŭ totdéuna cu nota personală a Iulieĭ Hasdeu. In tóte profesorul vedea lucrurĭ nouĕ, şi de aceia toţĭ, fără témă de a fi falşĭ profeţĭ, îĭ preḑiseră cel maĭ strălucit succes la esamenele de bacalaureat.

Trecu în Iulie 1886, la Sorbonna, atât esamenele de retorică cât şi cele de filosofiă, iute, sigură, liniscita. Succesul fu astfel cum spuseseră toţĭ: strălucit.

In Novembre 1886, Iulia Hasdeu, acum studentă, maĭ viĭă ca totdéuna, maĭ veselă, maĭ bogată'n puterĭ şi patimă pentru 'nvĕţătură, se'nscrise pentru licenţa în filosofia la Facultatea de litere, în Sorbonna Parisuluĭ.

La 4 Novembre se deschiseră cursurile.

La 2 Novembre, Iulia Hasdeu împlinise 17 anĭ.

La Rochefoucauld ḑice: *la jeunesse est une ivresse continuelle; c'est la fièvre de la raison* [1]).

1) La Rochefoucauld: *Maximes.*

www.dacoromanica.ro

Dinainte chiar frigurile minţeĭ încălḑiaŭ şi însutiaŭ puterile tinereĭ studente. Acum ênsĕ, în faţa sciinţelor înalte, în faţa aceleĭ activităţi neţĕrmurite pe care, ca prin descântec, o imprimă creerului tênĕr cursurile Sorbonneĭ, frigurile luĭ *a sci* ajunseră în sufletul şi'n inima Iulieĭ Hasdeu gradul lor de supremă intensitate.

Cursurile pentru licenţa 'n filosofiă, şi anume cursurile *comune* de literatură elină, latină, francesă, cursurile speciale licenţeĭ în filosofiă, cursurile de agregaţiune, unele cursurĭ ale scóleĭ *des Hautes Etudes*, eraŭ pentru studenta-poetă petrecerile cele maĭ iubite.

Pentru ceĭ carĭ aŭ supt conscient laptele sciinţeĭ francese, acéstă nesăturată poftă de a'nvĕţa, de a citi, de a cugetà într'una, nu li se va parea lucru estraordinar, căcĭ eĭ sciŭ cât de suggestive, cât de rodnice, cât de bogate în stimulante sunt cursurile universităţeĭ francese.

C. A. Rosetti îmĭ spunea uădată că nicĭ un orator nu l'a făcut sĕ adore maĭ mult un adevĕr şi sĕ voiéscă a'l urmări sub tóte formele luĭ, decât orĭcare profesor, ascultat uă oră la Sorbonna séŭ la *Collège-de-France* în Paris. Pentru că, adăugea nemuritorul publicist, nimenĭ, cred eŭ, nu a putut sĕ îmĭ arĕte maĭ cu iubire calea pentru ca, pe urma, eŭ singur şi'n voiă sĕ intru în templul sciinţeĭ.

www.dacoromanica.ro

Profesorul Universităţeĭ francese nu'ţĭ dă numaĭ sciinţa, îţĭ da şi iubirea sciinţeĭ ce profeséză. In acest strălucit prisos stă marea şi pênĕ aḑĭ incomparabilă gloriă a sciinţeĭ francese. Va fi întrecută póte în bogaţiă faptelor, în erudita legătură a deducţiunilor, în cercetările şi descoperirile geniale; îĭ va rĕmâne ênsĕ totdéuna darul de a te face sĕ iubescĭ. Din acéstă imensa *caritas generis humani* care este lauda neperitóre a Francieĭ, sciinţa francesă are partea cea maĭ pură. Onóre şi recunoscinţă eĭ!

Astfel fiind, lesne se póte înţelege cu cât foc Iulia Hasdeŭ începu studiele séle.

Ce muncă! câte cetirĭ! ce şir legat de înalte cugetărĭ!

Intrecere superbă pe uă cale pe care, pentru a ajunge la culmea Adevĕruluĭ, trebŭie se asuḑĭ, sĕ te chinui, se'ngenunchĭ înaintea problemelor ce Sciinţa — *immense réservoir aux gouffres inconnus!* — le'nfăcişéza fără încetare sufletelor alese, inteligenţelor superióre.

Cu «spaima sfântă» de care vorbesce Virgiliŭ, cel care scrie aceste rânduri şi-aduce aminte de gândirile ce spuntaŭ în mintea sa, la cursurile de diminéţă ale Sorbonneĭ, când se uita la figurile pălite şi ostenite ale studenţilor carĭ adormiseră la ḑiuă luptându-se în muncă sfărămătóre cu Platon séŭ cu Tacit.

www.dacoromanica.ro

Versurile luĭ Paul Albert despre studenţiĭ în litere :

Galériens de l'intelligence,
Defricheurs de l'antiquité,
Vous que l'on nourrit de science
Et de gigot souvent gâté,
Quand avez-vous dans la rosée
Laissé courir vos pieds pesants,
Rafraîchir votre âme embrasée
Au souffle embaumé du printemps ? [1])

şi versurile Iulieĭ Hasdeu

. . . . . .

Je vois les étudiants, les habits déchirés,
Nourris de haricots et chantant des cruelles,
Sur la paille dormir, de Virgile enivrés. [2])

vor fi totdéuna adevĕrate.

Oboséla, greutatea cugetarilor carĭ apésă asupra minţeĭ lor, uneorĭ lipsa, — căcĭ nu milionarĭ frecuentă Sorbonna, — adeseorĭ descuragiarea, aruncă peste aceste tinere figurĭ vĕlul întristăreĭ întunecate séŭ pe acela al taciturnităţeĭ senile.

Cu Iulia Hasdeu lucrul nu merse astfel.

Maĭ uşóră decât Camila luĭ Virgiliu, tênĕra poetă se plimba printre stâncĭ şi peste piscurĭ cu ua destoiniciă într'aripată. Sciinţa era pentru ea uă grădină. Nicĭ una din problemele cugetăreĭ nu cuta

1) Paul Albert : *Poésies posthumes.*
2) Iulie Hasdeu ; *Paris d'antan.*

www.dacoromanica.ro

pentru multă vreme fruntea senină a feciórei. Supărarea, trisțeța, preocupați̦iunile carĭ înfăș̦ór̆ă în negură privirile tênĕruluĭ, o făceaŭ sĕ glumésc̆ă:

Nous rions des yeux cernés
Et mouillés de larmes! [1])

Urma atâtea ș̦i atâtea cursurĭ, ș̦i tot avea timp a lua lecț̦iunĭ de canto cu mult cunoscutul tenor Wagnerian Lauwers ș̦i lecț̦iunĭ de pictură cu pictorul Maillart.

Lăsa îndată penelul pentru a lua condeiul ș̦i a face planul conferinț̦elor ce trebuia se ț̦ină pe rând sub direcț̦iunea profesoruluĭ, în fața studenț̦ilor, la Sorbonna.

Când vorbi într'un rând despre *Logica ipotesei* ș̦i plimbă pe auditoriĭ sĕĭ de la Aristotele care a numit ș̦i introdus *ipotesa* în cercetările filosofice ș̦i sciințifice, ș̦i pênĕ la scóla scoț̦iană care, cu Thomas Reid, gonesc cu desĕvêrș̦ire ș̦i pe nedrept *ipotesa* din cercetările cugetătoruluĭ; când lămurit, bine legat ș̦i cu nenumĕrate probe luate din astronomiă, fisiologiă, filosofiă ș̦i filologiă, Iulia Hasdeu arĕtă că *ipotesa* caută fórte adeseorĭ în sciință sĕ precédă esperiența ș̦i demonstrați̦iunea, ș̦i combătu, ea tênĕră fată de 17 anĭ, argumentele scóleĭ scoț̦iane sprijinind tesa sa pe marile nume ale luĭ Co-

1) Iuliu Hasdeu: *Quinze ans.*

www.dacoromanica.ro

pernic, Kepler, Huygens, Newton, Leibnitz şi Cuvier, — profesorul şi studenţii se uitaŭ cu iubire şi ascultaŭ cu plăcere pe acéstă tênĕră străină, care le arĕta victorios că, departe, departe, spre Sóre-Rĕsare, Roma-Mumă a lăsat, ca şi'n Iluminata Galiă, aceiaşi putere de minte vióiă, adâncă, de lucruri nouĭ făptuitóre.

Câţĭ din tinerii carĭ o ascultaŭ şi carĭ nu cunosceaŭ póte ţéra nóstră de cât prin *Le Paysan du Danube* al luĭ La Fontaine, fură convinşĭ că, de la «Ţĕranul Dunărei» atât de elocinte în faţa Senatuluĭ roman şi pênĕ la Iulia Hasdeu, şi ţéra românésca făcut-a paşĭ gigantici.

Altădată, într'altă conferinţă de literatură istorică, Iulia Hasdeu esplică şi comentă cartea II din Erodot.

Tatăl eĭ studiase cartea IV pentru lamurirea istorieĭ române; fiica, la 17 anĭ, luă cartea II. In Sorbonna Parisuluĭ, părintele Istorieĭ, bĕtrânul Erodot, primi omagiele recunoscĕtóre ale uneĭ Românce, care întrevedea în opera neperitóre a Elinuluĭ licăririle străvechiuluĭ trecut al patrieĭ séle!

Şi ecourile Sorbonneĭ, carĭ nu maĭ resunaseră de numele iubite de *Român* şi *Românie* de când d. Alfred Rambaud vorbise de revoluţiunile luĭ Horia şi luĭ Iancu, resunară acum din noŭ, de aceleaşĭ nume, maĭ calde, maĭ iubite, prin vocea tênĕră şi elocinte a fiiceĭ luĭ Hasdeu!

www.dacoromanica.ro

Ce reamintiri! ce trecut în vecĭ presinte, şi totdéuna dureros! Jalea aduce cu grabă sub péna'mĭ tremurânda întrebarea sfâşiătóre a luĭ Musset:

Pourquoi promenez-vous ces spectres de lumière
Devant le rideau noir de nos nuits sans sommeil,
Puisqu'il faut qu'ici-bas tout songe ait son réveil?)

De ce!? de ce!? — Óre sciŭ eŭ de ce!?

Revin.

Sorbonna, cantul, pictura şi lucrările séle — poesiĭ, legende, cugetărĭ, drame schiţate, comedĭi începute, material pentru tesa sa de doctor în filosofiă *(Filosofia în literatura nescrisă a poporuluĭ român, teodicea, metafisica, logica, psichologia, etica)*, basme, corespondenţa cu parintele sĕŭ, în care, adeseorĭ Iulia Hasdeu critica cu un discernământ şi cu uă sagacitate estraordinara cestiunile literare, istorice şi filosofice la ordinea ţileĭ în Francia şi'n ţéra sa, —tóte acestea faceaŭ se trécă, şi pentru ea, şi pentru parinţĭ, şi pentru prietenele séle, timpul studielor ca visurile fermecatóre ale adormiţilor în fericire.

Aşĭ voi sĕ vorbesc de fericirea tataluĭ şi a mameĭ, şi mĕ'ngrozesc; aşĭ voi sĕ le zugrăvesc durerea, şi mi-e nemărginita mila. Ca Timante, picto-

1) Alf. de Musset: *Namouna*.

www.dacoromanica.ro

rul antichităţeĭ eline, arunc vĕlul cernit al durereĭ asupra mameĭ şi asupra tatăluĭ, carĭ împreună, ca Rachela în Rama, îşĭ chiamă aḑĭ copila, şi copila nu maĭ este.

Pe atuncĭ şi tatăl, şi muma primiaŭ laude după urma fiiceĭ lor, unul în ţéră, cea-l-alta în străinĕtate, — şi ambiĭ concentraŭ în momentul de faţa, în presintele trecĕtor, şi trecut, şi viitor, şi lume, şi fericire, şi tot ceia ce omul judecă drept sórele stralucitor al vieţeĭ, — şi care în realitate nu era sĕ fiă de cât vênt şi vifor, foc şi pară.

Atuncĭ, fetiţa li-era 'n viéţa. Aveaŭ «lumina», şi timpul trecea senin...

Et le temps s'écoulait comme fond dans la bouche
Un fruit délicieux sous la dent qui le touche,
Ne laissant après lui que parfum et saveur. [1])

Sănĕtósa, puternică, veselă, gluméţă şi blândmuşcătóre, Iulia Hasdeu lucra într'una. Lampa eĭ, şi véra şi iérna, se stingea cu mieḑul nopţeĭ pentru a se reaprinde după 5 séŭ chiar şi maĭ puţine césurĭ de odihnă.

A trai era pentru ea a scrie, citi şi cugeta ; mintea Iulieĭ Hasdeu strabătea fara 'ncetare întreg universul sciinţeĭ.

1) Lamartine : *Jocelyn.*

www.dacoromanica.ro

Şi când, ca poetuluĭ, i se punea întrebarea:

Voyageur, voyageur, pourquoi marcher sans cesse ?
Pourquoi toujours chercher un nouvel horizon ?
Pourquoi sur l'univers répandre ta jeunesse ?
Pourquoi ne pas dormir quand le sommeil te presse ?
Pourquoi toujours la tente et jamais la maison ?

Iulia Hasdeu rĕspundea ca acelaşĭ poet

J'ai peur de m'arrêter ; c'est l'instinct de la vie ! [1])

Sfârşitul luĭ 1886 şi'nceputul 1887 o găsiră şi o lasară maĭ gata decât totdéuna la luptă.

Lucra mereŭ.

In Aprilie 1888 era sĕ depună licenţa.

Peste un an, în 1889, uă dată cu centenarul Revoluţiuneĭ francese care a redat omuluĭ drepturile şi claselor umilite ale naţiunilor consciinţa puterei lor, Iulia Hasdeu, pentru obtenţiunea graduluĭ de doctor în filosofiă, era sĕ aducă în Sorbonna Parisuluĭ omagiele séle poporuluĭ român şi geniuluĭ luĭ.

Atuncĭ norul negru şi plin de nenorocire apăru pe orisontul neîntinat al acesteĭ vieţe.

Incepu sĕ verse sânge.

Era după 'nceputul luĭ 1887.—Ce 'mĭ pasa ! ḑise fecĭóra, şi'n faţa eroiceĭ séle nepăsărĭ toţĭ creḑură în inocuitatea acestor prime emoptisiĭ. Veni 'n ţéră

1) Maxime du Camp : *Chants d'Amour.*

www.dacoromanica.ro

în vacanţele luĭ 1887. Tuşia puţin. Doctoriĭ din Paris, doctoriĭ din ţéră ḑiseră că nu-ĭ nimic.

Cel care scrie aceste rânduriĭ a vĕḑut-o în Iuliŭ 1887, la Curtea-de Argeş.

Eră rumenă, frumósă, veselă, sveltă în talia-ĭ subţire şi mlădiósă, cu ochiĭ umeḑĭ de sglobiă fericire, prietenósă şi glumeţă, fără umbră de cochetăriă, înflăcărându-se în orĭ-ce discuţiune în care Idéalul şi Arta eraŭ în joc, rĕmânând pe părintele sĕŭ în glume şi'n sageţĭ curtene, cunoscênd tóte cestiunile ce se ridicaŭ în conversaţiune,—şi în tóte, cu tóte şĭ dín tóte respirând viéţa şi puterea minţeĭ în cea maĭ splendidă a lor arĕtare.

Cine ar fi creḑut atuncĭ că'n peptul eĭ cocea rĕul care nu iértă?

Ah! qui donc frappe ainsi dans la mère nature,
Et quel faucheur aveugle, affamé de pâture,
Sur les meilleurs de nous ose porter la main? [1])

Plecă la Paris.

Bóla se agrava din ce în ce. Cu tóte rugăciunile părinţilor, ale doctorilor, ale profesorilor, nu voi sĕ'şĭ întrerupă studiele pênĕ în Aprile 1888. Atuncĭ emoptisiele începură maĭ des.

Fu dusă, după consiliul doctorilor, la Montreux,

1) Musset: *A la Malibran.*

www.dacoromanica.ro

într'acea Elveţiă pe care, în alte timpurĭ, o visitase împreună cu părinţiĭ seĭ.

Putea sĕ scape, ḑiceaŭ doctoriĭ.

Bóla mergea nainte. O aduseră în ţéră, o duseră la Agapia, şi teribila şi ultima emoptisiă se declară pé drum.

Sângele ce vêrsă supse cu desevêrşire puterea fecióreĭ, care luptase cu atâta eroism pênĕ atuncĭ, în cât doctoriĭ ceĭ maĭ celebri, şi'n ţéră şi'n străinĕtate, credeaŭ âncă în însănĕtoşirea eĭ.

O aduseră iérăşi în Bucurescĭ,—călătoriĭ lug ubre, negre, înfăşate în întunerecul amar al desperăreĭ şi'n care nu se zăria, ca lumină arĕtătóre, de cât surîsul dulce, trist şi supus al tinereĭ fecióre !

O aduceaŭ iérăşi în Palatul derîmat şi rece al Arhivelor, ziduri vechĭ şi mâncate de lăcomia vremeĭ, — cetăţuiă pustiă în care soldaţiĭ par poposiţi ca'n ţéră duşmană.

Uă tăcere mormêntală înconjóră colina ; sgomotul viŭ al oraşuluĭ abia se urcă, slăbit şi confus, pênĕ în curtea cea mare a Arhivelor, în miḑlocul căreia uă biserică informă adauge uă culóre maĭ mult la acest tabel de jalnică părăginire.

Intr'un ast-fel de cadru se desevêrşi contrastul cel violent, care brăsdéză îngrozitor viéţa fecióreĭ.

Rumenă şi frumósă, veselă şi plină de viéţă, Iulia Hasdeu făcuse odinióră sĕ rĕsune aceste derîmăturĭ de cântecele eĭ de fericire.

www.dacoromanica.ro

Acum, bŏla cea fără milă secase tóte puterile fecióreĭ.

Diafană în albéţa'ĭ de marmură, Iulia Hasdeu simţea că, cu fie-care ḑi ce trece, viéţa scade în peptu-ĭ chinuit.

Nicĭ uă mâniă, nicĭ uă revoltă ; regrete şi sublimă resemnaţiune.

Scrisese în Marte 1888, pe patu-ĭ de durere, uă poesiă de geniala inspiraţiune întitulată *Mórtea.*

Je ne hais point la vie et ne crains pas la mort,
Car la mort est féconde et source de lumière.
Ce n'est pas d'un sommeil éternel que s'endort
Le mourant qui s'affaisse en fermant la paupière.
. . . . . .
. . . . . .
Le corps même qui reste ici-bas solitaire,
Quand l'âme l'a quitté pour s'envoler ailleurs,
Sert encore au travail éternel de la terre,
Et ce sont nos cercueils qui la parent de fleurs. [1])

Mórtea se apropia şi fecióra o aştepta cu surîsul pe buze.

Cu vocea stinsă dér tot caldă de iubire, ea 'şĭ mângâia părinţiĭ.

Părea uă vedeniă sântă care, uşóră şi străveḑiă, luminósă şi surîḑétóre, se arétă ochiloŕ în întunerecul bolnav al nopţeĭ.

In ḑiua de Sâmbătă, 17 Septembre 1888, la orele

1) Iulie Hasdeu: *La Mort* (din poesiele inedite).

www.dacoromanica.ro

2 după amiédĭ, — uitându-se cu dor în zarea sve-niruluĭ cuni

. . . dans un rayon de lumière,
Comme une vision légère,
Passent les ombres d'autrefois, [2])

Parisul, viéța'ĭ de fecióră, Sorbona, artă și stéua polară a minţiĭ séle : *Sciința*, — sufletul Iulieĭ Hasdeu îșĭ luă sborul, lin și candid, spre sferele eterne.

Cântase în magnifica poesiá *Solitude*, la 16 Aprile 1888, cu cincĭ lunĭ înaintea morţeĭ, călĕtoria sufletuluĭ în *Infinit* :

Viens, mon âme, allons bien loin,
Allons dans l'invisible espace,
Par où nul souffle humain ne passe,
Où n'atteint pas l'humain besoin ;
Allons-nous-en, mon âme, loin
Et du monde perdons la trace !

Allons-nous-en dans l'infini,
De l'idéal sonder les cimes,
Errer dans les hauteurs sublimes ;
Dans le ciel bleu, abri béni,
Tâchons de scruter l'infini
Et de ne plus voir les abîmes... [3])

La. Bruyère ḑicea ;

«*Si la science et la sagesse se trouvent unies en un même sujet, je ne m'informe plus du sexe, j'admire*».

2) Musset : *La nuit d'Octobre.*
3) Iulie Hasdeu : *Solitude.* — Din poesiele inedite.

www.dacoromanica.ro

Pe lângă sciință și înțelepciune — cuvîntul din urmă luat fiind în marea și vechia sa accepțiune,— în scrierile Iulieĭ Hasdeu noĭ maĭ admirăm și uă altă farmecătóre însușire: grația fecióreĭ.

Găsescĭ într'adevĕr în poesiele eĭ cea ce Sainte-Beuve spune că lipsia Eugenieĭ de Guérin, și-anume *la griffe virile;* dér acéstă putere bărbătéscă în plăsmuirea ideiĭ este temperată, îndulcită, așĭ dice catifelată de blândeța ingenuă a femeiĭ, care de curând a deschis ochiĭ asupra lumeĭ — un farmec maĭ mult în opera de primă și radiantă juneță a artistuluĭ.

Citițĭ scrierile dómneĭ de Sévigné și pe ale fiiceĭ séle, dómna de Grignan; percurgețĭ pe acelea ale dómneĭ de La Fayette; impresiunea finală ce vețĭ resimți va fi plăcută, iubită, întrégă spre lauda acestor pene alese ale literatureĭ mareluĭ secol frances.

Recitițĭ ênsĕ și poesiele Iulieĭ Hasdeu pe carĭ *Revista Nouă* le-a publicat în n-rul 10,1888 și vețĭ vedé că impresiunea finală va avé aceleașĭ frumóse calitățĭ, dér și un ce indefinisabil, maĭ delicat, maĭ plin de roua sincerității albe; un ce maĭ spontaneŭ și maĭ nepregătit în firea luĭ, și care, la sfârșitul citireĭ, vĕ va face sĕ esclamațĭ cu dulcéță cuvintele puse de Iulia Hasdeŭ în fruntea uneia din poesiele séle: *gioventù! gioventù!*

E uă deosebire care se percepe, dér care cu greŭ s'ar puté esprime.

www.dacoromanica.ro

Iulia Hasdeu scrie cum un copil se jócă, cum paserea cântă, cum rîul murmură, — firesce, fără silinţe, fără pregătiri, fără «*mânecuţele d-luĭ de Buffon*».

Oh! mânecuţele, dantelele, rochiele şi tóte acele nenumĕrate *chiffons* ale îmbrăcăminteĭ feminine, écă un ce pe care scriitórea-fecióră nu l'a avut nicĭ uă dată înaintea ochilor sĕĭ. Nu eĭ, de sigur, i s'ar fi putut aplica definiţiunea femeiĭ de Alphonse Karr: *la femme est un être qui s'habille, habille, se déshabille et se rhabille!*

Din contră, cu bunul simţ şi cu puterea de observaţiune estraordinară într'uă fiinţă atât de tĕnĕră, unele din *Cugetările* séle arétă cu câtă nepăsare, şi adeseorĭ cu câtă milă, Iulia Hasdeŭ se uită la femeia-Dantelă, la domnişóra-Jupon.

De altmintrelĭ, étă în ce mod scria Iulia Hasdeŭ despre femeiă:

«*Il est des femmes dont le sourire est exquis; «même lorsqu'elles sont laides, leur sourire éclaire «leur figure d'un rayon de beauté. Il en est d'autres, «belles même, qui ont un sourire hideux, repous- «sant, écoeurant. Elles relèvent leur lèvre supéri- «eure, retrécissant leur nez et faisant faire à leur «joue nn pli profond et disgracieux. Ces femmes-là, «leur sourire les dévoile: elles sont jalouses, intri- «gantes, acariâtres, insupportables. On connaît la*

www.dacoromanica.ro

«femme à son sourire, quand ce sourire lui-même «n'est pas étudié à l'avance, comme qui dirait un «sourire de convention».

Intr'uă altă *Cugetare*, tot despre femeiă, Iulia Hasdeu ḑice cu aceĭaşĭ dreptate :

«La femme a dans le coeur des qualités exqui-«ses, mêlées à tant de défauts, que les qualités en «sont paralysées, étouffées ; la femme est tendre, «mais elle est coquette, et par là devient insen-«sible ; —elle a les impressions vives et fortes ; mais «elles ne se gravent pas profondément dans son coeur; «elle est capricieuse et inconstante ; —elle est bonne «et généreuse, mais elle est jalouse : d'où la cruauté, «son amour pour l'intrigue ; —elle est sincère, fran-«che même, mais elle est faible et lâche, d'où son hy-«pocrisie, sa perfidie, ses éternels mensonges; — «enfin, ses qualités et ses défauts sont comme les «corps en chimie : les défauts s'y combinent avec les «qualités, mais ils sont les bases des combinaisons «et ont le pouvoir de changer les qualités en vices».

Pentru Iulia Hasdeu, suprema fericire era de a cugeta, de a citi în cărţĭ înţelepciunea trecutuluĭ, ér în presinte, în natură, în lume, în cugetare, ceia ce ea înţelegea şi ceia ce cu ochiĭ sĕĭ vedea şi întrupa.

De la 15 anĭ, Iulia Hasdeu a fost şi a rĕmas de părerea poetuluĭ :

Libre, on perce la nue ; on rampe en imitant !

www.dacoromanica.ro

De când a luat condeiul în mână şi pênĕ când, pe patu-ĭ de durere, abia putênd sĕ'l maĭ ţinä, scrìa *Cugetărĭ* pe micĭ bucăţele de hârtiä, Iulia Hasdeu a avut nota sa personală.

A fost şi a remas *ea.*

Şi astfel a fost totdéuna căcĭ, după cum am spus, pentru ea era uă necesitate, ua pornire iresistibilá a minţeĭ de a scrie, de a produce, de a realisa lumea de ideĭ carĭ clocotiaŭ în puternica-ĭ inteligenţă.

Marele pictor al Francieĭ, Eugène Delacroix, ḑicea uă dată: *«la stérilité n'est point seulement un mal-«heur pour l'artiste ; c'est une tâche au talent de «l'artiste. Toute production d'un homme qui n'est «pas abondant porte nécessairement un cachet de «fatigue».*

Şi Goethe credea că «talentul şi feconditatea sunt «insuşirĭ fórte vecine.»

Astfel se esplică cum, de la 1885 şi pênĕ la Aprilie 1888, Iulia Hasdeu a putut gramădi una dupa alta, în ascuns, fără ca nimenea, nicĭ chiar parinţii sĕ nu le sciä pe tóte — poesiele, cugetările, schiţele, de drame şi comedii, diferitele materiale alc teseĭ de doctorat, tot atătea probe ale necesităţeĭ de creaţiune continuă, bogată şi variä.

In poesiele şi'n cugetările séle, fecióra-poetă a atins tóte subiectele carĭ se înfacişéza de sine minţilor alese, şi nu s'a mulţămit numaĭ a le semnala

www.dacoromanica.ro

ci le-a arĕtat subt uă formă nouă, subt altă lumină :

Écă din *Cugetărĭ* vr'o câte-va.

⁂ — *Il y a des gens qui se disent vertueux, parcequ'ils aiment les bons ; aimer le méchant c'est, donc être un saint.*

⁂ — *Quand on aime une personne, on ne songe pas pourquoi on l'aime ; et tout ce que l'on déteste dans d'autres, on l'aime en celle-ci.*

⁂ — *Les philosophes prétendent haïr les combats, et ils combattent sans cesse entre eux ; c'est comme les grands conquérants qui prétendent toujours aimer la paix.*

⁂ — *Un monarque étranger qui règne sur le peuple dont il est aimé, c'est comme une fleur exotique plantée dans un beau jardin d'Europe : le jardinier la soigne et la cultive avec préférence, parcequ'elle est rare pour lui.*

⁂ — *Le bonheur n'intéresse pas dans le théâtre, ni dans le roman, Et pourquoi ? Serait-ce parcequ'on connait si peu le malheur, qu'il nous intéresse ? Et le bonheur nous est-il si connu qu'il nous semble banal ? Hélas ! non. Nous connaissons si peu le bonheur qu'il nous paraît invraisemblable lorsqu'il est sans mélange : tout homme, tout être doit souffrir, c'est la loi de la Nature. Or, ce qui n'est pas vrai ne touche ni n'intéresse pas. Voilà pourquoi le bonheur est monotone sur la scène.*

www.dacoromanica.ro

Cugetătóre cu mintea neaburită de nicĭ un prejudițiŭ, mergênd fără témă pênĕ acolo pênĕ unde o ducea drépta judecată, Iulia Hasdeu credea cu tăriă in Dumnedeire.

Ea dice :

Avez-vous entendu, quand la nuit est sans voiles,
La vaste mer chanter sa chanson aux étoiles ?
Quelle musique, amis ! Dieu parle en cette voix.
Sublime créateur de l'Infini, — son monde, —
Dieu prête à l'océan cette basse profonde,
Et l'océan chante ses lois.

Şi'ntr'altă poesiă, *Pourquoi je suis gaie,* scrisă într'un moment de melancoliă séŭ de descuragĭare Iulia Hasdeu adauge :

. . . . . accusez-moi bien de coquetterie.
Le malheur me va ; il faut donc que je rie.
Que voulez-vous ? J'étais faite pour le bonheur.
Oh ! l'horribe gaité qui sert de voile aux larmes !
Souvent à bout de force, et jetant bas les armes,
Je m'enfuis pour pleurer à l'autel du Seigneur.
Il sait pourquoi devant sa croix je m'agenouille,
Il comprend ma douleur, et quand mon oeil se mouille
Il regarde à ses pieds mon front humilié...

Rĕul necunoscut de care tênĕra poetă credea în momentul când a scris pe *Pourquoi je suis gaie,* că suferĕ, nu era amorul.

Oh ! nu.

Blond Amour aux traits perçans,
Tu produis des larmes ;
Mais ce n'est pas à quinze ans
Que l'on craint tes armes...

www.dacoromanica.ro

Ideĭa era totul pentru poetă. Iulia Hasdeu nu a vĕḑut în amorul lui Petrarca pentru Laura de cât partea ideală şi sublimă:

L'âme est tout; c'est le doigt de Dieu sur la nature.
L'âme ne peut mourir. Et le flot qui murmure,
Et les bois, et les monts, et l'univers, un jour,
Peut-être ne seront qu'ombre et que fumée,
Mais nos âmes vivront toujours, ma bien-aimée,
Rendant éternel notre amour.

Şi de aceia, în veselia sufletuluĭ, aducêndu-şĭ aminte de văicăriturile amoróse ale acelor poeţĭ şi poete.

. . . . . Qui, fous de sens rassis,
S'érigent pour rimer en amoureux transis,

Iulia Hasdeu mărturisesce cu sinceritatea încântătóre a inimeĭ séle:

Les oiseux qui, dans les cieux
Et sous la ramée,
Roucoulent mélodieux
Pour leur bien-aimée,
Nous font rire, Amour jaloux,
Mais comme des folles,
Car nous nous moquons de vous
Et de vos paroles.

Ér într'altă parte, cu aceiaşĭ sinceritate, dér cu o notă maĭ puternică şi maĭ înduioşătóre, Iulia Hasdeu ḑice:

O vous, qui de l'Amour me vantez la science,
Laissez-moi ma candeur et mon insouciance!
Laissez-moi profiter du fugitif moment,

www.dacoromanica.ro

Où par l'âge on est femme, et par le coeur enfant !
Laissez-moi libre et gaie errer par les prairies,
Sans que mon front chargé de sombres rêveries
Soit rougissant, ainsi que celui d'un voleur ;
Laissez-moi dans les bois cueillir le lys en fleur,

Chaste et pur, virginal et blanc comme mon âme ;
Laissez-moi fuir encore les défauts de la femme,
Être belle sans art, sans même le savoir,
De mes charmes naissants ignorer le pouvoir
Et vivre dans la joie ineffable et puissante
D'avoir mon coeur léger et mon âme innocente [1]).

Işĭ adora ţéra. Departe de dênsa, Iulia Hasdeu o vedea în vecĭ presinte înaintea ochilor inimeĭ, şi uitându-se la uă rosă care, tristă şi ofilită, se stingea în vasul eĭ-măreţ, poeta ḑice c'un duios smiţimênt de dor şi de iubire :

Le souvenir qui la dévore
Et la consume lentement,
C'est l'ombre des bois qu'elle adore,
C'est l'azur chaud du firmanent.
. . . . . .
Telle je suis, o fleur flétrie,
Arrachée à mon sol natal,
Je languis loin de ma patrie,
Comme toi dans ton fin cristal !

Când tóte operile eĭ vor fi publicate, când tóte poesiele şi cugetările vor fi strînse în volum, orĭcine va ;puté sĕ védă că unica plăcere a acestuĭ suflet ales era Frumosul ideal.

[1]) Iulie Hasdeu : *Dédain* (din poesiele publicate în studiul făcut de d. Aug. Clavel in *l'Etoile Roumaine* din Septembre 1887).

www.dacoromanica.ro

In momentul când mórtea îşi întindea vĕlul asupră-i, Iulia Hasdeu ceruse sĕ i se citéscă ceva, — căcĭ şi-atuncĭ, pe pragul vieţeĭ, ea considera ca suprema fericire tot pe nemărginitul, şi dulcele, şi chinuitorul *a sci*,—uă tréptă maĭ sus spre îndumnedeire.

O délices, o voluptê,
Contempler la vérité pure,
Sonder tes secretz, o Nature,
Et ton impassible beauté!
C'est la suprême volupté,
Dont le vif désir nous torture... [1])

1) Iulia Hasdeu : *Solitude.*

www.dacoromanica.ro

D-şóra Hasdeŭ pe catafalc (după natură de Heniţa).

Sunt nenorociriĭ a căror gróză întrece puterile închipuireĭ!

La auḑul şi'n faţa acestor trăsnete mintea nu voesce sĕ crédă că ele se pot întêmpla. Inima se sbuciumă într'uă nelinisce, întunecată ca cerul înaintea furtuneĭ; voinţa se sgârcesce asupra eĭ însĕ-şĭ şi, cu buzele înghiăţate de uă spaimă necunoscută, omul

www.dacoromanica.ro

îşĭ ḑice sie-şĭ — nenorocitul!—: nu! nu se póte! Mila Domnuluĭ e mare. Puterea omuluĭ a făcut minunĭ. Există în tot şi în tóte uă armoniă sublimă. Sunt legĭ carĭ guvernă şi 'mpodobesc viéţa. De aceĭa, nu! nu se póte! E un negru presimţimênt care m'atinge cu aripa-ĭ de jale şi 'nfricoşéză sufletul meŭ. Uă asemenea cruntă nenorocire ar necinsti mila Domnuluĭ, ar nimici puterea omuluĭ, ar sparge armonia sublimă a natureĭ, ar înfrânge şi spulbera legile vieţeĭ. Nu! nu se póte!

Işĭ ḑice, nenorocitul! aceste cuvinte în uimirea ce'ĭ împietresce gândurile şi, când caută sĕ fugă în lumea visurilor, când, cu sufletul şi cu inima, caută sĕ se avênte departe de realitatea îngrozitóre, — ţipĕtul sfâşiator al mumeĭ, gemetele sdrobite ale tatăluĭ, jalea celor ce'l înconjóră l'aduc cu tóte înaintea nenorocireĭ, ĭ-o arétă, i-o spun cu tótă a eĭ înfiorătóre întindere.

Cine, din ceĭ carĭ, anul trecut, avură mândria şi fericirea de a cunósce pe domnişóra Iulia Hasdeu, cine ar fi putut măcar bănui nenorocirea care'ĭ adâncesce astă-ḑĭ în desfrêul durereĭ?

Cuĭ s'ar fi părut cu putinţa că tênĕra fată vesela frumósă, spirituala, plină de viéţă şi rĕspândind în giuru-ĭ farmecul celeĭ maĭ candide fericirĭ, va avé sĕ stea astă-ḑĭ înaintea nóstră, în cosciugul rece, în maiestatea nemişcată a morţeĭ, gata a începe dru-

www.dacoromanica.ro

mul ce duce la vecie ; — fecióră închinată de crudimea neînduplecată a sórteĭ, nu iubireĭ nemărginite a părinţilor, nu prietenieĭ sincere a multora, nu admiraţiuneĭ entusiaste a tuturor,—ci, numaĭ şi numaĭ adânc-mâhniteĭ religiunĭ a suveniruluĭ ?

Nenorocire ! Nenorocire !

«Plângeţĭ, o fete ale Sionuluĭ, crinul ce plécă din «rândurile nóstre»—cântă proorocul pe harpa duiósă a inspiraţiuneĭ séle.

Er noĭ, carĭ scim cine a fost domnişóra Iulia Hasdeu, ḑicem astă-ḑĭ : plângeţĭ, o litere române, lucéfĕrul care, pe cerul nostru încă neluminat de pulbere de stele, avea sĕ strălucéscă cu puternice raḑe.

Şi astă-ḑĭ, acéstă comóră de inteligenţă intră în pământul trist şi rece, care o primesce cu eterna-ĭ nepăsare !

Nenorocire ! Nenorocire !

Şi noĭ aşteptam, cu românéscă mândriă timpul în care, pentru obtenţiunea graduluĭ de doctor în litere şi'n filosofiă, domnişóra Iulia Hasdeu, cea d'ântâiŭ dintre fiicele Românieĭ, avea sĕ provóce cu sciinţa eĭ admiraţiunea străvecheĭ „Sorbonne a Parisuluĭ.

Eŭ, căruia *Revista Nouă* a 'ncredinţat jalnica onóre de a da feteĭ Directoruluĭ sĕŭ cea din urmă închinăciune, am auḑit anul trecut, cu bucuriă şi admiraţiune, pe domnişóra Iulia Hasdeu discutând înaltele speculaţiunĭ ale filosofieĭ contimporane, des-

www.dacoromanica.ro

ficând şi elucidând cu fenomenală pĕtrundere cestiunile istorice şi artistice, conducêndu conversaţiunea cu sciinţa bogată a învĕţatuluĭ de frunte, cu gustul şi graţia fascinantă a fecióreĭ.

Scenă de neuitat!—avênd drept fond Carpaţiĭ şi bulgărul de aur care se ridică în verdéţă întunecată a muşcelelor, monăstirea Curţeĭ-de-Argeşĭ, şi drept personagiŭ de căpeteniă pe domnişóra Iulia Hasdeu, care desfaşura înaintea ochilor noştri, în trâmbe nesfârşite, podóbele uneĭ superbe inteligenţe.

Şi'n timpul când domnişóra Iuiia Hasdeu vorbia, muma îşĭ sorbĭa din priviriĭ copila, muma vedea în ochiĭ feteĭ, ca într'uă oglindă neaubŭrită, fericirea completă, mare, neţĕrmurită a vieţeĭ séle; ér tatăl citea pe fruntea eĭ fala viitóre a némuluĭ sĕŭ,—şi eŭ, necunoscutul, ascultând-o, mĕ duceam cu gândul la acele frumóse şi învĕţate profesóre ale facultăţilor de drept şi de litere din Bologna, Laura Bassi, Iulia Manzolini şi Maria delle Donne, şi'mĭ ţiceam că va veni timpul când şi Universitatea Bucurescéna va numĕra printre magistriĭ sĕĭ de renume pe domnişóra Iulia Hasdeu, care, pe umeriĭ tineriĭ dér de viţă, avea sĕ pórte şi sĕ urce âncă numele părinteluĭ sĕŭ.

Momente de indicibilă mulţămire sufletéscă, asupra cărora sórta astăţĭ aruncă vĕlul cernit al morţeĭ.

Amintiriĭ înduioşătóre pe cariĭ, ca mănuchiuriĭ de criniĭ, le depunem pe altarul Suveniruluĭ!

www.dacoromanica.ro

Şi'ncolo?... încolo nimic! căci ce póte face omul când Dumneḑeirea l'îngenuchiă înaintea cosciugului, hotarul fără trecătóre al vieţeï?

Sufletul tace, inima se'nchide şi pe dinaintea ochilor întunecaţï de lacrime trec umbrele fericirilor de odinióră!

«Jali-voï, Dómne, seninul vieţeï mele» cânta proorocul.

A cuï viéţă, o Dumneḑeule, fuse maï senină de cât viéţa domnişóreï Julia Hasdeu? Cine născu? cine crescu? şi cine sorbi sciinţa sub cele maï înviorătóre şi albe auspicie?

Natura grămădise asupră-ï tóte darurile!

In Paris, într'acel focar de sciinţe şi de arte, somităţile geniuluï frances se uitaŭ cu mirare şi cu iubire la acéstă frumósă tênără, care venise din spre sóre-rĕsare, pentru a da minţeï sale puterea completă de a se urca pe înălţimile din urmă ale sciinţeï umane.

Şi vĕḑênd-o poetă, artistă, cugetătóre, învĕţaţiï Franciеï fericeaŭ—o! nefericire—fericeaŭ pe mumă a căreï inimă crescea ḑilnic adorând succesele fiiceï sale; eï rîvniaŭ la bucuria adâncă a tatăluï, care mergea la Paris pentru a recolta laude dupĕ urma fiiceï séle!

Şi'n timpul acesta, cu surîsul pe buze, cu uă voinţă neclintită şi necunoscênd oboséla, domnişóra

www.dacoromanica.ro

Iulia Hasdeŭ frămênta în mintea eĭ tênără dér puternică cunoscinţele fără numĕr ale sciinţeĭ contimporane. Filosofiă, istoriă, literatură, poesiă, musică, —cerceta totul cu pasiune, şi cu acea sete nesfârşită care stăpânesce sufletele de elită, inimile înflăcărate de entusiasm!

Suia fecióra, eroică prin voinţă ca Vestalele Romeĭ; suia mereŭ, cu ochiĭ ţintă spre nobilul scop, avêntându-se spre culmile sciinţeĭ, când bóla care nu iértă se arĕtă în faţă-ĭ. Voi sĕ suiă 'nainte, sĕ uite în căldurile înviătóre ale sciinţeĭ durerile nimicitóre ale trupuluĭ.

Luptă deşértă! Vifor de curagiŭ generos, dér trecĕtor şi zadarnic!

Vĕdu că nu-ĭ cu putinţă, surîse cu tristeţe gândindu-se póte la ceĭ 19 anĭ aĭ vêrsteĭ séle şi se culcă supusă pe patu-ĭ virginal.

Intocmaĭ precum, în vechime, fiérele sĕlbatice ale circurilor romane sfâşiaŭ maĭ cu turbare pe martirele creştinismuluĭ a căror blândeţe ângerésca strălucea maĭ cu duioşiă; — tot ast-fel pe domnişóra Hasdeŭ, pe acésta tênără martiră a sciinţeĭ, bóla, monstru fără milă, o chinui maĭ cu cruḑime, secând 'ntr'ênsa isvorul vieţeĭ, maĭ iute de cât usucă sórele luĭ Iuliŭ picătura de apă după setósa cărămidă.

Şi totul se sfârşi!

www.dacoromanica.ro

Acum, sufletu-ĭ tênĕr se înalţă candid către splendorile eterne. Dumneḑeŭ o va primi în rândurile aleşilor sĕĭ; memoria domnişóreĭ Iulia Hasdeŭ va rĕmâne pentru totdéuna viă în sufletul şi'n inima tinerilor şi tinerelor nóstre; istoria literatureĭ române va consfinţi uă pagină înduioşată poesielor şi talentuluĭ tinereĭ martire; voinţa sa va fi dată ca neperitor şi strălucit model generaţiunilor viitóre,— dér totuşĭ, o fecióră, şi acum, când de pe pragul acestuĭ templu al sciinţeĭ şi literilor române îţĭ adresăm ultimul adio şi orĭ de câte orĭ în viitorime se va vorbi de domnişóra Iulia Hasdeŭ de pe buzele fie-căruia vor sbura cu amărăciune cuvintele negre:

Nenorocire! Nenorocire!

www.dacoromanica.ro

UN MORMÊNT-POEMĂ

Desgustat de netrebniciele lumeĭ, părăsit de prietinĭ şi chinuit de marĭ şi grele gândurĭ, Dante se plimba odată în tăcerea neîntreruptă a cimitirului de la Pisa — acel *Campo-Santo* faimos în istoria artelor italiane şi'n care s'ar crede că murmurul vêntuluĭ redeştéptă din seninĕtatea morţeĭ lumĭ întregĭ, adormite pentru veciă.

Cu privirea perdută în nesfârşitul amestec al gândurilor, Dante trecea dus pe lângă fiă-care mormênt, — ca un spectru eşit din lumea umbrelor şi alunecând de-a lungul aleielor ca purtat de uă putere dumneḍeéscă.

A tăcé, a cugeta, a te isola prin tine în tine, mulţămită spirituluĭ care te avêntă în ciuda corpuluĭ ce te 'ngreună sĕ remâĭ jos — supremă fericire!

Şi'n timpul când marele cugetător al Florenţeĭ, spirit ales în pleiada spiritelor alese, colinda pe lângă morminte ca şi cum ar fi început călĕtoria din care

www.dacoromanica.ro

nicĭ un călător nu se maĭ reîntórce pe calea pe care a plecat, — un călugăr 'l opri şi, amestecând glasu-ĭ strain în concertul glasurilor cari umpleaŭ mintea şi inima luĭ Dante, 'l întrebă ce caută? ce voiesce?

Poetul îşĭ coborî privirea, din înălţimile eterne în carĭ plana, asupra acestuĭ corp, şi, cu uă voce venind dintr'alte lumĭ, rĕspunse călugăruluĭ: *pace! pace! pace!*.

Acéstă dorinţă te coprinde în mrejile'ĭ nevĕḑute când, suind colina Filaretuluĭ, intri, pe pórta cea mare a cimitirŭluĭ de la Bellu, pe sub bolta căreia ḑilnic rĕsună suspinele şi jalea celor cari vin se aducă pământuluĭ ceia ce pământuluĭ e scris sĕ fiă dat.

Pace şi isolare! chiar lumea care prin prejuru-şĭ vine şi trece, calcă într'alt fel; la sgomotul paşilor, şi cuvintele, alt-fel rostite, se aud ca un ecoŭ lung depărtat, jalnic şi obosit, — *lungo, lontano, piangevole, stanco*, cum ḑice Carducci cântând munca natureĭ.

Intrând în aleia cea mare, şi îndreptându-te spre biserică, la laturea altaruluĭ, pe stânga, un mormênt ţi-atrage şi'ţĭ pironesce pentru multă vreme privirile.

Doritor de pace senină şi nu chinuită, apropiă-te! Omule, care creḑĭ mórtea ca uă simplă trecere din astă vale a plângerilor din colo, unde nu e nicĭ jale nicĭ suspine, vino cu fruntea iluminată de raḑele

www.dacoromanica.ro

credinţeĭ şi cu surîsul speranţeĭ pe buze; vino şi'ţĭ veḑĭ visul întrupat în marmură şi'n florĭ, în fer şi'n fluturĭ, în luminele arteĭ şi'n lacrimile înduioşătóre ale iubireĭ şi eterneĭ amintirĭ, — contrastele vieţeĭ de aci, prevestind cu a lor fire unitatea în perfecţiune a vieţeĭ de dincolo.

Nu citi ântâiŭ inscripţiunile! Nu; uită-te la lucrurile mute; tăcerea lor e maĭ vorbitóre de cât orĭ-ce stă scris. Şi marmura, şi ferul, şi sticla, şi bronzul îţĭ vor spune că acesta'ĭ mormêntul *Domnişòreĭ Iulia B. P, Hasdeu, născută la 2 Novembre 1869. Martira iubireĭ de sciinţă şi artă. Mórtă la 17 Septembre 1888*,—tot ast-fel spune şi inscripţiunea după uşuliţa de pe laturea anterióră a altaruluĭ din mormênt.

Totalitatea construcţiuniĭ, unică în felul eĭ, simboliséză douĕ sfere: d'asupra, pe pămênt, sfera materială cu ocupaţiunile şi preocupaţiunile eĭ; în lăuntru, sub pămênt, sfera ideală cu aspiraţiunile eĭ spre infinit; séŭ, cu alte cuvinte, materia e espusă din capul loculuĭ vederiĭ trecĕtorilor, pe când idealul e ascuns şi trebue sĕ'l cauţĭ.

Sus, stâlpiĭ grilagiuluĭ sunt suluri marmoree de vechĭ manuscrise, legate între dênsele cu grilagiul în urzéla de fer a căruia albul virginal se mărită cu verdele azuriŭ şi cu galbenul de aur, spre a forma porumbeiĭ ce se privesc pentru a sĕ săruta, şi co-

www.dacoromanica.ro

rónele sprijinite pe arma nebiruită a timpuluĭ nostru: *condeiul*. Lanţurĭ legate în noduri gordiane atârnă de stâlpiĭ de fer aĭ intrăreĭ; de pe vêrful acestor stâlpĭ se avêntă flacărĭ în sus, tot maĭ sus — *excelsior !*

In faţa intrăriĭ, dominând totul şi cu culórea galbenă blajină domolind vioiciunea ceĭor-l-alte culorĭ se 'nalţă un tron-bibliotecă de uă formă particulară, susţinut de douĕ colóne încoronate cu frunḑe de ederă, simbolul încurcăturilor acesteĭ lumĭ. Totul e dintr'uă singură bucată de pétră, naltă aprópe de treĭ metri; un monolit de Albescĭ. Pe frontispiciŭ inscripţiunea în litere de aur: *Maĭ şeḑi puţin !* Ascultă, privitorule, apropiă-te; totul e atât de vesel şi de senin, şi raḑele sóreluĭ se sbegue printr'aceste culorĭ atât de iubitor, în cât îţĭ simţĭ inima că sĕ înmóiă. Vino! Jos sunt rafturile bibliotecĕĭ; pe cotorul volumelor colorate se citesc titlurile cărţilor şi numele scriitorilor cari sunt, în reslăţirea vécurilor, fala spiritului omenesc, proba vĕdită că avem în noĭ scânteia Dumneḑeiriĭ. Evangelia, cărţile Orientuluĭ străvechiŭ, Platon, Victor Hugo, Dante, Milton, Petrarca, Darwin, Mickiewicz, Shakespeare, Spinoza, Kant, — condeiul, — ĭérăşĭ, şi 'ntr'una, şi mereŭ condeiul ! — călimara, volumele d-şóreĭ Iulia Hasdeŭ şi portretul eĭ. In interiorul tronuluĭ, un césornic de bronz incastrat în granit; a stat la 1 şi

www.dacoromanica.ro

jum., când viéţa de aci s'a oprit pentru corpul Iulieĭ B. P. Hasdeŭ.

Şedĭ pe tron, obositule de munca vieţeĭ séŭ de frămêntările durereĭ; odihnesce-te şi, pentru că puterea, ca şi lumina, vine de sus, ridică'ţĭ ochiĭ.... De ce'ĭ plecĭ cu grabire? Ce'ţĭ încruntă privirea? Ce'ţĭ sbârcesce fruntea?... A! sciŭ! un cap de mort de marmoră albă, încastrat în cerul tronuluĭ, cu uă mare gură deschisă, adânc scobită în lăuntru ast-fel că sĕ póte băga pumnul. Ş'apoĭ, de ce te speriĭ, copile al pămêntuluĭ şi al morţeĭ? *La sève de la vie a jailli de la mort.* Reînalţă-ţĭ privirile spre capul de mort, şi citesce geniala inscripţiune care, ca un şirég de mărgele, înconjură capul de mort: *Lăsaţĭ rândunica sĕ'şĭ facă cuibul.* Stăĭ şi cugetă, privitorule, odihnesce-te în pacea mormântuluĭ; fiĭ liniscit, mórtea ţi-e d'asupra capuluĭ. Acésta'ĭ viéţa viă, căcĭ mórtea i-e temeiul!....

Acest tron-bibliotecă, orĭ-cât de întreg la prima vedere, nu este încă isprăvit; am vĕḑut la d. sculptor Storck modelul dupĕ care lucrarea se va termina şi se va aşeḑa pênĕ la 1 Maiŭ. D'asupra monumentuluĭ, vor fi doĭ sfinxĭ din pétră de Câmpulung, ér pe aceştĭ simbolĭ aĭ enigmeĭ se va înălţa un glob pământesc de marmoră albă de 70 centimetri în diametru, cu cele cincĭ continente colorate,

www.dacoromanica.ro

fără alte indicaţiuni de cât numaĭ treĭ petricele strălucitóre la punctúrile unde sunt: Paris-Roma-Bucurescĭ.

Acest măreţ glob completézĕ pe deplin ideia materialismuluĭ pămîntesc, pe care 'l represintă întréga parte exterióră.

Şi-acum, vino, prietene, sĕ ne coborîm în mormînt: sĕ lăsăm rândunica sĕ-şĭ facă cuibul în gura de mort, ér noĭ sĕ călcăm cele ḑece trepte de marmură ale scăreĭ pentru a pĕtrunde jos, de unde spiritul sĕ 'nalţă dus pe aripele credinţeĭ.

Dér maĭ întâiŭ, un cuvênt despre acéstă scară. Făcută din fer văpsit negru, cu trepte acoperite de marmură albă, ea este un *pont-levis* din timpul Cavalerismuluĭ. Cele cincĭ trepte de sus sunt fixe; cele cincĭ de jos se pot rădica pe balamale, acăţându-se cu lanţurĭ de o arcadă, astfel că spaţiul de desubtul scăriĭ remâne liber, când va fi sĕ se aşeḑe uă remăşiţă mortală într'unul din cele douĕ cosciuge de fer, aşeḑate acolo de pe acuma.

Trecem înainte.

La intrare, pe frontispiciŭ, citim cuvintele înţelepciuneĭ senine:

Trecĕtorĭ, priviţĭ d'asupra.

Cugetătorĭ, căutaţĭ în lăuntru.

Mórtea dă viéţă.

Cobóră! Étă-ne jos. Pentru ce respiraţiunea nu

www.dacoromanica.ro

ţi se 'ngreóe ? Pentru ce nu simţĭ că te 'nvĕlue şĭ te apésă acel aer năbuşitor al altor necropole ? de ce privirele-ţĭ se plimbă liniscite şi scânteiătóre de viéţă împrejurul tĕŭ ? Dómne ! pentru că de la intrare aĭ simţit că nimic din cele ce te înconjóră nu'ĭ lugubru ca viéţa mórtă séŭ ca mórtea fără viéţă. Nu escĭ în mormênt, escĭ într'un templu făcut întreg din marmură de Carrara, într'unul dintr'acele *templa serena* ale înţelepciuneĭ, aşa cum le pricepeaŭ spiritele marĭ ale vremurilor bĕtrâne.

In fund, uă oglindă care se aşterne pe întreg peretele bolteĭ, prelungesce privirile, irreal, în infinit. De-asupra'ĭ un compas, mĕsura, decĭ armonia în economia prestabilită a Imensuluĭ-Tot. De uă parte şi de alta, la colţurile de jos ale oglindeĭ, pe marmura altaruluĭ, douĕ vitralie, din dosul cărora licuresc douĕ candele în majestatea liniscită a templuluĭ şi iluminéză douĭ ângerĭ pe sticlă,—chipul frumos şi privirea scânteietóre în arcanele sciinţeĭ a Fecióreĭ, în onórea căreia templul se 'nalţă.

Inscripţiunea de pe acéstă marmură,—uă masă de altar—glăsuesce as-fel :

Cu voia luĭ Dumneḍeŭ
s'a sĕvĕrşit acest templu spiritist intocmaĭ
după planul dat cu tóte amĕnuntele de
Julia Hasdeŭ

www.dacoromanica.ro

EXECUTOR FIIND B. P. HASDEŬ
DUPĂ INDEMNUL CĂRUIA AŬ LUCRAT
SCULPTURĂ I. GEORGESCU
MARMURĂ ŞI MOSAIC FRAŢII AXERIO
FERĂRIĂ A. O. CZIPSER
VITRALIŬ ZIEGLER ŞI SCHMIDT
BRONZ : PH. SCHWEICKERT
MDCCCXC
CU VOIA LUĬ DUMNEDEŬ.

Interior şi exterior, acest templu s'a construit fără nicĭ un architect, fără nicĭ un inginer, fără nicĭ un antreprenor : totul s'a esecutat treptat, în curs de un an, după desemnurĭ şi modelurĭ în carton date de tatăl rĕposateĭ.

Jos, lângă altar, la colţurĭ, lipite de altar şi de părţiĭ de marmoră aĭ bolteĭ, două postamente pentru busturĭ viitóre, de uă cam dată pentru două frumóse vase albastre de Sèvres cu florĭ artificiale; în faţa altaruluĭ, în centrul templuluĭ, bustul Iulieĭ Hasdeŭ din soclul căruia plécă întt'uă parte şi alta două uscióre de fer şi oţel carĭ separă altarul de spaţiu cel-l-alt al bolţeĭ şi carĭ represintă doĭ sorĭ cu rade de aur şi argint pe fond azuriŭ. Din dosul soclului este gravat versul din poesia Iulieĭ Hasdeu «Pétrarque à Laure» :

www.dacoromanica.ro

Que l'homme aime le beau partout, en toutes choses;
Qu'il l'aime dans les fleurs de juin à peine écloses,
Dans les bois, dans les eaux et dans le grand ciel bleu;
Dans toute action pure et droit élevant l'âme,
Dans un coeur innocent, dans une noble femme:
A la fin, il trouvera Dieu!

In spaţiul anterior al templuluĭ, la drépta intrând, mescióra de lucru a tinereĭ poete, de care stă un registru acoperit pênĕ acum de sute de iscăliturĭ ale ḑilnicilor pelegrinĭ, operele eĭ, şi drept scaune, unul aci şi alte într'alte părţi, nisce cubuŗĭ de *Domino*, ale căror puncte negre pe marmură albă masivă îşĭ aŭ simbolica lor semnificare, ca şi fiă-care punct în acest templu, căcĭ aice, ca şi sus, nu e un singur lucru care sĕ nu'ţĭ vorbéscă ceva şi despre ceva dintr'astă lume séŭ din lumea cea mare şi eternă a spiritelor.

Intre cele patru colóne de oţel dintr'uă parte şĭ patru din cea-l-altă, carĭ sprijină bolta şi'ĭ dă uă tăriă care va infrunta timpul, lanţurĭ aurite şi nikelate, de unde atârnă ḑecimĭ de coróne.

Sub scară am spus deja că sunt douĕ cosciuge. De laturĭ, pe păretele din stânga, săpat în marmură şi poleit, sub uă stea octogonă cu fondul albastru, următorul creḑ spiritist: «*Legea religiòsă:* Crede. «△ Crede în Dumneḑeŭ. Crede în nemurirea «sufletuluĭ. Crede în darul comunicăreĭ cu ceĭ «duşĭ. □ *Legea morală*: Iubesce şi ajută. △ Iu-

www.dacoromanica.ro

«besce şi ajută némul. Iubesce şi ajută pe cine «te ajută şi te iubesce. Iubesce şi ajută fără a pre-«cugeta la folosul tĕŭ.» Pe păretele din drépta, continuarea inscripţiunĭ din stânga: □ *Legea socială.* «Nu necinsti. △ Nu necinsti pe tine însu'ţĭ, ca să «te cinstéscă alţiĭ. Nu necinsti pe alţiĭ, ca să te «cinsteştĭ pe tine însu'ţĭ. Nu necinsti munca, căcĭ munca «e viéţa. □ *Legea filosofică.* Când-atuncĭ. △ Când «faptul ţiĭ, atuncĭ adevĕrul sciĭ. Când nu vreĭ să «creḑĭ, atuncĭ nu poţĭ sĕ veḑĭ. Când cauţĭ dovadă, «atuncĭ găsescĭ tăgadă.»

Şi-acum, cugetătorule, după ce aĭ citit şi veĭ cugeta la adâncimea acestor adevĕrurĭ, ridică'ţĭ privirile pentru a'ţĭ explica de ce lumina este atât de veselă, de viă şi de amabilă, într'acéstă criptă în care poesia pare a încălḑi inima şi a însenina sufletul.

Plafondul de un albastru admirabil şi ferestrile luminătoruluĭ de sus cu ângerĭ trandafirĭĭ, precum şi oglinda din firida plafonduluĭ, îţĭ vor explica lumina înveselitóre a mormêntuluĭ, şi acea simţire de quietudine prietinósă ce ţi-a coprins inima. In luminător pe pereţiĭ lateralĭ, portretele de familiă ale Iulieĭ Hasdeŭ, fiă-care în câte uă stea de bronz:

Pe drépta, fiind spre altar: *Iulia Hasdeŭ* (1869—1888), *Bogdan tatăl* (1838—), *Iulia mama* (1840—), *Tadeŭ strabunul* (1769—1835), *Niculae unchiul* (1840—1860).

www.dacoromanica.ro

Pe stânga, făcênd faţă celor din drépta: *Alexandru bunicul* (1811—1870), *Valeria străbuna* (1800—1860), *Elisa bunica* (1824—1848), *Boleslaŭ moşul* (1812—1886).

In aceĭaşĭ firidă, avênd stele-portrete de maĭ sus de douĕ lanţurĭ, chĭar în faţa bustuluĭ Iulieĭ Hasdeu, se află ca şi când ar fi în aer un al doilea altar, un mic altar superior, cu treĭ busturĭ din terracotta de o esecuţiune remarcabilă Christ avênd la drépta pe Shakespeare şi la stânga pe Victor Hugo; din dosul acestor busturĭ este uă oglindă şi uĭ altă oglindă în laturea opusă a firideĭ, astfel că ambele oglinde reflectându-se şi reflectând tot-odată pe îngerii de la feréstră, produc efectul feeric al unuĭ infinit paradisiac.

Ne 'ntórcem un moment la altarul cel mare, sub care zac remăşiţele pământescĭ ale Iulieĭ Hasdeŭ. D'asupra luĭ plafondul e compus din douĕ table de marmură albă represintând uă carte deschisă, pe cele douĕ pagine ale cărĭeĭ, îndoite la margine peste unghiurile ocupate de candele, stă scris cu aur în opt patraturĭ albastre numele luĭ Dumneḑeŭ: grecesce, latinesce, arabesce, evreesce, chinesesce, cu ieroglifĭ, cu cuneiforme şi cu devanagari.

Şi pretutindeni, şi sus, şi jos, pe altar, atârnate de lanţurĭ, la picióre̊le tronuluĭ-bibliotecă, aruncate pe pământ, florĭ, şi iérăşĭ florĭ. *Manibus date lilia*

www.dacoromanica.ro

plenis, par a ḑice busturile din firidă : Christ, Shakespeare şi Victor Hugo. Florĭ şi iérăşĭ florĭ, cer şi fluturiĭ cu aripele destinse, aninaţĭ pe buzele arcadelor, şése la altarul inferior şi opt la cel superior.

Poesiă şi simbolism, — în totul uă neturburată şi placidă veseliă, ceva care mulţămesce pe cugetător, pe artist, pe trecĕtor, şi le covĕrşesce unica dorinţă ce'ĭ stăpânesce în cimitire, dorinţa păceĭ senine, şi decĭ sborul de nimenĭ jicnit spre sferile ideale.

Te aşeḑĭ pe unul dintr'acele cuburĭ închinate Domnuluĭ: «Domino». Lasă'ţĭ ochiĭ sĕ îmbrăcişeze tóte părţile templuluĭ; se vor plimba cu iubire prin tót^e colţurile luĭ, dér la urmă se vor pironi tot asupra chipurilor iluminate de candelele ascunse ale altaruluĭ. Ţi se va părea că îngeriĭ se 'nalţă din ce în ce maĭ sus şi că privirile lor scânteiă de lumina geniuluĭ şi de candórea virginităţiĭ. Părerĭ iubite, carĭ te fac sĕ creḑĭ că aceĭ îngerĭ sunt, cum ḑicea Dante.

. . . . . una cosa venuta
Dal cielo in terra a miracol mostrare.

In adevĕr, acest mormênt fără păreche, represintă într'un mod plastic uă poemă în douĕ cânturĭ: d'asupra, pământul cu globul seŭ şi cu vanităţile séle de aḑĭ pênĕ mâine; în fund, cerul cu stele şi cu îngerĭ într'un infinit de lumină.

www.dacoromanica.ro

Şi aşa'ĭ *Morméntul-Poemă*, care fărmecător va rĕmâné totdéuna, şi când raḑele sóreluĭ de véră îl vor face sĕ scànteiă într'uă mare de aur, şi când lumina estompată a ḑilelor de iérnă va catifela vioiciunea culorilor!

www.dacoromanica.ro

C. A. ROSETTI

www.dacoromanica.ro

C. A. ROSETTI

www.dacoromanica.ro

C. A. ROSETTI

Uriașă va fi munca aceluia care, mai târdiŭ, va năzui a face pentru viitorime icóna completă și adevĕrată a vieței luĭ C. A. Rosetti.

Nu sunt treĭ âncă, în istoria ţĕrilor române din secolul XIX, ómeniĭ carĭ se fi întrupat cu atâta deplinĕtate ca Rosetti tot ce a fost luptă, decĭ viéţa, decĭ aspiraţiunĭ, în inima și 'n mintea tuturor Românilor.

A scrie viéţa luĭ C. A. Rosetti va sĕ ḑică a povesti pe larg și 'ntr'una *viéţa Românieĭ* în ţĕră și'n străinĕtate, pe tóte tĕrêmurile și'n tóte direcţiunile.

In inima și'n mintea acestuĭ ales din aleșiĭ poporuluĭ român eraŭ córde nenumĕrate, carĭ resunaŭ îndata ce un curent se punea 'n mișcare venind dintr'orĭ-ce parte a lumeĭ.

Asupra luĭ, de a lungul a 50 de anĭ din viéţă cea maĭ plină și cea maĭ roditóre a Românismuluĭ

www.dacoromanica.ro

se vor aţinti, cu vrere orĭ fără vrere, ochiĭ istoriculuĭ, căcĭ totdéuna şi fără greşĭ, în primele rânduriĭ ale marilor noştri luptătoriĭ, istoricul va vedé pe C. A. Rosetti luptându-se, alt-fel de cât toţĭ, cu uă minte care era numaĭ a luĭ, cu un entusiasm care era numaĭ al luĭ.

Şi va trebui istoricul, cu vrere, orĭ fără vrere, sĕ védă, sĕ constate şi sĕ mărturiséscă că puterea acestuĭ om a fost, nu o dată, ci de sute de orĭ, atât de mare, atât de covêrşitóre şi atât de comunicativă, în cât sate, oraşe, uă ţéră întrégă, şi'n dese rânduriĭ ţĕriĭ multe, locuite de Românĭ, şi'aŭ uitat şi mintea, şi voinţa, şi pornirile lor, pentru a judeca şi pentru a simţi, în momente măreţe şi hotărîtóre, prin şi cu mintea, inima şi entusiasmul luĭ C. A. Rosetti, — *«cel maĭ democrat dintre noĭ toţĭ»*, după cum declara adese orĭ Ion C. Brătianu când, uitându-se în ochiĭ ceĭ marĭ şi blânzĭ aĭ luĭ Rosetti, citea în eĭ iubirea cea nemărginită pentru popor şi pentru ceĭ ce luptaŭ pentru popor.

De aceia ţic că a scrie viéţa luĭ C. A. Rosetti va se ţică a scrie viéţa Românieĭ, viéţa *Românităţiĭ* de-a lungul a 50 de anĭ şi maĭ bine.

II.

Nu acéstă iubită, dér mare şi doborîtóre sarcină voim a purta astă-ţĭ pe umeriĭ noştri; nu cu viéţa

www.dacoromanica.ro

luĭ C. A. Rosetti voim a însoți portretul pe care îl punem aḑĭ în fruntea paginelor acestora — ci în câte-va condeie rĕsleţe, ne 'ncumetăm a arĕta cu graba timpuluĭ nostru ceva din activitatea luĭ literară, a reaminti numaĭ uă parte dintr'acest complex bogat în de tóte.

Şi maĭ întâiŭ, fiă pentru criticul care despică cu uă lupă adese-orĭ fumură firul de pĕr în patru, fiă pentru omul care vede ce este şi'l spune cum este, ceia ce reiese maĭ desluşit şi se arétă maĭ lămurit într'acéstă nemuritóre individualitate, este dorinţa de a sci totul. *Il faut tout voir pour tout savoir* — cată să veḑĭ totul, ca să sciĭ totul, — era unul din articulele creḑuluĭ luĭ Rosetti din tóte momentele vieţeĭ luĭ. Mulţămită seteĭ celeĭ nepotolite de a cunósce cât maĭ multe adevĕruri marĭ şi aḑĭ séŭ maĭ tărḑiŭ folositóre; mulţămită uneĭ puterĭ minunate de a percepe şi de a'şĭ asimila pe dintregul cele ce se potriveaŭ minţeĭ şi inimeĭ luĭ, Rosetti nu avea preferinţe; Rosetti citea tot. S'ar crede adeseorĭ că, pentru ómenĭ de felul luĭ, proverbul *on ne peat courrir deux lièvres à la fois* — «nu poţĭ ţine douĭ pepenĭ într'uă mână» — încetéză de a fi adevĕrat. Incepeaŭ de tóte şi, în limitele puterinţelor deatuncĭ, făceaŭ de tóte ómeniĭ generaţiuneĭ în miḑlocul căreia apare ca protagonist C. A. Rosetti.

Armata, la dênşiĭ, mergea alăturĭ cu teatrul; acesta

www.dacoromanica.ro

cu politica; politica cu poesia; poesia cu comerciul — tóte la un loc, unite între ele printr'uă legătură ce apare strălucitóre orĭ-cum ţi-aĭ întórce omul, şi care legătură este veselia, încrederea 'n sine, neînfrânta energiă, entusiasmul.

Rosetti a fost vesel de când s'a născut şi, cu câte-va luni înainte de mórte, chinuit de cumplite dureri, nu scăpa nicĭ uă ocasiune fără sĕ facă asupră-i una dintr'ale luĭ observaţiunĭ vesele, adevĕrate şi adeseorĭ muşcătóre .... *pour ce que rire est le propre de l'homme*, ţicea el cu Rabelais, într'un rând când citise pe chipul unuia din noĭ un fel de încurcată mirare.

In 1853, când plecase cu Stefan Golescu şi cu Dumitru Brătianu din Paris spre Orient, pentru a căuta sĕ intre în ţéră séu sĕ se ducă în Crimeia, Rosetti scrie într'una din notele ţiaruluĭ sĕu de călĕtoriă: «*este 'n natura mea de a glumi*», şi, maĭ la vale, din Malta, la 3 Decembre, într'acelaşĭ ţiar, el adauge: «inimele ni sunt închise, dér avem un «capital de veseliă care ne susţine».

In ţéră, probabil între 1834 şi 1837 fusese în armată, sub comanda maioruluĭ Engel. Veselia şi spiritul luĭ 'l făceaŭ sĕ fiă adorat de camaraḑĭ, şi asprimea comandantuluĭ se evapora tótă înaintea uneĭ argumentărĭ hazliĭ a iunkĕruluĭ Rosetti.

Boer de viţă vechiă, Rosetti călcâ rîḑênd tóte

www.dacoromanica.ro

acele ridicule piedicĭ carĭ despărţiaŭ clasele societăţiĭ române din vremurile tinereţilor séle. In prăpastia care despărţia pe boer de neguţător, Rosetti în prosa şi în versurĭ, aruncă tóte caftanele şi işlicele, pentru a'şĭ face uă punte de trecere, a 'ntinde tot uă apă de la vlădică la opincă şi a deschide el—Rosetti, Cretzén, Obedén şi Cornescu — librăriă, adică pravaliă, în care mătuşa luĭ, Dómna Cornescu, nu putea intra decât după ce leşina uă dată séŭ de douĕ orĭ acasă, — de óre ce când vizitiul o întreba : unde mergem, coconiţă ? — nobila dómna trebuia sĕ rĕspundă : la 'conu Costake la visită... la prăvăliă !

La Paris, unde plecă sĕ 'nveţe după 1840 cu Ión Brătianu, Dumitru Brătianu, Rosenthal şi unde întalni pe d. Ión Ghica, pe Alexandri şi pe Cuza,— la Paris, veselia luĭ Rosetti înviora totdéuna dorul şi întristările tuturor.

Nimenĭ nu reuşia maĭ bine de cât dênsul se înlocuéscă un fel de bucate cu uă anecdotă, cu uă vorbă de spirit séŭ cu uă istorióră potrivită cu situaţiunea în care se găsiaŭ. Nimenĭ nu scia sĕ'şĭ mature şi sĕ'şĭ diretice maĭ bine odaiţa de student de cât Rosetti. «Sĕ măturăm, sĕ scuturăm, sĕ aruncăm pehlivăniĭ» cânta el celor cari veniaŭ sĕ'l védă şi'l gasiaŭ *«iglindisindu-se»* cu acéstă însemnata lucrare.

Totuşĭ, cursurile de la *Collège de France*, unde

www.dacoromanica.ro

în vremurile acelea, profesaŭ Michelet, Quinet şi Mickiewicĭ eraŭ frecuentate de dênsul cu uă atenţiune neobosită. Focul acestor treĭ marĭ «dascălĭ» atunci s'a aprins în inima luĭ Rosetti, şi d'atunci nu s'a maĭ stins pênĕ la mórte. Entusiasmul cu care a vorbit tótă viéţa despre aceştĭ învĕţătorĭ aĭ tinereţilor séle te făcea sĕ jurĭ că 'ĭ aude orĭ de câte orĭ povestia despre dênşiĭ.

De altmintrelĭ, pentru a sorbi cu nesaţiŭ învĕţăturile luĭ Michelet, Quinet şi Mickiewicĭ, Rosetti era pregătit atât de firea luĭ în totdéuna caldă cât şi de învĕţăturile luĭ Aristia, profesorul de la Sf. Sava, despre care şi Rosetti şi Ión C. Brătianu ḑiceaŭ adesea: rar om care se fi putut sĕ'ţĭ insufle maĭ mult şi maĭ adânc iubirea de patriă şi de lucrurĭ marĭ ca acest dascăl grec!

Aristia 'l învĕţase grecesce şi'ĭ arĕtase fericirile cu carĭ patriotismul umple inimele; profesoriĭ francesĭ din Bucurescĭ (unul era Liébert) şi în urmă, la Paris, scriitoriĭ şi profesoriĭ ceĭ marĭ îĭ deschiseseră orizonturĭ nemărginite maĭ cu deosebire în cămpiele romantismuluĭ; tot în Bucurescĭ, doctorul Bernhard Stolz l'învĕţase englezesce înainte de 1843 şi 'l ajutase a pricepe şi traduce pe Lord Byron.

Din operile poetuluĭ engles, Rosetti traduse şi publică la 1843 poema *Manfred*, pe care o însoţesce cu cunoscuta prefaţă: «Socrate a ḑis, séŭ dacă

www.dacoromanica.ro

n'a ḑis, avea de gând sĕ ḑică, că tot omul e dator se facă ceva bun pentru patria sa», — poemă pe care o închină colonelului Ión Câmpinénu cu versurile :

La tot ce e virtute, la tot ce e sfinţire,
La tot ce aduce bine în némul r >mânesc,
Aĭ fost şi eşĭ tu gata ca sĕ te daĭ jetfire,
La orĭ-ce bine în frunte, Române, te găsesc!
Mi-am învĕţat eŭ legea de când te sciŭ pe tine,
Părinţĭ, virtute, ţéră, tu m'aĭ făcut s'ador.
L'acestea dér, ca 'ntâia lucrare de la mine,
Primesce a fi în frunte; primesce-o ca odor.

Inainte de 1843, Rosetti făcuse versurĭ. Poesia din *Césurile de mulţumire,* cunoscută sub titlul *A cuĭ e vina?* e şi aḑi populară; a stat în cartea de cântece *Dorurĭ şi Amoruri* de la începutul ediţiunilor şi pênĕ acum; ea este din anul 1839.

Tu 'mĭ ḑiceaĭ uă dată cum că pên' la mórte
Dragostea ta tótă mie 'mĭ veĭ păstra;
M'aĭ uitat pe mine, le-aĭ uitat pe tóte,
Ast-fel merge lumea, nu e vina ta,

a fost cântată şi se cântă şi aḑi de lăutarĭ pe la petrecerĭ şi veseliĭ. Tot în *Césurile de mulţămire* se găsesc şi *Cămĕşa fericitului* care s'a învĕţat multă vreme prin clasele nóstre primare şi gimnasiale.

Şi acéstă poesiă, ca şi multe din versurile cele-lalte care se găsesc în *Césurĭ de mulţămire,* Rosetti

www.dacoromanica.ro

le scria în fugă şi cu limba ce 'ĭ era la 'ndemână pênĕ la 1843, când nu se adăpasé âncă pe deplin din isvorul cel limpede şi bogat al limbeĭ curat populare, şi pênĕ când nu citise âncă Sfânta Scriptură cu uă veneraţiune fără sémĕn.

In cele maĭ multe din poesiele *Césurilor* nota veselă, p'alòcurea satirică, şi totdéuna tênĕră se percepe la fiă-ce vers. Ast-fel era p'atunci, şi-aşa va rĕmâne tótă viéţa.

Când se întórse de la Paris şi când se uită la starea în care sĕ găseaŭ ţĕrile nóstre şi se gândi la ceia ce ele ar fi putut se fiă décă puterea de a munci s'ar fi dat tuturor, şi décă piedicele unor legĭ nelegiuite s'ar fi ridicat din calea tuturor, Rosetti lăsă versurile la uă parte şi deschidênd prăvăliă unde avu ca «teşghetar» pe Winterhalter pe care 'l cunoscuse din armată, de la Enghel, se puse a publica scrierile tinerilor cari, ca şi dênsul, voiaŭ se grăbéscă deşteptarea Românilor.

Se înfiinţă *Societatea literară* care tipări multe din scrierile membrilor sĕĭ. Traducţiunĭ, calendare, scrierĭ de propagandă în marginele uneĭ censurĭ bănuitóre şi severe, istoriĭ ale némuluĭ românesc, cărţĭ de filosofiă, de morală şi romane — librăria C. A. Rosetti publică de tóte.

Cu tinerii carĭ veneaŭ sĕ'l întrebe despre versurile lor, Rosettti nu făcea nicĭ ca Eliade, nicĭ ca

www.dacoromanica.ro

Lamartine, nu le ţicea: sunteţi genie! — ci, cu sfaturi blânde, cu vorbe bune şi luminate, le recomanda munca, cercetarile, poleirea cunoscinţelor ce aveaŭ, şi 'n urmă, după învĕţătură şi veghi îndestule, adevĕratul talent nu avea pe un altul prietin mai hotărît şi mai frăţesc de cât pe C. A. Rosetti.

Pentru completa luĭ fericire Rosetti se căsatorise la 1847 cu d-şóra Grant.

Revoluţiunea din 1848, după peripeţiele ce se cunosc şi se vor cunósce cu timpul şi mai bine, 'l pornesce în Francia unde rĕmâne de la 1848 şi pênĕ la 1857, când la Paris, când în Bretania francesă, la ţĕră, lângă Clisson. Din Paris, Rosetti adreséză Românilor scrierile: a) *Apel catre ómeniĭ ceĭ liberĭ;* b) *D-lor Eliad şi Tell;* c) *Apel la tóte partidele;* d) *Increderea 'n sine;* e) *treĭ scrisorĭ Domnuluĭ Barbu Stirbeĭ.*

In ceĭ nouĕ anĭ cât a stat la Paris, limba scriitoruluĭ se preschimbă, se înoesce, adică se românesce şi se îmbogaţesce, aşa că s'ar crede ca nu maĭ este acelaşĭ scriitorul *Césurilor* şi scriitorul *Apeluluĭ la tóte partidele.*

Intr'acest timp a studiat cu uă ardóre neclintită. Pentru a'şĭ hotarî bine credul sĕŭ social şi politic, pentru a sci încotro va trebui sĕ tindă şi pe ce căĭ sĕ ajungă la ţintă, Rosetti a framêntat indelung în mintea sa scrierile tuturor acelora în care el gă-

www.dacoromanica.ro

sia ce căuta. Ţéra şi cele ce într'ênsa se desevêrşiaŭ eraŭ punctul de mirá, lucéfárul de la care privirile'ĭ nu se despironiaŭ.

Acum îşĭ făcu fundatorul *Românuluĭ* acea educaţiune completă de ḑiarist, atât de grea şi de complexă pentru cel ce cu adevĕrat voiesce se fiă ḑiarist, ér nu se facă din ḑiarism a cincea rótă la carul ocupaţiunilor séle.

Cursurĭ, întruniriĭ, discuţiunĭ, teatru (când punga i-era durduliă, şi lucrul acesta se 'ntêmpla fórte rar), corespondenţa în ţéră şi'n străinătate, colaboraţiunea la maĭ multe ḑiare francese şi române, citirea literaturei nóstre populare făcură, împreună cu iubirea soţieĭ şi copiilor sĕĭ, ca nicĭ măcar un singur moment energia cea peste fire a luĭ Rosetti sĕ se desmintă séŭ sĕ slăbéscă în lungile ḑile ale exiluluĭ.

Pregătit cu tot ceia ce Oraşul-Lumină dá cu prisosinţă celor ce sciŭ sĕ'l înţelégă, Rosetti reintră în ţéră după peripeţiele de ale căror elemente dramatice chiar aḑĭ ne maĭ mirăm.

La $^{9}/_{21}$ August 1857 apare primul numĕr al *Românuluĭ,* ḑiarul în colónele căruia stă scrisa de 35 de anĭ, ḑi cu ḑi, istoria vieţeĭ nóstre, aşa cum ḑiaristul, luat în fuga evenimentelor ḑilnice, este adus s'o scria, pentru ca maĭ târḑiŭ istoricul sĕ cérnă şi sĕ rescérnă aceste documente spre lămurirea deplină a adevĕruluĭ unul şi neschimbat.

www.dacoromanica.ro

In primiĭ anĭ, în *Românul*, făcea de tóte: politică internă, politică esternă, teatru, literatură, glume, snóve şi principie de educaţiune şi de.... *bon ton*. Crease le *tiers-état*, clasa de miḑloc a naţiuneĭ; ar fi voit sĕ creeze totul, căcĭ totul era de creat în Românìa, în ajunul unireĭ a douĕ din ţĕrile surorĭ.

Iĭ trebuia şi luĭ, şi trebuia tuturor, instrumentul cel maĭ necesar pentru respândirea ideilor, adica *limba*. Rosetti şi-aducea aminte «şi povestea cu drag «despre limba vorbită de bĕtrânii satelor veniţi la «Divan, şi cita textual proposiţiunea cu care unul «dintr'ênşiĭ îşĭ începuse cuvîntarea. Ţĕranul respun- «dea la afirmaţiunile nedrepte ale unuia din mariĭ «boieriĭ aĭ Munteniеĭ şi ḑicea: *la tóle cele spuse de «luminatul boer rĕspuns se cade*. Acest *se cade*, «pus la sfârşitul proposiţiuneĭ, era, ḑicea Rosetti, de «uă mireţiă antică».

Pentru limbă, el cercetase, cugetase şi studiase anĭ de-alungul la Paris. Când se'ntórse în ţĕră, cu tótă fierberea ce era'n politică, Rosetti consideră ca un mare şi sfântă a luĭ datoriă de a recomanda tuturor limba poporuluĭ.

La 9 August 1857 apăruse *Românul;* la 16 August, el începe uă seria de articole (şépte) despre frumuseţea poesieĭ şi limbeĭ în literatura nescrisă a poporuluĭ român, cu privire la colecţiunea *Doine şi Lacrĕmióre* a luĭ Alecsandri; în ele, spune Rosetti

www.dacoromanica.ro

cititorilor *Românuluĭ*, în ele, maĭ mult de cât în tóte scrierile nóstre, avem sĕ găsim «taina aceleĭ «călduri a inimeĭ care a făcut pe poet creator».

— Versurile dumitale, ḑisese el luĭ Alecsandri pe bulevardele Parisuluĭ cu câţi-va anĭ maĭ 'nainte, versurile dumitale sunt versurile mele şi ale tuturor Românilor. Aĭ simţit ca noĭ toţi şi aĭ spus simţimintele d-téle în limba în care am voi sĕ vorbim noĭ toţi şi în care, de vom lucra şi vom învĕţa, în curând vom vorbi toţi.

Intr'altă parte a acestuĭ studiŭ, Rosetti declară că poesia populară este pentru Românĭ ceia ce aŭ fost *Iliada* şi *Odisea* pentru Grecĭ.

Laudă adevĕrată, pe care toţi scriitoriĭ noştri de frunte aŭ adus-o şi o vor aduce limbeĭ vorbite de popor şi cernute de scriitorĭ.

Alăturĭ de literatura populară, adorată de Rosetti pentru frumuseţile eĭ poetice şi pentru limba eĭ cea mândră şi mlădiósă, el maĭ considera ca un alt puternic instrument de lumină şi de educaţiune *Teatrul*, representaţiunile de tragediă, de dramă şi de comediă.

In prima *Critică Dramatică*, apărută în *Românul* de la 19 Novembre 1857, sub semnătura luĭ C. A. Rosetti, citim între altele:

«Eram de 16—17 anĭ când născu Teatru Naţio«nal, eram unul dintre primiĭ actorĭ ce se esersaŭ

www.dacoromanica.ro

«atunci pentru întâia representaţiune, şi luĭ i sunt «dator cele d'întâĭ cuvinte de amor, de onóre, de «patriotism ce buzele'mĭ rostiră pentru întâia óră. «El mĕ'nvĕţă pentru întâia óră a nu mĕ-nchina la «ómenĭ:

Cine? Eŭ sĕ îmĭ plec capul la farmece, la minciunĭ?
Sĕ tămâiŭ unuĭ fanatic, sĕ cred ale luĭ minciunĭ?

«El mĕ făcu a ţice pentru tótă viéţa mea:

Nu, d'a ţeilor dreptate Zopir fiă pedepsit,
Décă libera mea mână şi curată veĭ vedé
A linguşi viclenia şi tâlharĭ a mângâia...

«Luĭ îĭ sunt dator cele d'întâĭ.... A! ţile frumóse, «visurĭ, năluciriĭ, inchipuirĭ fericite ale fragedeĭ ju- «neţĭ, ce v'aţĭ făcut voĭ óre..... Cititoriĭ *Românuluĭ* «vor înţelege cu ce amor, cu câtă sete am alergat «sĕ vĕd în vêrstnicia luĭ pe acest tovarăş al june- «ţeĭ mele....»

Rosetti urméză apoĭ cu criticele dramatice de-a lungul luĭ 1857 şi 1858. La Februariŭ 1858 are a se lupta pentru *Teatrul Naţional* în contra a treĭ tineri din clasa cultă, d-niĭ C. Cornescu, A. Odobescu şi A. Cantacuzino cari, câteşi treĭ, — *Ceĭ treĭ Coconĭ*, cum le ţicea Rosetti, — îĭ scriseseră pentru ce nu se duc la teatru românesc, şi Rosetti le rĕspundea pe tonul uşor şi glumeţ, cu potrivite şi spirituale înţepăturĭ.

www.dacoromanica.ro

Millo era atunci în tótă splendórea geniului sĕŭ dramatic. Vorbind de prima representaţiune din *Prăpăstiele Bucurescilor* (Joi, 6 Novembre 1857) Rosetti ţice:

«Millo a luat înaintea desvoltăreĭ artelor în Ro-«mânia cu 50 de anĭ».

In Septembre 1859, Rosetti devine director al Teatruluĭ Naţional şi de atunci *criticele* sunt făcute când de *Florica* sĕŭ *Elena* (d-na M. C. A. Rosetti). când de Aricescu care îşĭ instruna la *prima* din *Cerşetorul Orb* (Novembre, 1859) lira sa cea maĭ rĕsunătóre, pentru a cânta jocul luĭ Millo:

> Electrisezĭ de uă dată infern şi paradis !
> Atuncea, peste un tunet de-aplause şi bis,
> Parterul strigă: *Vivat Românul Mollier !* (sic).

Rosetti rĕmâne directorul al Teatruluĭ pênĕ la Septembre 1860, când direcţiunea se încredinţéză unuĭ comitet. Acesta închiriază sala luĭ Millo şi în curând încep istoricele certe ale luĭ Millo cu Pascaly. Criticele dramatice ale luĭ Rosetti devin din ce în ce maĭ rare.

Cu tóte acestea, Rosetti nu se desinteresă nicĭ de teatru, nicĭ de nimic. Atăt cât luptele politice îĭ permiteaŭ, el se ţinea 'n curent cu tot ceia ce se producea 'n literatura română şi 'n literatura străină. Nicĭ uă data uĭ carte cu adevărat genială nu a apărut, fără ca printre primiĭ eĭ cititorĭ sĕ nu fiă

www.dacoromanica.ro

şi Rosetti. Nu 'şĭ legase preferinţele de nicĭ uă scólă în literatură. Romantismul luĭ nu 'l impiedica a iubi pe clasicĭ şi pe orĭ-cine când îĭ plăcea. Era eclectic cu discernământ: admira frumosul orĭ-şi-unde 'l găsia. Nu'l interesa nicĭ timpul, nicĭ locul când şi unde se produsese cap-d'opera séŭ lucrarea de talent ce studia. Era frumósă? Era a luĭ. Iĭ plăcea sĕ repete adeseorĭ inaintea nóstră cuvintele luĭ Flourens, criticul luĭ Buffon: *j'appellerai toujours grande la pensée qui me fait penser,* — voiŭ numi totdéuna mare gândirea care mĕ face sĕ gândesc.

III.

După ce se întórse de la Paris la 1844, Rosetti începu sĕ'şĭ înveţe limba cea curat românéscă, pe care a 'ntrebuinţat-o în *Pruncul Român* din timpul revoluţiuneĭ, în traducţiunile făcute la *Societatea Literară* (1845 — 46 — 47) şi apoĭ, maĭ târdiŭ, la Paris, în *Apelurĭ* şi 'n *Scrisorile* maĭ sus pomenite.

Invĕţătura şi-a luat-o din citirea primelor publicaţiunĭ de literatură populară, prosă şi versurĭ, din auḑul şi din învĕţatul limbeĭ vorbită de ţĕran şi din citirea Bibliеĭ şi Evangelieĭ, în bunele traducţiunĭ române din vechime.

Rosetti citézĕ cu plăcere şi adeseorĭ cu veneraţiune cuvintele luĭ Isus, ale luĭ David, ale luĭ

www.dacoromanica.ro

Ieremia, Isaia şi Daniel. Mănuirea limbeĭ, alegerea fraseĭ şi sciinţa pentru a eĭ alcătuire, de este românéscă séŭ nu, capitalul bogat de cuvinte ce are la 'ndemână pentru învestimentarea cu podóbe artistice a ideiĭ îĭ sunt date dintr'aceste curate isvóre de limbă românéscă.

Argumentaţiunile, tonul, modul de a tracta ideia, de a 'nţelege cestiunea aduc aminte pe acelea ale luĭ Michelet şi ale luĭ Lamennais. Rosetti trebue sĕ fi citit la Paris, fiă înainte, fia după revoluţiune *Les Paroles d'un Croyant*, cu aceiaşĭ căldură cu care citea cuvintele luĭ Crist când scria *Apel la tóte partidele.*

Reamintiţi-vĕ *les Paroles d'un Croyant*, Psalmiĭ luĭ David şi vro câte-va din înflăcăratele paginĭ ale luĭ Michelet, şi apoĭ citiţĭ aceste bucaţĭ din prosa dinainte de 1857 a luĭ C. A. Rosetti:

«In adevĕr, starea de astă-ḑĭ nu este óre ca a «natureĭ cu câte-va césurĭ înaintea furtuneĭ?

«Pământul uscat pênĕ în pântecĭ se svêrcolesce «sub raḑele sóreluĭ ca femeia păcătósă sub sărutările «soţuluĭ eĭ, şi rîmele se tîrĕsc prin crăpăturile luĭ «ca viţiul prin sbârciturile inimelor vóstre. Atmos«fera plina de miasme înécă omenirea ca legile «vóstre cele nedrepte. Florile sunt abătute la pă«mênt ca fecióra amăgită, şi vermele banchetéză în «inima lor ca amăgitorul în balurile vóstre. Arboriĭ

www.dacoromanica.ro

«ceĭ mariĭ aplécă împĕrătésca lor frunte gălbenită «înaintea timpuluĭ, şi frunḑele cad pe pămênt ca «diamantele corónelor în ḑiua revoluţiunilor. Stri- «gătul pasĕrilor, mestecându-se cu şueratul vênturilor «şi detunările tunetuluĭ cu suspinele poporuluĭ, cu «şueratul bicelor şi detunările tunurilor vestesce so- «sirea furtuneĭ, reînvierea şi mântuirea natureĭ în- «tregĭ.»

Maĭ la vale:

«Curcubeŭ sânt al legeĭ celeĭ noueĭ, cum să nu «cred în tine, când vĕd astăḑĭ apele potopuluĭ abătute «şi mórte din minut în minut afundându-se în abi- «sele pămêntuluĭ, corbiĭ fâlfâind pe capetele vrăj- «maşilor noştri, şi porumbiţa cu ramura de măslin «jucându-se de-asupra capuluĭ meŭ. Revoluţiune! «Scânteiă sântă a sufletuluĭ urḑitor, cum sĕ nu «cred în tine când în România, unde miĭ de ba- «ionete veghiază pe mormêntul tĕŭ, căldura'ţĭ din «ce în ce maĭ mult desamorţesce inimele Româ- «nilor, circulă din vine în vine şi tresaltă pênĕ chiar «şi péna mea.»

Maĭ la vale:

«Ş'apoĭ, este óre culpeş cela ce crede că naţiunea «luĭ va birui?

«Pârlite fiă buzele ce vor rîde, mute fiă buzele ce vor «cleveti naţiunea mea, căcĭ, cu mâna pe mormêntul «maiceĭ mele, spun c'am creḑut şi cred acum că Româ-

www.dacoromanica.ro

«nia va sĕ trăiéscă séŭ sĕ móră luptându-se pentru li-«bertate; că stéua eĭ lucesce pe ceruri ca sórele «Orientuluĭ, şi că lumea jumĕtate de se va apăsa «acum pe dĕnsa, România tótă în unire o va ri-«dica pe umeriĭ sĕĭ.»

Şi în fine, una din cele maĭ măreţe pagine din câte a scris Rosetti, model de prosă maĭestuósă şi inspirată, în care durerea patriotuluĭ rĕsună ca glasul profetuluĭ din Scriptură :

«Spre voĭ dér, tineri Românĭ, se întórce inima «mea, căcĭ numaĭ în inimele cele tinere este vir-«tutea cea mare şi adevĕrată, energia cea necorup-«tibilă, curăţenia cugetuluĭ, voinţa cea curată şi «dréptă ce nobiléză tot ce se atinge de dĕnsa; mă-«rinimia, devotamentul, sacrificiul, inspiraţiunea, e-«saltaţiunea, amorul, flacăra cea sântă şi neatinsă «de nicĭ uă patimă şi de nicĭ un interes, ce arde «neîncetat pentru libertate şi dreptate.

«Tineri Românĭ! pentru lumea cea nouă ne tre-«bue ómenĭ nouĭ, pentru lumea de libertate şi de «frăţiă ne trebue suflete tinere, nelănţuite cu obi-«ceiurĭ, suflete drepte, nesbărcite în nedreptăţĭ, inimĭ «ce umede âncă de laptele maiceĭ lor pot îmbrăţişa «cu iubire România întrégă.

«O! ascultă-mĕ un minut, tinerime dulce, lume «nouĕ, lume fără marginĭ, lume de iubire, frăţiă şi «dreptate. Iea-mĕ, iea-mĕ cu tine un minut, căcĭ,

www.dacoromanica.ro

«cu tóte neputinţele mele, te iubesc cum iubesce «mama nădejdile bĕtrâneţelor séle ; iea-mĕ, cacĭ mĕ «daŭ ţie cu totul, din inimă şi fără tocmélă. Eŭ «nu am a ţocmi şi tine! este puţin, fórte puţin, «orĭ-cât de mult aşĭ avé sĕ'ţĭ daŭ, căcĭ sufletu-mĭ, «slab de ḑilele trecute, era sĕ se stingă mâne p'un «pământ străin, când tu mĕ veĭ duce în România «cea mare, una şi nedespărţită, în lumea de frăţiă şi «libertate, în împĕrăţia Dumneḑeuluĭ celuĭ noŭ, ca'n «miḑlocul credinţeĭ şi al amoruluĭ, sĕ mĕ retrag «lângă mormêntul maiceĭ mele cum se stinge lu- «mina candeleĭ la lucirea sóreluĭ.»

Acestea sunt paginele pe cari Rosetti le scria în Paris.

Intors în ţéră, în *Românul*, el ţine câtă-va vreme, acest stil, dér nu trece mult şi polemicele ḑilnice, graba ḑiarismuluĭ, concisiunea articoluluĭ 'l silesc a părăsi frasa lungă, împodobită, plină de mareţiă în aducĕturile şi întorsăturile eĭ. Cu 'ncetul, cu 'ncetul, Rosetti e adus pe nesimţite a'şĭ forma un alt stil. Frasa scurtă, sveltă, săgetătóre, dér mereŭ limpede în răpedea-ĭ mişcare înlocuesce frasele ce citaiŭ maĭ sus.

Din fericire, studiele ce făcuse, iubirea luĭ pentru literatura populară, pentru proverbele şi dictónele folkloruluĭ nostru îl feresc de străinisme. Stilul se schimbă, românitatea ênsĕ a fraseĭ, a întrebuinţăreĭ

www.dacoromanica.ro

cuvintelor în tóte accepţiunile lor rĕmâne neschimbată. In ultimiĭ cinci-spre-ḑece anĭ, Rosetti discuta cestiunile întocmaĭ cum un matematic demonstră uă teoremă. Inducţiunile şi deducţiunile privitóre la tesa ce 'şĭ propunea, seměnaŭ cu nesce formule, unele din altele eşind, unele de altele înlănţuindu-se pentru a conchide *id quod erat demonstrandum.*

Pricepuse ḑiarismul şi menirea luĭ; vĕḑuse cu ochiŭ minţeĭ şi aĭ inimiĭ viitorul, puterea şi marile binefacerĭ ce are acéstă incomparabilă instituţiune de libertate a timpuluĭ nostru; îĭ cântărise efectele presinte şi, ca şi Kogălniceanu, ca şi Bolliac Roseti tresălta la auḑul séŭ la citirea unuĭ articol bine cugetat şi bine scris. Cu ţéna sa în totdéuna tĕnĕră şi neobosită, el saluta cu vorbe de laudă şi încuragiatóre cinste aparițiunea unuĭ talent noŭ în publicistica română.

Pentru el, ḑiarul, sfătuitor cu miĭ de gurĭ carĭ ḑilnic vorbesc, era *os magna sonaturum* al timpuluĭ nostru, era acel glas puternic care se ridică maĭ presus de orĭ-ce în bătăliele vieţeĭ şi cercetéză, judecă, condamnă, achită, luminéză, dĕrîmă, reconstruesc, înflacără, arde, consumă tot ce e fiinţă séŭ lucru în cer şi pe pămênt.

www.dacoromanica.ro

Şi de aceia, ţiaruluĭ şi succedaneelor luĭ, Rosettĭ închină fără întrerupere, cu iubire şi entusiasm, de la 1857 şi pênĕ la 1885, uă minte şi uă inimă carĭ, printre minţile şi inimele cele alese ale naţiuneĭ române, printre cele maĭ alèse vor rĕmâne.

www.dacoromanica.ro

IÓN BREZOIANU

www.dacoromanica.ro

ION BREZOIANU

www.dacoromanica.ro

ION BREZOIANU

'am cunoscut la Paris, în iérna anului 1881, venise să-şi védă pe unul din copiĭ şi să-şi caute de sănĕtate.

A stat vro treĭ luni în otelul în care locuiam şi eŭ, şi 'n timpul ăstor treĭ luni stând de vorbă cu Ión Brezoianu, 'mĭ-a fost dat ¯să înţeleg óre-cum firea, puterile şi faptele minunateĭ generaţiuni de ómenĭ şi luptătorĭ, pe carĭ anul 1848 îĭ găsi în flórea tinereţeĭ séŭ în toiul bărbaţiĭ, gata a birui pênĕ şi nebiruitul pentru ţéră şi viitorul eĭ.

Suntem încă aprópe de acele timpurĭ, pentru a fi aĝĭ pe deplin în stare să le judecăm cu adevĕrata-le măsură şi să le aşeĝăm în cadrul ce li se cuvine. Istoriciĭ secoluluĭ viitor, privindu-le dintr'uă depărtare liniscitóre, vor puté maĭ bine de cât noĭ să le

www.dacoromanica.ro

pună în datorita lor lumină. Ei vor sci să zugrăvéscă pe dintregul entusiasmul, avênturile şi credinţa acestor ómeni carĭ găsiaŭ atât de firesc şi atât de simplu să facă cele ce făceaŭ, încât la bătrâneţe — vorbesc de C. A. Rosetti — povestindu-ne nouĕ aceste fapte, eĭ se miraŭ adânc de mirarea nóstră, ba chiar, adese-orĭ din privirile lor, păreaŭ că ne întrébă: puteam óre face alt-fel?

In rândurile d'ântâiŭ ale luptătorilor carĭ începură munca cea mare a redesteptăreĭ naţionale şi carĭ luară uă parte modestă, dér traĭnică şi folositóre, la pregătirea naţiuneĭ pentru menirea cea nouă, se află şi Ión Brezoianu.

Bucurescén, el s'a născut cam pe la 1817 şi a avut fericirea să urmeze cursurile scóleĭ de la Sf. Sava cu nisce profesorĭ carĭ, pe lângă sciinţa de atuncĭ, aveaŭ şi darul cel rar şi maĭ mult de cât preţios de a aprinde pentru totdéuna în inimile elevilor lor focul iubireĭ de patriă şi un dor neînfrênat pentru tot ce este bun, cinstit şi mare.

Generalul I. Em. Florescu şi d. Al. Orĕscu, răposatul Sc. Filipescu, eraŭ conscolariĭ luĭ Ión Brezoianu. Cu un an séŭ douĭ înainte se afla nemuritorul Bălcescu. Profesorul de sciinţele matematice era neuitatul efor al scólelor, Petrache Poenaru. Cu el, eleviĭ cursuluĭ superior eşiaŭ adesea la ţéră pentru a măsura moşiele, ca odinióră Lazăr cu sco-

www.dacoromanica.ro

larii sĕi. Socotelele de mĕsurătóre ale tinerilor Saviştĭ eraŭ maĭ adevĕrate şi maĭ consciinţióse de cât ale inginerilor străinĭ carĭ făceaŭ trébă de poruncélă şi plecaŭ p'aci încolo. Moşia Vizureştiĭ, proprietate a tatăluĭ generaluluĭ I. Em. Florescu, a fost mĕsurată de Poenaru şi de eleviĭ maĭ sus citaţi.

Indată ce terminá cursurile, Ión Brezoianu fu trămis profesor la şcóla superióră din Cerneţĭ, pe atunci reşedinţa judeţuluĭ Mehedinţĭ.

Acestea se petreceaŭ pe la 1837.

Cu iubirea sa cea nesfîrşită pentru rĕspândirea sciinţeĭ în tótă ţéra şi cu acea activitate care a făcut-o nemuritóre, vechia Eforiă a şcólelor hotărésce ca şcóla superióră din Cerneţĭ sĕ devină ca un fel de şcólă normală de învĕţătorĭ, şcóla de candidaţi—*cadindaţĭ* cum ḑicea poporul. In decursul anilor 1837, 1838 şi 1839, Ión Brezoianu este însărcinat de uă parte a pregăti pe tineriĭ candidaţĭ pentru viitórea lor sarcină, ĕră pe de alta a cutreiera districtul Mehedinţĭ din comună în comună, ca sĕ alégă locurile unde aveaŭ sĕ fiă clădite de primăriĭ localele de şcólă.

«Era măreţ şi înduioşător lucru, ne spunea Bre«zoianu la Paris în Ianuariŭ 1881, sĕ ne fi vĕḑut pe «eleviĭ meĭ şi pe mine plecând din Cerneţĭ cu trai«stele la spinare. De cât orĭ citesc acum prin ga«zete că emigraţiĭ germanĭ, după ce ajung în por-

www.dacoromanica.ro

«turile Americeĭ, plécă cu traistele la spinare spre «câmpiĭ şi păduri necunoscute, de atâtea oriĭ îmĭ «aduc aminte de pornirile nóstre din Cerneţĭ. In «vacanţele Pascilor şi 'n vacanţele cele marĭ începeam «mĕsuratorile din sat în sat. Ţĕraniĭ ne primeaŭ cu «bucuriă, căcĭ vedeaŭ pe dată că nu semĕnăm nicĭ «a Grecĭ, nicĭ a catane, nicĭ a zapciĭ; ghiceaŭ eĭ «că bine mare va eşi din munca nóstră. Mĕsuram, «băteam ţĕruşiĭ, le spuneam ce aŭ să facă după «planul trămis de Eforiă şi-apoĭ plecam luându-ne «frăţesce ḑiua bună».

In tómna luĭ 1839, mulţumită neobositeĭ activităţĭ a luĭ Ión Brezoianu, judeţul Mehedinţilor deschise 260 de locale de şcolĭ, ér populaţiunea scolară se urcă în anul acela la 5000 de elevĭ. Profesorul lucră în Cerneţĭ cu «candidaţiĭ» şi 'n anul scolar 1839—1840 când, de uă dată, din chiar senin, primi prin grabnică stafetă ordinul sĕ vină repede la Bucurescĭ. La sosire i se spuse sĕ mérgă la şcóla Sf. Sava. Acolo fu închis şi primi straşnică poruncă sĕ nu cumva sĕ ésa pe unde-va prin oraş. Causa acesteĭ pedepse care răpia Mehedinţilor şi şcóleĭ un minunat profesor, era bănuéla luĭ Alexandru Ghica că Ión Brezoianu ar fi luat şi el parte, fiă numaĭ prin corespondenţa, la complotul urzit de Mitică Gr. Filipescu pentru detronarea Domnuluĭ şi proclamarea uneĭ constituţiunĭ liberale, în principiele

www.dacoromanica.ro

căreia se citeaŭ multe din cele ce s'aŭ citit maĭ târdiŭ în proclamaţiunile revoluţiuneĭ din 1848.

Brezoianu se desvinovăţi pe deplin de acusaţiunile ce i se aduseseră şi, după şése lunĭ de 'nchisóre, se reîntórse în Mehedinţĭ, nu pentru a continua sĕ 'ndeplinéscă mult-folositórea-ĭ sarcină, ci pentru a 'şĭ lua ţiua bună de la toţĭ aceia dintre învĕţătoriĭ şi profesoriĭ de prin Cerneţi şi Craiova, care 'l iubiaŭ ca pe un frate maĭ mare şi maĭ luminat. Fu uă adevĕrată jale pentru foştiĭ luĭ elevĭ din Mehedinţi. La Craiova, prietenul luĭ, Chiriţă Vrăbiescu, organisă un banchet în onórea «mazilituluĭ dascăl», ér elevii luĭ, acum învĕţătorĭ în plăşile Motru, Dumbrava, Bahniţa şi Baia, veniră în numĕr mare sĕ-şĭ iea ţiua bună şi sĕ-ĭ esprime recunoscinţa lor pentru învĕţăturile şi bunele sfaturĭ ce le dedese.

Orĭ de câte orĭ simpaticul bĕtrân povestea acéstă scenă,— cea maĭ frumósă şi cea maĭ iubită din viéţa mea! esclama el, — tot de atâtea orĭ vocea 'ĭ tremura de 'nduioşare, ér ochiĭ i se scăldaŭ în lacrimĭ. Citeaĭ pe faţa luĭ întipărirea neştérsă ce-ĭ lăsase în inimă acéstă scena, «când—ţicea el—toţĭ voiaŭ sĕ-«mĭ sarute mânile, ér eŭ nelăsându-ĭ, mĕ coborîĭ «în curte şi plângênd de fericire îĭ sărutaĭ pe toţĭ «şi în urmă, ne maĭ putênd de emoţiune, trebuiră «sĕ-mĭ ajute sĕ suiŭ iérăşi scările de la manăstirea «Obedénuluĭ, unde locuia prietenul meŭ Vrăbiescu.

www.dacoromanica.ro

Se întórse în Bucurescĭ şi rĕmase fără slujbă. Eliade care 'l cunoscea 'l luă sĕ lucreze la *Curierul Românesc*. Singura gazetă străină ce li se permitea de censură sĕ priméscă la 1841 — 1842 era *Jurnalul de Francfort*, din care Brezoianu traducea câte ceva din afacerile Europeĭ pentru cititoriĭ *Curieruluĭ*. Eliade făcea articolul de fond din care, fórte des şi fără milă, tăia de-l svênta censura.

După caderea luĭ Alexandru Ghika, Brezoianu fu chiamat din noŭ la Eforia şcólelor şi trămis sĕ organiseze şcóla de candidaţĭ din Câmpu-lung. Şi aci, ca şi la Mehedinţĭ, el desfăşură aceiaşĭ activitate şi, cu blândeţea farmecatóre a caracterului sĕŭ, sciu sĕ-şĭ câştige iubirea Muscelenilor întocmaĭ după cum câştigase pe aceia a Mehedinţenilor.

Indata dupa sosirea luĭ în Câmpu-lung, şcólele începura sĕ mérgă atât de bine încât, în 1843, Bibescu-Voda, visitând judeţul Muscel şi fosta capitala a primilor domnĭ, şi auḑind frumósele rĕspunsurĭ ale elevilor şi candidaţilor de învĕţătorĭ, înalţă pe Brezoianu la rangul de pitar şi 'ĭ dărui şi uă sumă de galbenĭ 200.

Anul 1848 îl găsi la Câmpu-lung unde, împreună cu fraţiĭ Rucărenĭ, Brezoianu pregătea ogórele pentru aruncarea semînţeĭ celeĭ nouĕ. Auḑind de mişcarea din Bucurescĭ, profesorul plecă repede în capitala pentru a da capilor Revoluţiuneĭ ajutorul

www.dacoromanica.ro

sciinţeĭ şi munceĭ séle. In Octobre 1848 se afla plin de mâhnire cu Eliade la Braşov. Se 'ntórse de acolo la Câmpu-lung la începutul luĭ 1849. Prefectul judeţuluĭ l'arestă şi-l trămise la Bucurescĭ unde comisiunea ruso-română care judeca pe revoluţionarĭ condamnă şi pe Brezoianu la câte-va lunĭ de închisóre. Tênĕrul profesor îşĭ făcu închisórea împreună cu profesorul de la Buzĕŭ, Dionisie, maĭ târdiŭ episcop al Buzĕuluĭ, al căruĭ prieten ca frate rĕmase Brezoianu pentru totdéuna.

Sub Stirbeĭ-Vodă se redeschid scólele. Pentru a treia óră organisatorul scólelor normale din Mehedinţĭ şi din Muscel este chiamat de Eforiă şi însărcinat cu înfiinţarea şcóleĭ de candidaţĭ din Ploescĭ şi cu organisarea şcólelor rurale din Prahova. După ce sfîrşi cu bine şi acéstă îndatorire, Brezoianu se reîntórce la Bucurescĭ unde este numit cap de cancelariă la *Obştésca Epitropiă* a orfanilor. Nu mult după acésta trece în comisia documentală ca membru, întâiŭ cu Simeon Marcovicĭ şi cu poetul Gr. Alexandrescu, maĭ pe urma cu Sc. Orĕscu şi cu d. Al. Odobescu, avênd comisia de secretar pe neuitatul Filimon.

La 1857, după tractatul din Paris, la alegerile pentru divanul *ad-hoc*, proprietatea cea mică din Ilfov trămite pe Brezoianu sĕ o represinte la Adunare. El luă decĭ parte la actul cel mare, la unirea ţĕrilor surorĭ.

www.dacoromanica.ro

Când începu sĕ se agite faimósa cestiune a secularisăriĭ monăstirilor închinate, Brezoianu făcea parte din comisia documentală cu d-niĭ Ştefan Grecénu şi B. P. Hasdeŭ, sub preşedinţa arhiereuluĭ Filaret Scriban. Atuncĭ avu ocasiunea de a studia cestiunea călugărilor grecĭ din ţéră şi publică substanţialul memoriŭ intitulat : *Monăstirile ḑise închinate şi călugăriĭ grecĭ.* Dintr'acest studiŭ pe care principele Cuza îl ceru încă în manuscris prin adjutantul sĕŭ Pisoschi, trămisul nostru de la Constantinopole, nemuritorul C. Negri îşĭ luă multe din argumentele cu carĭ apără înaintea ambasadorilor Puterilor Garante şi Curţeĭ Suzerane, drepturile Românieĭ în contra Patriarhuluĭ din Ţarigrad şi în contra uneĭ sumedeniĭ de alţĭ patriarhĭ, mitropoliţĭ şi episcopĭ din Asia-Minoră şi din Alexandria Eghiptuluĭ.

La 1862, Ión Brezoianu fu numit de Cuza-Vodă consiliar la Curtea de Apel din Bucurescĭ. După 1868, a fost vr'o 4 — 5 anĭ şi membru în comitetul general al Teatrelor.

Brazda ênsĕ la care Brezoianu lucră maĭ cu spor şi maĭ îndelungă vreme fu aceia din ogorul scóleĭ— şi acésta într'uă vreme când totul era la 'nceput şi totul înţelenit. El rĕmâne în istoria învĕţămêntuluĭ nostru, printre primiĭ dascălĭ aĭ Românieĭ de dincóce de Milcov, ca unul din ceĭ carĭ aŭ pus temelia

www.dacoromanica.ro

scólelor normale şi scólelor rurale. Istoricul viitor al Eforieï scólelor de la 1829 şi pênĕ la păgubitórea desfiinţare a acesteï folositóre instituţiunĭ, va da luï Brezoianu în rândul primilor profesorï şi organisatorï un loc de râvnită cinste.

Pentru aceste prime şcóle normale şi rurale, Brezoianu traduse, prelucră şi publică: 1) *Metóda mutuală;* 2) *Învĕţătorul primar;* 3) *Rudimentul agricol universal;* 4) *Curs de agricultură şi economiă rurală;* 5) *Despre educaţiunea mumelor;* 9) *Medicina şi farmacia domestică;* 7) *Elemente de istoria sântă.*

Istoria patrieï era ènsĕ studiul mult iubit al blânduluï şi veneratuluï meŭ prietin. «Când am dat, «'mï spunea dênsul în 1881, când am dat luï Bal«cescu manuscrisul din cronica luï Constantin Că«pitanul, moştenit din familiă, pentru ca sĕ-l pu«blice în *Magazinul Istoric*, îmï sălta pieptul de «fericire şi sciŭ că am petrecut atuncï cu istoricul «luï Mihaiŭ Vitézul uă jumĕtate de ceas, fericindu-ne «unul pe altul pentru serviciul ce aduceam istorieï «românescï.»

Fiind multă vreme în comisia documentală, Brezoianu cercetă şi studiă cu miḍlócele ce avea vechile chrisóve şi ofise de prin arhive, şi cu ajutorul acestora, publică studiul sĕŭ *Monăstirile ḍise închinate şi călugăriï străinĭ*, de care vorbiam maï

www.dacoromanica.ro

sus. Mai târdiŭ dede la lumină *Reformele Românilor* şi 'n fine, cu câte-va luni înainte de mórte, în 1882, publică *Vechile Instituţiuni ale Românilor.*

Acestea sunt în linie marĭ faptele de sémă ale vieţeĭ luĭ Ión Brezoianu. Ceia ce a rĕmas neşters în inima prietenilor tinerĭ şi bĕtrânĭ carĭ l'aŭ cunoscut şi l'aŭ iubit, este memoria uneĭ blândeţĭ fără sémĕn şi unuĭ entusiasm care nu a 'ncetat de-a 'l încălzi pentru orĭ-ce interes românesc pênĕ la ultimele césurĭ ale vieţeĭ.

Brezoianu apucase tóte timpurile prin carĭ de la 1821 şi pênĕ la August 1882 le-aŭ trecut ţĕrile române şi-putea, decĭ, sĕ apreţuiéscă paşiĭ ceĭ marĭ ce a făcut România de-alungul acestuĭ secol. Era pentru el uă neasĕmuită fericire, când vĕdea în străinĕtate numele Românieĭ cunoscut, respectat şi onorat.

Intr'uă ḑi, la Paris, după ce mersese pentru prima óră la Legaţiunea Românieĭ, îmĭ povestia séra cu lacrimile 'n ochĭ că 'n tinereţea luĭ aŭ fost pentru Românĭ timpurĭ când nu puteam călĕtori de cât cu pasport turcesc, şi 'n tóte capitalele Europeĭ la ambasadele turcescĭ trebuia sĕ mérgă sĕ-l viseze.

Şi aceste timpurĭ, Ión Brezoianu avea darul de a le povesti minunat de bine, aşa cum dênsul le simţise şi le înţelesese. Memoria îĭ punea înaintea ochilor evenimentele, inimă i le reînvia, şi era uă

www.dacoromanica.ro

plăcere adâncă să veḑi pe bĕtrânul albit de muncă reîntinerind în entusiasmul şi căldura vremurilor acelora, când totul era de făcut, dér şi când descuragiarea şi oboséla nu eraŭ cunoscute de luptătorĭ.

Printre aceştĭ luptătorĭ, istoricul redeşteptăreĭ naţionale va da, suntem siguri, luĭ Ión Brezoianu locul la care drept are prin cinstea neştirbită a uneĭ vieţĭ de 66 de anĭ, prin focul cu care a muncit la luminarea poporuluĭ, şi prin iubirea de ţéră şi de Românism care nu l'a părăsit un singur moment în tótă viéţa luĭ.

www.dacoromanica.ro

GEORGE SION

www.dacoromanica.ro

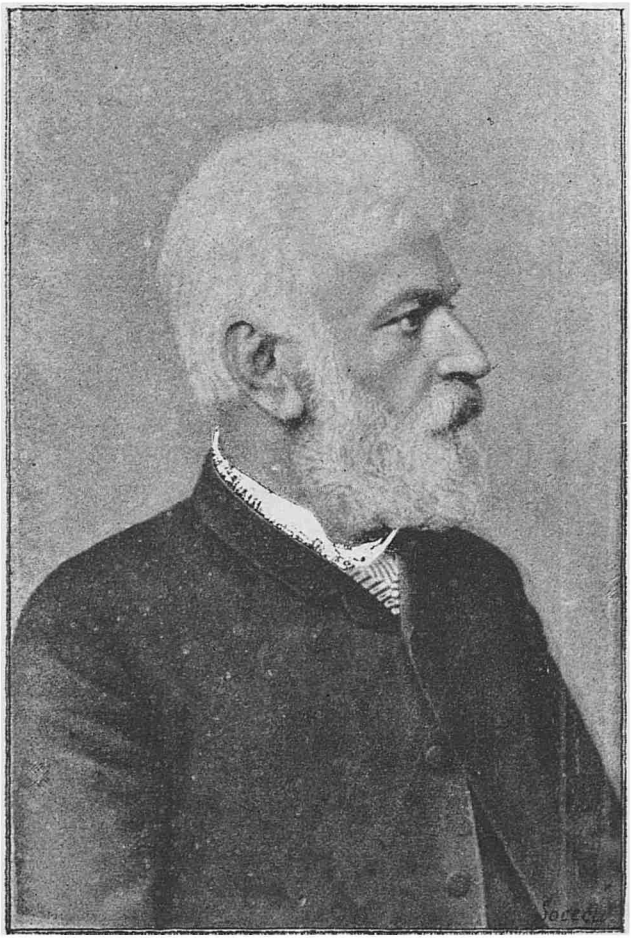

GEORGE SION

www.dacoromanica.ro

GEORGE SION

—

fost uă epocă eroică în evoluţiunea şi'n revoluţiunea literaturei nóstre, după cum a fost uă epocă eroică în propăşirea Românilor pe tóte tĕrêmurile activităţeĭ lor.

S'a făcut, acum cinci-ₒeci de anĭ, la noĭ, politică, administraţiune, financie, istoriă, filosofiă, literatură şi poesiă, cum se póte omenesce face atuncĭ când nu e nicĭ tradiţiune, nicĭ cale de maĭ înainte bătătorită, nicĭ muncă a maĭ multor generaţiunĭ anterióre, nicĭ chiar trebuinciósa şi priinciósa pregătire a omuluĭ care are de gând sĕ facă ceva.

Entusiasm fără frîŭ, voinţă peste mĕsură de'nflăcărată, inimă câtă vreĭ şi uă patimă bolnăvicios de mare, care voia cu orĭ-ce preţ sĕ ne deşteptăm într'uă bună diminéţă pe aceleaşĭ culmĭ ale civilisaţi-

www.dacoromanica.ro

unei, unde se aflaŭ de secole Francia, Italia, Anglia, Germania cu politica, administraţiunea, financiele, istoria, filosofia, literatura şi poesia lor.

Epică epocă ! Măreţe avênturi !

Nu e locul sĕ arĕtăm aci cum s'aŭ introdus, naturalisat şi mistuit într'aceste vremuri eroice ale Renascerei nóstre lucrurile nouĕ, pe cele-l-alte terĕmuri ale economiei nóstre sociale. Vorbim numaĭ de literatură şi de poesiă, şi caracterisăm întréga epocă cu vorbele, pe atât de entusiaste pe cât de imprudente, cu carĭ Eliade îmboldia pe tinerĭ la mănuirea adeseorĭ primejdiósă a condeiuluĭ ; *scrieţĭ, băeţĭ ?*.

Şi'ntr'adevĕr, în epoca eroică a Renascereĭ literare, — care se'ntinde, cred, de la aparițiunea *Curierului Românesc* (1 Aprile, 1829) la Bucurescĭ şi de la aparițiunea *Albineĭ Românescĭ* (1 Iuniŭ 1829) la Iaşi, şi pênĕ după 1875, — într'acéstă epocă «aŭ scris băieţiĭ» de zor, pe brâncĭ, cu cotu, ca'ntr'un fel de friguri enciclopedice, fără sémĕn în istoria literaturelor începĕtóre.

Minunate vremurĭ ! Nu se'ndoiaŭ de nimic : totul era cu putinţă la Dumneḍeŭ şi la Ţéra-Românéscă.

Filosof aḍĭ, luându-mĕ la trântă cu a patra rădĕcină a raţiuneĭ suficiente, cum s'ar ḍice, deveniam mâne un emerit agrimensor ; tot eŭ, după uă baladă séŭ un început de epopeiă pe carĭ le înstru-

www.dacoromanica.ro

nam séra la lumina uneĭ lumînărĭ de seŭ din când în când vivificată prin operaţiunea delicată a mucărilor, a doua ḑi de diminéţă rĕspundeam într'un ḑiar politic unuĭ adversar încăpĕţînat asupra uneĭ cestiunĭ financiare ; plecam după prânḑ la Cameră unde interpelam pe unul séŭ pe douĭ miniştri în «chestia» monăstirilor închinate, iér séra, discutam cu comisiunea tecnică a ministeriuluĭ lucrărilor publice podurile de făcut pe Prahova séŭ şoselele de la Câmpina la Predeal.

Le făceam óre pe tóte aşa cum se cade sĕ fiă făcute, séŭ nu le făceam de cât pe jumĕtate, pe sfert, într'uă optime ? — acésta era uă altă trébă. Principalul era atuncĭ sĕ aibĭ aerul că le faḑĭ, — atâta tot !.... Timpuluĭ viitor avea sĕ'ĭ cadă sarcina d'a spune cum şi ce le făceaĭ.

Credinţa ênsĕ a acesteĭ minunate generaţiunĭ, credinţă maĭ mare, nu de cât bobul de muştar, ci de cât mĕrul cel creţesc, îĭ susţinea neclintiţĭ şi neobosiţĭ într'acéstă muncă uriaşe, dér în care, la urma urmelor, vedem aḑĭ că ceĭ maĭ mulţĭ băteaŭ apa în piuă şi făceaŭ stelelor cu ochiul... nu 'n poesiă, ci în prosă.

Sunt în lîteratură genurĭ carĭ, fără tradiţiune şi, decĭ, fără timp, nu nasc, nu pot nasce séŭ, décă printr'uă cultură artificială şi prin năzuinţe disperate, reuşescĭ a le da fiinţă, îndată ce es la lumina

www.dacoromanica.ro

ţileĭ, ele pălesc, se'nclină şi cad, întocmaĭ ca acele biete plante exotice, aduse cine scie de unde într'uă climă pentru ele omorîtóre.

De aceste consideraţiunĭ, de asemenea piedicĭ nu se poticniaŭ nicĭ uă dată protagoniştiĭ, ba chiar şi devteragoniştiĭ, ba pênĕ şi tritagoniştiĭ epoceĭ eroice a literatureĭ nóstre. Eĭ daŭ 'nainte, unde va ieşi sĕ iésă!

Scrieţĭ, băeţi! esclama Eliade îmboldindu-ĭ prin propriu-ĭ exemplu; sĕ scriem mereŭ! o fi ḑis Assache care făcea la Iaşĭ tot ce plănuia şi făcea Eliade la Bucurescĭ. Şi scriaŭ «băeţiĭ» fără saţiŭ şi de tóte felurile.

După uă elementară pregătire prin şcólele primare şi prin câte-va clase gimnasiale eşiaŭ în lume. Inteligenţi, entusiastĭ, rîvnitorĭ la nebuniă de-a face mult, cât maĭ mult posibil pentru patriă şi'nălţarea eĭ sus, cât maĭ sus posibil, eĭ vedeaŭ îndată că nenumĕrat de multe lucrurĭ şi cunoscinţe le lipsesc. Cu uă voinţă de fer se înjugaŭ atuncĭ singurĭ la muncă fără preget, şi'ncepeaŭ fără discernĕmênt şi fără pregătirĭ nesce citirĭ fenomenale ca varietate şi ca materiă. Citeaŭ tot ce le cădea'n mână.

Ceĭ maĭ mulţĭ din luptătoriĭ şi scriitoriĭ dintr'acéstă fericită şi entusiastă epocă a Renascereĭ nóstre eraŭ ca acel ofiţer român din *Scrisorile* d-luĭ Ión Ghika, ofiţer pe care Saint-Marc Girardin, celebrul

www.dacoromanica.ro

profesor de la Sorbonna, îl întâlnesce într'un punct în România, şi care vorbesce publicistuluĭ de uă mulţime de lucruri interesante.

— Şi de unde le sciĭ tóte acestea, Domnule? l'întrébă cu mirare Saint-Marc Girardin.

— Le-am învĕţat singur, Domnule, rĕspunde ofiţerul român.

Învĕţaŭ tot singurĭ şi scriitoriĭ, poeţiĭ, istoriciĭ şi economiştiĭ din Principatele române, Se scie neajunsurile şi ciudăţeniele autodidacticismuluĭ.

Câţĭ dintr'aceştĭ autodidacţĭ nu aŭ dat de şugubină maĭ târdiŭ, când satul n'a maĭ fost fără câinĭ, când controlul începu şi când alţiĭ, maĭ tinerĭ, întorcĕndu-se de la «carte înaltă», cu rost «procitită» pe la şcolĭ străine, se'ncumetară a le spune cu deosibit respect şi cu fiéscă mĕsură că nu e aşa, că se'nşélă, că sunt departe de ceia-ce se cere în sciinţă, în poesiă, în literatură sĕ fiă, când vreĭ cu adevĕrat sĕ fiă.

Uniĭ dintre bĕtrâniĭ noştri, ca dîrjul Royer-Collard în Francia, care de la uă vêrstă ḑicea tinerilor ce veniaŭ sĕ-ĭ presinte lucrărĭ nouĭ: vĕ mulţumesc, Domnilor, dér eŭ nu maĭ citesc, ci recitesc,'— uniĭ, ḑic, nu voiră sĕ asculte, nu de sfaturile, ci de noŭele luminĭ pe carĭ Sciinţa, adevĕrata Sciinţă le punea înainte prin gura tinerilor. Dîrjiĭ bĕtrânĭ ḑiceaŭ: remânem într'ale nóstre; aşa ne-am pomenit;

www.dacoromanica.ro

ast-fel am lucrat, şi ne-a fost bine; nu ne mai schimbăm la vreme de bătrâneţe. Urma alege, tinere, urma alege. Crede-ne pe noi, şi înfrînă-ţi firea. Urma alege!

Puţin va alege urma din lucrările acelora cari nu voiră să mérgă cu vremea, să se preschimbe după cerinţele ineluctabile ale Progresului şi să se desbăre cât mai mult în sciinţă de entusiasm, în poesiă de prosaism, în istoriă de combinaţiuni şi potrivelí fantasiste, în literatură de comune banalităţi.

Alţii, din contră, ascultând de cuvîntul din Evangeliŭ merseră împreună cu carul lumeí, îşi recunoscură neajunsurile, îşi completară chiar la vreme de bătrâneţe ceia-ce puteaŭ completa şi, urând cu părintéscă iubire tinerilor să le ajute Dumneḑeŭ şi Sciinţa se facă şi mai bine, conveniaŭ fără greutate că lor multe le-a lipsit şi că multe greşit, şi pe dos, şi pe jumătate aŭ vĕḑut, înţeles şi scris.

Din rândul acestor dtn urmă şi printre ceí d'âncâiŭ este a se numĕra şi George Sion.

Născut la 1822 Maiŭ 22, în satul Hîrşova (Vasluiŭ) dintr'uă familiă, ḑice-se, tătăréscă, George Sion a făcut studie uşóre de tot şi'n urmă la vêrsta de 18 anî, a intrat ca funcţionar prin tribunalele Moldoveí.

In *Suveniri Contimporane* el povestesce în prosă curgĕtóre şi adese-orí fórte frumósă uă mulţime de

www.dacoromanica.ro

episóde ale acesteĭ părţi a vieţeĭ séle de tênĕr, — tóte interesante pentru zugrăvirea uneĭ stărĭ sociale neměsurat de curiósă, — de vreme ce într'ênsa se băteaŭ de zor în capete vr'o treĭ séŭ patru felurĭ de civilisaţiunĭ: grecéscă, nemţéscă, ruséscă şi franţuzéscă.

Fiind funcţionar, Sion avea timp cu carul sĕ citéscă şi sĕ complete, atât cât putea singur, lipsele, enorme ale uneĭ instrucţiunĭ altă dată făcute pe sponciŭ.

Şi, nicĭ vorbă! cum era pe atuncĭ, cu cât citea cu atât se simţĭa... o minune! cu atât se simţĭa poet. A mărturisit-o el singur maĭ târdiŭ în *Revista Carpaţilor,* cu uă sinceritate care 'l onoră şi pe care a avut-o tótă viéţa: credeam că numĕrul silabelor şi rima de la sfârşitul versuluĭ va să dică poesia. — Vers şi poesiă era tot una pentru dênsul, cum este şi pênĕ astădĭ pentru mulţi.

Citind mult şi fórte mult şi, decĭ, «simţindu-se poet,» Sion scrise pentru prima óră în *Fóia pentru minte, inimă şi literatură* din Braşov uă poesiă *Viitorul,* în care da cu ceva piper *benin, benin,* pe pe la nasul consululuĭ rusesc. Efectul fu pentru dênsul tot atât de simţitor ca şi simţimêntul ce'l animase scriind versurile *Viitoruluĭ.* Perdu funcţiunea şi se făcu... firesce, pe acele timpurĭ, se făcu arendaşĭ. Era cam pe la 1847.

www.dacoromanica.ro

«Pustiul de 48» — cum ḑicea un biet unchiŭ al meŭ, — ridică pe Sion de la córnele pluguluĭ şi... tot firesce, l'aruncă în slăvile politiceĭ. Dér Mihai Sturdza găsi cu cale se'l învite şi pe el, ca pe atâţia alţiĭ, sĕ maĭ iea aer şi printr'alte ţĕrĭ afară de Moldova, pe cuvînt póte că asemenea oportune călĕtoriĭ rĕcoresc şi instruiesc pe tineriĭ.

Sion plecă în Bucovina şi prin Ardél, şi trăi pe acolo între aniĭ 1849 şi 1856. Nu atât în *Suvenirile Contimporane* cât în amintirile publicate aniĭ trecuţĭ în *Revista Literară*, — şi ele fórte interesante şi scrise într'un stil uşor şi natural, — Sion vorbesce de primirea frăţéscă ce întêmpină pretutindeniĭ la fraţiĭ noştri din Bucovina şi Transilvania.

Se'ntórse la Iaşi în timpul luĭ Grigore Ghika şi ocupă funcţiunea de arhivar al Statuluĭ. Trecu apoĭ în Muntenia unde continuă a ocupa diferite funcţiuniĭ şi a scrie într'una [1]). Traduse din grecesce şi din franţuzesce, compuse opere dramatice, făcu versuriĭ, scrise pe la ḑiare, redactă reviste literare, fu

---

[1]) *Istoria*, trad. după fraţiĭ Tunusli; — *Istoria Românilor* de Dionisie Fotino; — *Oraţiŭ* de Corneille, trad. în versuriĭ; — *Athalia* de Racine, trad. în versuriĭ; — *Fedra*, de Racine, trad. în versuriĭ; — *Misantropul*, de Molière, trad. în versuriĭ; — *Dramatice originale*; — *Suveniri Contim porane*; — *101 Fabule*; — *Din poesiele vechi*; — *Césuri de mulţămire*; — *Revista Carpaţilor*, articole de ḑiare, reviste, broşuriĭ, etc.

www.dacoromanica.ro

fabulist, vorbi ca conferenţiar, pontifică în calitate de critic, şi'n fine se alese membru al Societăţeĭ academice române şi, decĭ, maĭ târdiŭ, rămase membru al Academieĭ române.

Afabil, prietenos, fără pic de duşmăniă într'ênsul, Sion, când l'am cunoscut noĭ, era un bĕtrân făţos şi frumos, c'un pĕr alb ca colilia. Semĕna fórte cu Victor Hugo la chip şi'n deosebĭ la frunte. Orĭ de câte orĭ îĭ spuneam lucrul acesta, amabilul bĕtrân nu uita a ne povesti că, la Geneva, un librar la care intrase sĕ cumpere un volum asupra Elveţieĭ, îl servise cu uă grabă, cu un respect şi cu nesce complimente cu códă, care îl miraseră adânc.

— După ce plătiĭ, ne spunea Sion, nu mĕ putuĭ opri şi'l întrebaĭ de pricina atâtor marĭ politeţe. Pentru un geniŭ ca Domnia-ta, Domnule Victor Hugo, ḑise librarul, aceste politeţe nu vor fi nicĭ uă dată destul de marĭ. Iĭ spuseĭ cine sunt, dér citeam în ochiĭ luĭ că nu credea vorbelor mele. Am plecat lăsându-l cu acéstă credinţă care, luĭ, îĭ făcea plăcere şi pe mine mĕ măgulia.

Vesel, d'uă fire totdéuna lină şi senină, Sion a suferit uă mare durere în viéţa sa, şi acésta a fost mórtea fiuluĭ sĕŭ Demir, un tênĕr pe care l'am cunoscut la Paris şi care era de-uă simpatiă rară. Vorbiam adesea cu bĕtrânul academic despre Demir, şi lacrimĭ marĭ picuraŭ din ochiĭ luĭ obo-

www.dacoromanica.ro

siţi. Era frumos şi 'nduĭoşător bĕtrânul în durerea de tată!

In urmă, schimbam vorba şi 'ncepeaŭ mărturisirile.

Nu ca alţiĭ, ci din contră, Sion îşĭ recunoscea tóte slăbiciunile.

— Sunt multe lucruri, ţicea el, pe carĭ le-am cunoscut şi'nţeles târţiŭ de tot, dér despre carĭ m'am încumetat a scrie şi'nainte. Sĕ citescĭ dedicaţia *Influenţeĭ, morale*[1]) şi sĕ veţĭ acolo cum o închinam luĭ Alecsandri «fiuluĭ iubit al muselor, «*Aristofanteluĭ* Românieĭ».

De ce *Aristofanteluĭ?* mĕ'ntreb şi acum. Las'că numaĭ Arĭstofan nu era Alecsandri, dér maĭ scriam şi *Aristofante!*... Ce creţĭ că eŭ n'am recunoscut îndată greşelile ce Haşdeŭ mi a arĕtat în *Istoria Critică* şi'ntr'alte studie ce le-am făcut în traducerile fraţilor Tunusli şi Dionisie Fotino? Şi eŭ zâmbesc acum citind multe din cele 101 tunurĭ... adică *Fabule...*

— Las', Domnule Sion, l'întrerupeam noĭ, ceĭ viitorĭ vor ţine séma de tóte. Vor da de-uă parte versurile după ce le vor fi studiat cu atenţiune ca documente ale timpuluĭ; vor constata că prosa rimată *Mult e dulce şi frumósă —Limba ce vorbim* a venit la timp şi a avut rara fericire de a deveni

[1]) *Comedĭă intr'un act şi'n versurĭ*, *Bucurescĭ*, 1869.

www.dacoromanica.ro

populară, iér din prosa D-téle vor alege nu puţine bucăţi pe carï, împreună cu multe dintr'ale d-luï Ion Ghika, le vor recomanda ca model de stil familiar, simplu, temperat şi totdéuna curat românesc; fiï sigur că va fi apreţuită limba D-téle firéscă, vorbită de tótă lumea, fără frase pe piciorónge, fără imponçişăturï latinescï, fără piţigăielï franţuzescï.

Cred şi astădï acelaşï lucru despre operile şi talentul luï George Sion, mort în Bucurescï la Octombre 1892.

FINE.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERIE.

		Pag.
1.	Vornicul Alecu Beldiman	9
2.	Doctorul Constantin Caracaş . . .	29
3.	Constantin Năsturel Herĕscu	51
4.	Ion Maiorescu	67
5.	Doctorul Obedenaru	105
6.	Dora d'Istria	137
7.	Julia B. P. Hasdeu	159
8.	C. A. Rosetti	215
9.	Ion Brezoianu	241
10.	George Sion	256

www.dacoromanica.ro